

Γ. ΚΑΦΕΝΤΖΗ



ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΤΑΞΗ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1975

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

19334

C. KAPENTCH

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΔΩΡΕΑΝ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΔΩΡΕΑΝ

Γ. ΚΑΦΕΝΤΖΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΤΑΞΗ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1975

Τ. ΚΑΦΕΝΤΖΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΤΩΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

ΤΑΧΗ ΣΤ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΑΔΙΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1975

ΜΕΡΟΣ Α'

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΟ 15ο ΑΙΩΝΑ

1. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία στὸ 15ο αἰώνα

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ Μωάμεθ ὁ Β' κυρίευσε καὶ τὶς ἄλλες εὐρωπαϊκὲς ἐπαρχίες τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τὴ Μακεδονία, τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα καὶ τὴν Πελοπόννησο. Κυρίευσε ἀκόμη τὰ φραγκικὰ κράτη τῆς Ἀθήνας καὶ τῆς Θήβας καὶ ἔδωξε τοὺς Ἑνετοὺς ἀπὸ τὴν Εὐβοία καὶ τὴ Χίο καὶ τοὺς Γενουάτες ἀπὸ τὴ Λέσβο.

Μόλις συμπλήρωσε τὴν κατάκτηση τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ὁ Μωάμεθ προχώρησε δυτικότερα καὶ ὑποδούλωσε τὴ Σερβία. Ἡ ἥρωικὴ ἀντίσταση τοῦ Ἰωάννη Οὐνούαδη στὸ Βελιγράδι καὶ τοῦ Γεωργίου Καστριώτη στὴ βόρεια Ἀλβανία δὲν μπόρεσαν ν' ἀναχαιτίσουν τὴν κατακτητικὴ προέλαση τῶν Τούρκων στὴν Εὐρώπη.

Ὅταν πέθανε ὁ Μωάμεθ ὁ Β' στὰ 1481, ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία ἦταν τὸ ἰσχυρότερο κράτος στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση. Ἀπλωνόταν ἀπὸ τὴ Μεσοποταμία ὡς τὴν Ἀδριατικὴ καὶ ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς Σάβο καὶ Δὼν ὡς τὸ Ταίναρο. Μόνο ἡ ὄρεινὴ περιοχὴ τοῦ Μαυροβουνίου καὶ οἱ βραχῶδεις ἀκτὲς τῆς Δαλματίας καὶ τῆς Μάνης ἔμεναν ἀκόμη ἐλεύθερες. Τὴν Κρήτη, τὴν Κύπρο, τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου, τὴ Ναύπακτο καὶ μερικοὺς λιμένες στὴν Πελοπόννησο εἶχαν οἱ Ἑνετοί. Οἱ ἰππότες τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου κατεῖχαν τὴ Ρόδο.

Οἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων στὴν Εὐρώπη συνεχίστηκαν καὶ στοὺς δύο ἐπόμενους αἰῶνες, ἀλλὰ, προτοῦ ἀναφέρωμε τίποτε γι' αὐ-

τές, πρέπει να πούμε λίγα λόγια για τα χριστιανικά κράτη της Ευρώπης εκείνης της εποχής.

2. Ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης στὸ 15ο αἰώνα

Ἡ Εὐρώπη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν εἶχε ἰσχυρά κράτη μὲ ὀργανωμένους στρατοὺς καὶ στόλους. Τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴ διοίκηση δὲ βοηθοῦσε τὴ συγκέντρωση τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς δυνάμεως σ' ἓνα πρόσωπο καὶ τὴ δημιουργία ἰσχυροῦ κράτους. Ἡ χρησιμοποίηση τῆς πυρίτιδας καὶ τῶν πυροβόλων ὀπλῶν ἄλλαξε τὴν τέχνη τοῦ πολέμου καὶ ἡ ἀνακάλυψη τῶν νέων χωρῶν ἐφερε στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης ἀφθονο πλοῦτο. Ὅμως οὔτε τὸ ἓνα, οὔτε τὸ ἄλλο βοηθήσαν νὰ ὀργανωθοῦν στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης κράτη μὲ ἰσχυρὲς πολεμικὲς δυνάμεις.

Ἡ χρησιμοποίηση τοῦ χαρτιοῦ καὶ ἡ τέχνη τῆς τυπογραφίας ἔκαναν τὰ βιβλία πολλὰ καὶ φτηνά. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἀρχισαν νὰ διαβάζουν καὶ νὰ μορφώνωνται. Οἱ τέχνες καὶ οἱ ἐπιστῆμες ἀρχισαν νὰ προοδεύουν καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξη τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης προχώρησε μ' ὅλο ποὺ πολλὰς φορές παρεμποδίστηκε ἀπὸ θρησκευτικὲς διαμάχες καὶ πολέμους.

Ἡ Εὐρώπη τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ κράτη καὶ κρατίδια. Ἀπὸ τὰ κράτη αὐτὰ ἰσχυρότερα ἦταν ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία, ἡ Βενετία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Γαλλία. Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ δὲν κατόρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν μεταξύ τους καὶ νὰ παρεμποδίσουν τὴν τουρκικὴ ἐξάπλωση στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία. Τὴ γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἀποτελοῦσαν ὀχτῶ μικρότερα κράτη. Καθένα ἀπὸ αὐτὰ εἶχε δικό του ἡγεμόνα καὶ δικό του στρατό. Τὸν αὐτοκράτορα ὀρίζαν οἱ ἡγεμόνες τῶν κρατῶν καὶ συνήθως ὀρίζαν τὸν ἰσχυρότερο ποὺ κρατοῦσε καὶ τὴ διοίκηση τοῦ κράτους του. Στὸ 15ο αἰώνα ἰσχυρότερος ἡγεμόνας ἦταν ὁ ἀρχιδούξ τῆς Αὐστρίας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ οἶκο τῶν Ἀψβούργων.

Ἡ γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἐξουσίαζε πολλὰς χώρες τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἐποχὴ τῶν Ἀψβούργων εἶχε ἀναπτύξει ἀξιόλογη δύναμη. Ὅμως κατὰ τὸ 15ο αἰώνα βρέθηκε σὲ ἀδυναμία νὰ ἀντιτάξῃ ἀποτελεσματικὴ ἀντίσταση στὴν τουρκικὴ προέλαση, γιατί τὰ κράτη ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν ὄχι μόνο δὲν εἶχαν καλὴν ὀργάνωση καὶ ἀξιόμαχες πολεμικὲς δυνάμεις.

νάμεις, αλλά, και τὸ χειρότερο, εἶχαν μεταξύ τους ἐμφύλιους πολέμους καὶ θρησκευτικὲς διαμάχες.

Ἡ Βενετία ἦταν ἓνα μικρὸ κράτος στὴν Ἰταλία. Εἶχε ὅμως μεγάλον ἐμπορικὸ στόλο καὶ σπουδαίους λιμένες καὶ ἐμπορικὰ κέντρα στὴ Μεσόγειο θάλασσα. Ἡ Βενετία βοήθησε τοὺς σταυροφόρους νὰ καταλάβουν τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ τότε πῆρε πολλοὺς λιμένες καὶ νησιά στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθερα τὰ πλοῖα τῆς καὶ νὰ διενεργοῦν τὸ ἐμπόριό τῆς. Ἦταν κράτος ναυτικὸ καὶ πλούσιο, ἀλλὰ δὲν εἶχε ἀξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορούσε νὰ παρεμποδίσῃ τὴν τουρκικὴ ἐξάπλωση.

Ἡ Ρωσία ἦταν κράτος ἀπέραντο, ἀλλ' ἀνοργάνωτο. Δὲν εἶχε στρατὸ καὶ στόλο. Δὲν εἶχε ἐθνικὴ ἐνότητα καὶ ἐνιαίᾳ διοίκηση. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ δὲν μπορούσε νὰ προβάλῃ καμιὰ ἀντίσταση στὴν τουρκικὴ προέλαση. Ἀργότερα ὁ τσάρος Μέγας Πέτρος καὶ ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη ἡ Β' ὀργάνωσαν τὴ χώρα καὶ τὴν ἔκαναν κράτος ἰσχυρό.

Ἡ Γαλλία ἦταν τὸ μόνο κράτος ποὺ εἶχε καλὴν ὀργάνωση ἐκείνη τὴν ἐποχὴ. Οἱ Γάλλοι βασιλεῖς καταπολέμησαν τοὺς τοπικοὺς ἡγεμόνες καὶ τοὺς φεουδάρχες καὶ δυνάμωσαν τὴν κεντρικὴ ἐξουσία. Διοικοῦσαν ἀπολυταρχικὰ καὶ πέτυχαν καὶ ἐθνικὴ ἐνότητα καὶ στρατιωτικὴ δύναμη. Ὅμως δὲ χρησιμοποίησαν τὴ δύναμή τους γιὰ νὰ παρεμποδίσουν τὴν τουρκικὴ προέλαση, ἀλλὰ συμβιβάστηκαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ σπατάλησαν τὴ δύναμή τους σὲ πολέμους κατὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γερμανῶν.

3. Πόλεμοι τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' στὴν Εὐρώπη

Οἱ Τούρκοι ἐξακολούθησαν τοὺς πολέμους τους, γιὰ νὰ ξαπλώσουν τὴν κυριαρχία τους στὴν Εὐρώπη. Ὁ σουλτάνος Σουλεϊμάν ὁ Β' ὁ Μεγαλοπρεπὴς ἔδωξε τοὺς ἱππότες τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἀπὸ τὴ Ρόδο, κυρίευσε τὸ Βελιγράδι καὶ προχώρησε στὴν κοιλάδα τοῦ Δούναβη πρὸς τὴν Οὐγγαρία. Κοντὰ στὴ γιουγκοσλαβικὴ πόλη Μοχάτς τὸ ἔτος 1526 νικῆθηκε ὁ οὐγγρικὸς στρατὸς καὶ, σκοτώθηκε ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας, Λουδοβίκος ὁ Β'. Ὑστερα οἱ Τούρκοι μῆκαν νικητὲς στὴν Πέστη. Στὰ 1529 μὲ 250.000 στρατὸ καὶ 300 κανόνια πολιορκῆσαν τὴ Βιέννη, τὴν πρωτεύουσα τῆς Αὐστρίας, ποὺ τὴν υπεράσπιζαν 16.000

στρατός με 70 κανόνια. Την πολιορκία όμως της Βιέννης αναγκάστηκε ο Σουλεϊμάν να λύση και να φύγη, γιατί η πολεμική τέχνη των Ευρωπαίων και τα όπλα τους αποδείχτηκαν ανώτερα από τα δικά του.

Με την κατάληψη της Ρόδου οι Τούρκοι κυριάρχησαν στην Ανατολική Μεσόγειο. Ο τουρκικός στόλος με αρχηγό τον αλγερινό πειρατή Χαϊρεντίν Βαρβαρόσσα λεηλατούσε τα παράλια της Μεσογείου και είχε γίνει ο φόβος και ο τρόμος των εμπορικών πλοίων.

Το έτος 1571 οι Τούρκοι κυριεύσαν την Κύπρο κι έσφαξαν τους κατοίκους της Λευκωσίας. Οι σφαγές των χριστιανών στην Κύπρο και οι φρικαλεότητες των Τούρκων τάραξαν τους Ευρωπαίους και τους ανάγκασαν να ενώσουν τις ναυτικές δυνάμεις που είχαν και να πολεμήσουν τον τουρκικό στόλο.

Ο Δόν Ιωάννης ο Αυστριακός, αρχηγός του ενωμένου στόλου των Ισπανών των Ένετών και των ιπποτών του Αγίου Ιωάννου βγήκε να συναντήσει τον τουρκικό στόλο. Οι δύο στόλοι από 250 πλοία ο καθένας συναντήθηκαν κοντά στις έκβολές του Αχελώου. Εκεί έγινε η ιστορική ναυμαχία της Ναυπάκτου, όπου ο τουρκικός στόλος έπαθε τρομακτική καταστροφή. Το χτύπημα ήταν φοβερό για τους Τούρκους, αλλά οι διχόνοιες δεν άφησαν τους Ευρωπαίους να επωφεληθούν και να αξιοποιήσουν τη μεγάλη τους νίκη.

Οι Τούρκοι στα 1645-1669 κυριεύσαν την Κρήτη και στα 1683 πολιορκήσαν τη Βιέννη για δεύτερη φορά. Από την αναβλητικότητα όμως του μεγάλου βεζύρη Καρᾶ-Μουσταφᾶ βρήκε καιρό ο βασιλιάς της Πολωνίας Ιωάννης Σομπιέσκι και ήρθε σε βοήθεια των πολιορκουμένων και έτσι σώθηκε η πόλη.

Στα 1684 η Αυστρία, η Πολωνία, η Ένετία και οι ιππότες της Μάλτας, με τη μεσολάβηση και προτροπή του πάπα, σχημάτισαν την ιερή συμμαχία κατά της Τουρκίας. Στη συμμαχία αυτή ύστερα από δυο χρόνια προσχώρησε και η Ρωσία. Από τότε η όρμη των Τούρκων αναχαιτίστηκε οριστικά.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΖΥΓΟ

1. 'Αποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως

Α) Ἐλάττωση τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ. Μόλις ἔμπαιναν οἱ Τούρκοι στὶς πόλεις ποὺ κυρίευαν, ἔσφαζαν, λεηλατοῦσαν, βασάνιζαν καὶ κατάστρεφαν. Γι' αὐτὸ μόλις ἄρχισε ἡ προέλασή τους στὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες, ὅσοι ἀπὸ τοὺς κατοίκους μποροῦσαν, ἔφευγαν στὶς χώρες τῆς Εὐρώπης. Πολλοὶ ἀπὸ κείνους ποὺ δὲν μπόρεσαν νὰ φύγουν ἢ σφάχτηκαν ἢ ἀναγκάστηκαν ν' ἀλλαξοπιστήσουν καὶ νὰ γίνουν μωαμεθανοί. Ὀλόκληρη ἡ βυζαντινὴ ἀριστοκρατία, ὅλοι οἱ γαιοκτῆμονες καὶ οἱ πλούσιοι, οἱ στρατιωτικοὶ καὶ οἱ ὑπάλληλοι τοῦ κράτους ἐξοντῶθηκαν. Ἔτσι ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἐλαττώθηκε πολὺ καὶ ἀπορφανίστηκε ἀπὸ τοὺς πολιτικοὺς πνευματικούς του ὁδηγούς.

β) Καταστροφή τῆς περιουσίας τῶν Ἑλλήνων. Μόλις οἱ Τούρκοι κυρίευσαν τὶς ἑλληνικὲς χώρες, πῆραν ὅλα τὰ καλὰ χτήματα ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες καὶ τὰ διαμοίρασαν ἀναμεταξύ τους. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔδωκαν στὰ τζαμιά τους. Στούς Ἕλληνες ἄφησαν τὰ ὄρεινὰ καὶ τ' ἀπόκεντρα καὶ τοὺς ὑποχρέωσαν νὰ παραδίνουν καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὸ πέμπτο ἀπὸ τὸ εἰσόδημά τους. Οἱ εἰσπράκτορες ὅμως ἔπαιρναν ὅλα, ὅσα ἔβρισκαν. Ἔτσι οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες κατάντησαν φτωχοὶ καὶ δυστυχεῖς.

γ) Παρεμπόδιση τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως καὶ προόδου τῶν Ἑλλήνων. Ὅλα τὰ σχολεῖα τῶν Ἑλλήνων κλείστηκαν γιὰ νὰ μὴ μαθαίνουν τὰ Ἑλληνόπουλα τὴ γλῶσσα τους καὶ τὴν ἱστορία τοῦ ἔθνους τους. Οἱ-ναοὶ τῶν Ἑλλήνων μεταρρυθμίστηκαν σὲ τζαμιά καὶ ἀπαγορεύτηκαν στοὺς Ἕλληνες οἱ θρησκευτικὲς τελετές. Ἔτσι ἓνα βαθὺ πνευματικὸ σκοτάδι ξαπλώθηκε μὲ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία πάνω στὶς ἑλληνικὲς χώρες. Ἡ ἀγραμματοσύνη καὶ ἡ φτώχεια σταμάτησαν κάθε

πρόοδο. Τὸ ἐμπόριο, οἱ τέχνες καὶ τὰ ἐπαγγέλματα νεκρώθηκαν καὶ ἡ γῆ ἐρημώθηκε.

2. Δεινοπαθήματα τῶν ὑποδούλων Ἑλλήνων

α) Ἐξισλαμισμός. Οἱ Τούρκοι ἦταν λίγοι καὶ οἱ χώρες ποὺ κυρίευσαν πολλές. Γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ τὶς κρατήσουν στὴν κυριαρχία τους ἔξαναγκάζαν τοὺς κατοίκους ν' ἀσπαστοῦν τῇ μωαμεθανικῇ θρησκείᾳ. Ὅλα τὰ μέσα τῆς βίας τὰ χρησιμοποιοῦσαν. Βασανιστήρια, φυλακίσεις, σφαγὲς καὶ καταστροφές. Σ' ἐκείνους ποὺ δέχονταν νὰ γίνουν μωαμεθανοί, ἔδιναν τιμὲς καὶ ἀξιώματα, κτήματα καὶ πλοῦτη, γιὰ νὰ παρακινοῦν καὶ τοὺς ἄλλους νὰ κάμουν τὸ ἴδιο.

β) Κεφαλικὸς φόρος (χαράτσι). Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φόρο τοῦ εἰσοδήματος οἱ σκλαβωμένοι Ἕλληνες ἦταν ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν καὶ τὸν κεφαλικὸ φόρο. Κάθε Ἕλληνας, γιὰ νὰ ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ ζῇ, ἔπρεπε νὰ πληρώνῃ αὐτὸν τὸν φόρο.

γ) Τὸ παιδομάζωμα. Ὁ φόρος τοῦ εἰσοδήματος καὶ ὁ κεφαλικὸς φόρος δὲν ἦταν τόσο φοβεροί, ὅσο ἦταν ὁ φόρος τοῦ ἑλληνικοῦ αἵματος, τὸ παιδομάζωμα. Κάθε πέντε χρόνια οἱ Τούρκοι ἔπαιρναν τὰ πιὸ γερὰ ἄρσενικά παιδιὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ συγκέντρωναν σὲ στρατώνες, ὅπου τὰ δίδασκαν τὴν τουρκικὴ γλῶσσα καὶ τὴ μωαμεθανικὴ θρησκεία καὶ τὰ ἔκαναν φανατικούς στρατιῶτες τοῦ σουλτάνου. Αὐτοὶ ἀποτελοῦσαν τὰ φοβερὰ τάγματα τῶν γενιτσάρων.

δ) Ταπεινώσεις καὶ ἐξευτελισμοὶ τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων. Οἱ Τούρκοι συμπεριφέρονταν πρὸς τοὺς Ἕλληνες μὲ μεγάλη σκληρότητα καὶ περιφρόνηση. Τοὺς ὀνόμαζαν *ραγιαδες*, δηλαδὴ δούλους καὶ δὲν ἀναγνώριζαν σ' αὐτοὺς κανένα δικαίωμα. Τοὺς ἀπαγόρευαν νὰ μιλοῦν μὲ δυνατὴ φωνή ἢ νὰ τραγουδοῦν, ἀκόμα καὶ μέσα στὰ σπιτία τους. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ φοροῦν πολυτελεῖς φορεσιές, νὰ ἱππεύουν καὶ νὰ ὀπλοφοροῦν. Δὲν τοὺς ἐπέτρεπαν νὰ χρησιμοποιοῦν τίς καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ νὰ κατέχουν ὥραϊα ἢ πολύτιμα πράγματα. Ὅ,τι εἶχαν, ἦταν στὴ διάθεση καὶ τοῦ τελευταίου Τούρκου: τὰ σπιτία τους, τὰ εἰσοδήματα τους, τὰ ζῶα τους, οἱ γυναῖκες τους, τὰ παιδιὰ τους καὶ οἱ ἴδιοι ἀκόμα· δηλαδή, ἡ ζωὴ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ περιουσία τῶν

σκληρωμένων Έλλήνων δὲν ἀνῆκαν σ' αὐτούς, ἀλλὰ ἦταν στὴ διάθεση τῶν κατακτητῶν Τούρκων

Ἑρωτήσεις. 1) Ποιὲς συμφορὲς προξένησε στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἡ τουρκικὴ κατάκτηση; 2) Ποιά δεινοπαθήματα ὑπέφεραν οἱ ὑπόδουλοι Ἕλληνες;

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

1. Θρησκευτικά και πολιτικά προνόμια του ελληνικοῦ ἔθνους

Οἱ Τούρκοι κατάκτησαν πολλές χώρες καὶ ὑποδούλωσαν πολλοὺς λαούς. Ἀρμένιους, Ἑβραίους, Βουλγάρους, Σέρβους καὶ Ἕλληνες. Γιὰ νὰ κατορθώσουν νὰ διοικήσουν εὐκολώτερα τοὺς ὑπόδουλους λαούς, διατήρησαν τοὺς θρησκευτικοὺς ἀρχηγούς τῶν λαῶν καὶ τοὺς ἔκαμαν ὑπεύθυνους μὲ τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν τάξη καὶ ὑπακοή τῶν λαῶν τους. Σ' αὐτοὺς παραχώρησαν πολλὰ δικαιώματα καὶ τιμές, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ εἶναι ἀφοσιωμένοι στοὺς Τούρκους καὶ θὰ κρατοῦν σὲ ὑποταγὴ τὸ λαό τους.

Οἱ παραχωρήσεις αὐτὲς τῶν σουλτάνων ἐγίναν, γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὴν τουρκικὴ διοίκηση. Ἐπειδὴ ὅμως ἐμφανίστηκαν σὰν παραχωρήσεις πρὸς τοὺς ὑπόδουλους καὶ ἐπειδὴ δημιούργησαν κάποια αὐτοδιοίκηση τῶν Ἑλλήνων κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κυριαρχία, ὀνομάστηκαν **προνόμια**. Τὰ προνόμια αὐτὰ ἦταν πολιτικά καὶ θρησκευτικά.

α) Θρησκευτικά προνόμια. Μόλις ὁ Μωάμεθ κυριεύσε τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔδωκε τὴν ἄδεια στοὺς Ἕλληνες νὰ ἐκλέξουν πατριάρχη, γιὰτὶ ὁ πατριαρχικὸς θρόνος ἐχῆρευε. Οἱ Ἕλληνες ἔκαμαν πατριάρχη τὸν Γεώργιο Σχολάριο ἢ Γεννάδιο. Τοῦτο εὐχαρίστησε τὸ σουλτάνο, γιὰτὶ ὁ Σχολάριος ἦταν ἀντίθετος στὴν ἔνωση τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἔτσι ὁ Σουλτάνος θὰ ἔμενε ἡσυχος, γιὰτὶ καμιὰ βοήθεια δὲ θὰ δινόταν στοὺς ὀρθόδοξους Ἕλληνες ἀπὸ τὴν παπικὴ Εὐρώπη.

Τὴν ἐκλογή τοῦ νέου πατριάρχη ἐπικύρωσε ὁ σουλτάνος καὶ ἡ στέψη του ἐγίνε μὲ τὴν παλιὰ λαμπρότητα στὸ ναὸ τῶν Ἀγίων Ἀπο-

στόλων. Ἀπὸ ἐκεῖ πῆγε στὸ ἀνάκτορο τοῦ Μωάμεθ. Αὐτὸς τὸν ὑποδέχτηκε μ' ἐπίσημότητα καὶ γιὰ νὰ τὸν τιμήσῃ ἔκαμε ἐπίσημο δεῖπνο καί, ὅταν ἔφευγε, τὸν συνόδευσε ὡς τὴν αὐλή, τὸν βοήθησε νὰ ἱππεύσῃ κι ἔστειλε πολλοὺς Τούρκους ἐπίσημους νὰ τὸν συνοδεύσουν ὡς τὸ Πατριαρχεῖο. Ὑστερα ἔβγαλε διάταγμα μὲ τὸ ὁποῖο ἀναγνώριζε:

- 1) τὴν ἐλευθερία τῆς θρησκείας τῶν ὑπόδουλων χριστιανῶν·
- 2) τὴν προστασία τοῦ κλήρου καί,
- 3) τὸ δικαίωμα τοῦ πατριάρχῃ νὰ εἶναι θρησκευτικὸς ἀρχηγὸς τῶν σκλαβωμένων χριστιανῶν, νὰ διορίζῃ τοὺς ἐπισκόπους καὶ νὰ δικάζῃ τὶς διαφορὲς ἀνάμεσα στοὺς χριστιανούς.

Τὰ προνόμια αὐτὰ οἱ Τούρκοι στοὺς κατοπινούς χρόνους πολλὰς φορὲς τὰ καταπάτησαν. Γιατὶ καὶ πατριάρχες κρέμασαν καὶ ἐπισκόπους ἀποκεφάλισαν καὶ ἀναρίθμητους ἱερεῖς κατακρεοῦργησαν καὶ ναοὺς ἔκλεισαν. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτά, τὰ προνόμια πρόσφεραν σπουδαιότατη ὑπηρεσία στὸ ὑπόδουλο ἔθνος, γιατί διαφύλαξαν τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ θρησκεία, ἀνάδειξαν τὸν πατριάρχη ἀρχηγὸ καὶ ποιμένα τῶν καταπιεζόμενων Ἑλλήνων κι ἔκαμαν τὸ Πατριαρχεῖο θρησκευτικὸ, πνευματικὸ καὶ ἔθνικὸ κέντρο. Ἔτσι τὸ Πατριαρχεῖο καλλιέργησε τὴν ἐνότητα τοῦ ἔθνους, φύλαξε τὶς παραδόσεις του κι ἔθρεψε τὴν ἰδέα τῆς ἐλευθερίας.

β) Πολιτικὰ προνόμια. Πρὶν ἀκόμα ὑποδουλωθοῦν στοὺς Τούρκους, τὰ ἑλληνικὰ χωριὰ ἦσαν ὀργανωμένα σὲ κοινότητες, εἶχαν αὐτοδιοίκηση· δηλαδὴ ἔβγαζαν μία ἐπιτροπὴ ποὺ φρόντιζε γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα, δρόμους, σχολεῖα, ἐκκλησίες, νεκροταφεῖα, πόσιμα καὶ ἀρδευτικὰ νερά.

Οἱ Τούρκοι ἀναγνώρισαν καὶ διατήρησαν τὴν τοπικὴ αὐτὴ αὐτοδιοίκηση, γιατί τοὺς ἐξυπηρετοῦσε πολὺ στὸ ἔργο τῆς φορολογίας. Ἡ τουρκικὴ διοίκηση ὄριζε συνολικὰ ἓνα ποσὸν φόρου ποὺ ἔπρεπε νὰ πληρώσῃ κάθε κοινότητα. Τὴν κατανομὴ τῶν ποσῶν αὐτῶν στοὺς κατοίκους καὶ τὴν εἴσπραξη ἐνεργοῦσαν οἱ κοινοτικοὶ ἄρχοντες, οἱ προεστοὶ ἢ δημογέροντες ἢ κοτζαμπάσηδες. Ἔτσι τὰ καλύτερα πρόσωπα ἀπὸ κάθε κοινότητα τὰ εἶχαν οἱ Τούρκοι ὑπεύθυνα γιὰ τὴν εἴσπραξη τῶν φόρων καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν διαταγῶν τους.

Ἡ ἐλευθερία τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἡ χρησιμοποίησις

της ελληνικής γλώσσας μεταξύ των Ελλήνων αποτελούσαν τὰ πολιτικά προνόμια. Καί τὰ προνόμια αὐτά πολλές φορές καταπατήθηκαν, ἀλλὰ καί αὐτά βοήθησαν πολύ στή διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ἐνότητας καί ἀλληλοβοήθειας μεταξύ τῶν σκλαβωμένων καί καταπιεζόμενων Ἑλλήνων.

Ερωτήσεις. 1) Γιατί παραχωρήθηκαν τὰ προνόμια; 2) Ποιά προνόμια παραχωρήθηκαν; 3) Σέ τί ωφέλησαν τὰ θρησκευτικά προνόμια; 4) Σέ τί ωφέλησαν τὰ πολιτικά προνόμια;

2. Κλέφτες καί ἄρματολοι

Πολλοί Ἕλληνες πού ἐπεφταν στή δυσμένεια τῶν Τούρκων ἐβρίσκαν καταφύγιο στά βουνά. Ἐκεῖ πῆγαιναν καί ὅσοι δέν μπορούσαν νά υποφέρουν τῇ σκλαβιά καί ποθοῦσαν τήν ἐλεύθερη ζωῇ. Οἱ ἄντρες αὐτοί ὀνομάστηκαν κλέφτες.

Ἐκαναν ὁμάδες καί ζοῦσαν στά βουνά. Περιφρουροῦσαν τήν τουρκική ἐξουσία καί πολλές φορές ἔκαναν καί ἐπιθέσεις κατὰ τῶν Τούρκων, γιά νά ἐλευθερώσουν κρατούμενους χριστιανούς ἢ γιά νά ἐκδικηθοῦν τὰ βασανιστήρια τῶν υπόδουλων Ἑλλήνων. Τό ὄνομα κλέφτης δέν ἦταν ατιμωτικό, ἀλλά τότε σημαίνει τό γενναῖο ἄντρα, αὐτόν πού ἠθελε νά ἐλευθερωθῇ καί ἦταν τιμητικό καί ἐνδοξο.

Κάθε ὁμάδα κλεφτῶν εἶχε τόν ἀρχηγό της, πού λεγόταν καπετάνιος. Οἱ κλέφτες γυμνάζονταν στό πῆδημα, στό τρέξιμο, στό λιθάρι καί στή σκοποβολή. Πολλοί ἀπ' αὐτοῦς ἐγίναν ξακουστοί γιά τήν ἐξαιρετική ἱκανότητα πού εἶχαν ἀποκτήσει. Σῶζονται ὀνόματα κλεφτῶν πού μπορούσαν νά περάσουν τῇ σφαίρα μέσα



Ἀρματολός

από ένα δαχτυλίδι από μεγάλη απόσταση ή που μπορούσαν να πηδήσουν ολόκληρη άμαξα φορτωμένη ξερό χόρτο ή να ξεπεράσουν στο τρέξιμο και το γρήγορο άλογο. Γύμναζαν ακόμα το σώμα τους, για να αντέχουν στις στερήσεις, στην πείνα, στη δίψα, στο κρύο και στις κακουχίες.

Η ζωή των κλεφτών ήταν ένας αδιάκοπος πόλεμος με τους Τούρκους. Ήταν γεμάτη βάσανα, στερήσεις και κινδύνους, αλλά και ήρωικά κατορθώματα. Οι κλέφτες είχαν ζωηρό θρησκευτικό συναίσθημα. Πήγαιναν στις εκκλησίες και κοινωνούσαν. Τιμούσαν πολύ τη φιλία και σέβονταν τις συμφωνίες που είχαν κάνει. Δε βασάνιζαν τους αιχμαλώτους και σέβονταν τις γυναίκες.

Οι Τούρκοι ανάθεταν την καταδίωξη των κλεφτών στους αρματολούς. Οι αρματολοί ήταν ένοπλα στρατιωτικά σώματα από ντόπιους μιας περιοχής, που είχαν την άδεια να φυλάνε και να προστατεύουν την περιοχή τους από επιδρομές ξενων. Ο αρχηγός των αρματολών λεγόταν καπετάνιος, ο βοηθός του πρωτοπαλικάρο και οι άλλοι άντρες παλικάρια. Η περιοχή που φύλαγαν λεγόταν αρματολίκι.

Οι Έλληνες όμως αρματολοί όχι μόνο δεν καταδίωκαν τους κλέφτες, αλλά και τους προστάτευαν από τους αιφνιδιασμούς των τουρκικών αποσπασμάτων, γιατί τους θεωρούσαν αδελφούς τους και τους ένωνε με αυτούς το κοινό μίσος κατά των τυράννων. Σε περίπτωση που οι Τούρκοι ήθελαν να τιμωρήσουν τους αρματολούς για την περιθάλψη που έκαναν στους κλέφτες, αυτοί παρατούσαν το αρματολίκι και γίνονταν κλέφτες. Άλλοτε πάλι οι Τούρκοι, όταν ήθελαν να καλοπιάσουν κανέναν ισχυρό κι επίφοβο κλέφτη, τον διορίζαν αρματολό. Γι' αυτό στην εποχή της δουλείας το όνομα του αρματολού και του κλέφτη είχε την ίδια έννοια και σήμαινε τον πολεμίστη των βουνών, που περιφρουρούσε την τουρκική κυριαρχία, και προστάτευε τους υπόδουλους Έλληνες από τη βία του τυράννου.

Οι κλέφτες και οι αρματολοί έγιναν οι ένοπλες δυνάμεις του έθνους. Καλλιέργησαν και αυτές την ιδέα της ελευθερίας και αποτέλεσαν τον πυρήνα των αγωνιστών της ελευθερίας.

3. Τὰ δημοτικά τραγούδια

Ἡ ὑποδούλωση τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν στοὺς Τούρκους εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα νὰ φύγουν ὅλοι οἱ γραμματισμένοι καὶ μορφωμένοι Ἕλληνες, ὅσοι σώθηκαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ, νὰ κλείσουν τὰ σχολεῖα καὶ νὰ σταματήσῃ κάθε πνευματικὴ ἀνάπτυξη μεταξύ τῶν ὑποδούλων.

Ἀλλὰ ἂν σταμάτησε ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν γραμμάτων, τῆς λογίας παραδόσεως, τῆς ποιήσεως καὶ τῆς λογοτεχνίας, ὁ ἐλληνικὸς λαὸς δὲν ἔμεινε χωρὶς ποίηση, χωρὶς τραγούδι.

Στὶς ἀρχὲς ἄγνωστοι λαϊκοὶ ποιητὲς συνέθεταν στὴν ὁμιλούμενη ἀπὸ τὸ λαὸ γλώσσα ποιήματα καὶ μοιρολόγια, μὲ τὰ ὁποῖα θρηνοῦσαν τὴν ἄλωση τῆς Πόλης καὶ τραγουδοῦσαν τὰ δεινοπαθήματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοὺς πόθους των. Ἀργότερα ὕμνοῦσαν στὰ τραγούδια τοὺς τὴ ζωὴ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματολῶν. Ἐτεῖ ἐγιναν τὰ δημοτικά τραγούδια τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ.

Πολλὰ ἀπὸ τὰ δημοτικά τραγούδια ἐγιναν καὶ πρωτοτραγουδήθηκαν ἀπὸ τὶς γυναῖκες, τὶς ἀδερφάδες ἢ τὶς μητέρες πολεμιστῶν καὶ ἄλλα ἀπὸ ἄγνωστους ἄντρες ποὺ ἐξῆσαν διάφορα περιστατικά καὶ αἰσθάνθηκαν τὴν ἐπίδρασή τους ζωερὴ μέσα στὴν ψυχὴ τους. Τὰ δημοτικά τραγούδια καὶ ποιήματα ἔχουν ἀπλὴ γλώσσα, μεγάλη ἐκφραστικὴ δύναμη καὶ ποιητικὴ τέχνη. Ὑμνοῦν τὴ γενναιότητα, τὴν εὐγένεια, τὴν παλικάριὰ καὶ τὴ λεβεντιά, ἐκφράζουν τὴ θλίψη γιὰ τὸν πρόωρο θάνατο καὶ τὶς πικρίες τῆς ζωῆς, παρουσιάζουν ἔντονο τὸ αἶσθημα τῆς φιλίας καὶ τῆς ἀγάπης καὶ ὕμνοῦν τὴ φύση.

Τὰ δημοτικά τραγούδια τὰ τραγούδησαν οἱ ἀρματολοὶ καὶ οἱ κλέφτες ἀπάνω στὰ ἀπάτητα λημέρια τους, στὸν Ὀλυμπο καὶ στὴν Πίνδο, στ' Ἀγραφα καὶ στὸ Βάλτο, στὸ Ξηρόμερο καὶ στὸν Ἀσπροπόταμο. Ἀπὸ κεῖ μεταδόθηκαν ἀπὸ στόμα σὲ στόμα σ' ὅλα τὰ βουνὰ καὶ στοὺς κάμπους καὶ ἀναπτέρωσαν τὸ φρόνημα τῶν κατατρεγμένων ραγιάδων καὶ θέρμαναν στὶς καρδιές τους τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας.

Καὶ σήμερα ὁ ἐλληνικὸς λαὸς μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση τραγουδάει ἢ ἀκούει νὰ τραγουδοῦνται τὰ κλέφτικα τραγούδια, γιὰτὶ τοῦ θυμίζουν τὴν πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ κατάσταση τοῦ ἔθνους στὴν περίοδο τῆς τουρκοκρατίας.

Ἔργασίες. 1) Νὰ βρῆτε καὶ νὰ καταγράψετε πληροφορίες γιὰ τοὺς

κλέφτες και τούς αρματολούς. 2) Ν' αναφέρετε ονόματα κλεφτών και τούς τόπους τους. 3) Νά βρῆτε βιβλία με δημοτικά τραγούδια και ποιήματα. 4) Ν' απαγγείλετε δημοτικά ποιήματα και νά τραγουδήσετε δημοτικά τραγούδια. 5) Νά γράψετε ἓνα δημοτικό τραγούδι τοῦ τόπου σας.

4. Σουλιῶτες, Μανιάτες, Σφακιανοί

Οἱ Τούρκοι ἀφοῦ κυρίευσαν τὴ χώρα, ἐγκαταστάθηκαν στοὺς κάμπους και στὰ μεγαλύτερα κέντρα. Στ' ἄγονα και ὄρεινὰ μέρη δὲν ἐγκαταστάθηκαν Τούρκοι. Ἐκεῖ πῆγαιναν μόνο στρατιωτικά ἀποσπάσματα, ἂν παρουσιαζόταν ἀνάγκη.

Ἦταν ὅμως και μερικά πολὺ ὄρεινὰ και ἀπρόσιτα και ἄγονα μέρη ποὺ οἱ Τούρκοι δὲν πάτησαν ποτέ. Τὰ μέρη αὐτὰ ἦταν τὸ Σούλι στὴν Ἡπειρο, τ' Ἀγραφα στὴ Στερεά, ἡ Μάνη στὴν Πελοπόννησο και τὰ Σφακιά στὴν Κρήτη.

Και τὰ μέρη αὐτὰ δοκίμασαν οἱ Τούρκοι νά τὰ κατακτήσουν, ἀλλὰ συνάντησαν γενναία ἀντίσταση τῶν κατοίκων. Τὴν ἀντίσταση αὐτὴ ἔκανε πιὸ ἀποτελεσματικὴ τὸ ὄρεινὸ και ἀπόκρημνο ἔδαφος ποὺ ὑποχρέωνε τοὺς Τούρκους νά διαθέτουν μεγάλες δυνάμεις, γιὰ νά τὴν καταπνίξουν. Γι' αὐτὸ προτίμησαν νά συμβιβαστοῦν με τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν αὐτῶν και νά τοὺς ἀφήσουν ἐλεύθερους με ἀντάλλαγμα ἓνα μικρὸ φόρο ποὺ κανόνισαν νά πληρώνουν στοὺς σουλτάνο.

Στὶς ἐλεύθερες αὐτὲς περιοχές, ὅπου κατάφευγαν οἱ καταδιωκόμενοι ἀπὸ τὴν τουρκικὴ διοίκηση και ὅπου τὸ μάτι τοῦ Τούρκου δὲν ἔφτανε, καλλιιεργήθηκε τὸ περήφανο και ἀνυπότακτο πνεῦμα, ἡ ἰκανότητα στὰ ὅπλα και ἡ περιφρόνηση γιὰ τὴν τουρκικὴ δύναμη. Καὶ ὅπως στὶς κορφὲς τῶν βουνῶν, ἔτσι και στὶς περιοχές αὐτές, παρασκευάζονταν οἱ πολεμικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας.

Ἔργασίες. 1) Σημειώστε στοὺς χάρτη τὶς ἐλεύθερες περιοχές. 2) Μῆπως μπορεῖτε νά βρῆτε ποιήματα και τραγούδια γιὰ τὶς περιοχές αὐτές;

5. Οί ελληνικές κοινότητες κατά την τουρκοκρατία

Οί Τούρκοι δὲ διατήρησαν τὴν κοινοτική αὐτοδιοίκηση μόνο στίς κοινότητες, στίς ὁποῖες τὴ βρῆκαν, ἀλλὰ τὴν ἐφάρμοσαν κι ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπῆρχε, γιατί τοὺς ἐξυπηρετοῦσε στὴν εἰσπραξὴ τῶν φόρων. Ἐτοὶ κάθε ἐλληνικὸ χωριὸ ἀποτελοῦσε μιὰ κοινότητα μὲ προεστούς ντόπιους. Αὐτὸ πολὺ βόηθησε στὸ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἐνότητα τοῦ σκλαβωμένου λαοῦ, νὰ γίνῃ λιγότερο καταστρεπτική ἡ τουρκικὴ τυραννία καὶ νὰ ὁργανωθῇ ὁ βίος τοῦ ὑπόδουλου ἐλληνισμοῦ.

Τὶς κοινότητες διοικοῦσαν πάντοτε οἱ εὐπορώτεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Τοὺς ἐξέλεγαν οἱ κάτοικοι ἢ τοὺς διορίζαν οἱ Τούρκοι. Στὰ κοινοτικά ζητήματα συνήθως δὲν ἀνακατεύονταν οἱ Τούρκοι, γιατί οἱ προεστοὶ φρόντιζαν νὰ ὑπάρχῃ ἡσυχία κι ἔλυναν εἰρηνικὰ τίς διαφορὲς τῶν χριστιανῶν. Πολλὲς κοινότητες ἀνάπτυξαν πνευματικὴ ζωὴ κι ἐγίναν κέντρα παιδείας ὅπως οἱ κοινότητες Κωνσταντινοπόλεως, Σμύρνης, Κυδωνιῶν, Χίου, Δημητσάνας καὶ Ἰωαννίνων. Ἄλλες ἀνάπτυξαν οἰκονομικοὺς συνεταιρισμοὺς καὶ συγκέντρωναν μεγάλο πλοῦτο, ὅπως τὰ Ἀμπελάκια τῆς Θεσσαλίας. Τέλος ἄλλες κοινότητες ὀργανώθηκαν σὲ σύνδεσμο κοινοτήτων, ὅπως τῶν χωριῶν τοῦ Σουλιοῦ καὶ τῶν Ζαγοροχωριῶν στὴν Ἠπειρο, τῶν χωριῶν τοῦ Πηλίου καὶ τῶν Μαδεμοχωριῶν στὴ Χαλκιδική.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τίς παραπάνω κοινότητες, ποὺ ἀναπτύχθηκαν σὲ τουρκοκρατούμενες περιοχές, μεγάλη ἀνάπτυξη ἐπέτυχαν καὶ οἱ κοινότητες ποὺ σχηματίστηκαν σὲ χώρες τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες ποὺ κατέφυγαν ἐκεῖ.

Τέτοιες ἐλληνικὲς ἐμπορικὲς κοινότητες στὸ ἐξωτερικὸ ἦταν στὴν Ὁδησσό, στὴν Τεργέστη, στὴ Μασσαλία, στὴ Βενετία, στὸ Παρίσι καὶ στὸ Λονδίνο.

6. Οἱ φαναριῶτες

Στὴ νότια ἀκτὴ τοῦ Κεράτιου Κόλπου ἦταν ἡ συνοικία τοῦ Φαναρίου. Ἐκεῖ βρῆκε καταφύγιο τὸ Πατριαρχεῖο, ὅταν οἱ Τούρκοι τὸ ἐδίωξαν ἀπὸ τὸ ναὸ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Ἐκεῖ μὲ τὸν καιρὸ συγκεντρώθηκαν ἀπὸ τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας πολλοὶ φιλομαθεῖς Ἕλ-

λινες που σπούδαζαν στις σχολές του Πατριαρχείου και μάθαιναν τα ελληνικά γράμματα και ξένες γλώσσες. Από τους μορφωμένους αυτούς Έλληνες σχηματίστηκε μια νέα τάξη ευγενών Ελλήνων, που ονομάστηκαν Φαναριώτες. Ονομαστές έγιναν οι φαναριωτικές οικογένειες των Μαυροκορδάτων, των Καρατζάδων, των Μουρούζηδων, των Μαυρογένηδων, των Ύψηλάντηδων, των Σούτσων, των Ραγκαβήδων και άλλες.

Οι Τούρκοι δεν αγαπούσαν τα γράμματα και δεν κοπίαζαν να μάθουν ξένες γλώσσες. Γι' αυτό όταν ήρθαν σε σχέσεις με τα ευρωπαϊκά κράτη, αναγκάστηκαν να χρησιμοποιήσουν τους Φαναριώτες σε γραμματείς, διερμηνείς ή πρέσβεις στα ευρωπαϊκά κράτη. Έτσι οι Φαναριώτες τοποθετήθηκαν σε έμπιστευτικές θέσεις του τουρκικού κράτους και μπόρεσαν να βοηθήσουν σε πολλές περιστάσεις τους υπόδουλους αδελφούς τους.

Από το 17ο αιώνα έγινε συνήθεια οι ηγεμόνες της Μολδαβίας και Βλαχίας να είναι Φαναριώτες. Γι' αυτό στις ηγεμονίες αυτές συγκεντρώθηκαν πολλοί Έλληνες λόγιοι και διδάσκαλοι και γι' αυτό εκεί αναπτύχθηκε η ελληνική παιδεία.

Οι Φαναριώτες από τις ύψηλες θέσεις που κατείχαν, μπόρεσαν να βοηθήσουν τον απελευθερωτικό αγώνα των Ελλήνων και πολλοί από αυτούς πλήρωσαν με τη ζωή τους τις υπηρεσίες τους προς το έθνος.

7. Η ανάπτυξη του ελληνικού ναυτικού την εποχή της τουρκοκρατίας

Τα πρώτα χρόνια της δουλείας εμπόριο και εμπορικός στόλος στα χέρια των Ελλήνων δεν υπήρχε. Όταν όμως οι Τούρκοι έδωξαν τους Ένετους από τους τουρκικούς λιμένες άρχισαν οι Έλληνες κάτοικοι των νήσων του Αιγαίου να εκτελούν μεταφορές με μικρά καράβια σε διάφορους λιμένες της Μεσογείου.

Πρώτοι επιδόθηκαν στη ναυτιλία οι κάτοικοι της νήσου Ύδρας, των Σπεταών, της Μυκόνου και της Κάσου. Συνήθως έκαναν μεταφορά του ρωσικού σιταριού στους λιμένες της Ευρώπης.

Στην αρχή οι Έλληνες ναυτικοί έκαναν περιορισμένα δρομολόγια, γιατί οι Τούρκοι τους έβαζαν μεγάλους περιορισμούς. Όταν όμως στα 1774 η Ρωσία έκαμε με την Τουρκία μια συνθήκη που επέτρεπε στα

έλληνικά πλοία να πλέουν με ρωσική σημαία, τότε ολόκληρη ή Μεσόγειος θάλασσα γέμισε από μεγάλα έμπορικά έλληνικά πλοία.

Όταν οι Άγγλοι έκαμαν πόλεμο με τη Γαλλία και εφάρμοσαν αποκλεισμό των παραλίων της, για να μην μπαίνουν έμπορεύματα και σιτάρι στη χώρα, οι Έλληνες ναυτικοί περνούσαν κρυφά τον αποκλεισμό και πήγαιναν σιτάρι στους γαλλικούς λιμένες, που το πουλούσαν πολύ ακριβά και κέρδιζαν μεγάλα ποσά.

Άλλα και όταν οι πόλεμοι στην Εύρώπη σταμάτησαν, πάλι ή ναυτιλία και το έμπόριο των Ελλήνων προόδευε, γιατί οι Έλληνες, ήταν εργάτικοί, δραστήριοι και λιτοδίαιτοι. Ίδρυσαν μεγάλα έμπορικά κέντρα στους μεγαλύτερους λιμένες της Εύρώπης και οργάνωσαν πρακτορεία στις μεγαλύτερες πόλεις. Εκεί καθώς περνούσαν τα χρόνια, αναπτύχθηκαν μεγάλες παροικίες, όπως στην Όδησσο, στη Μασσαλία, στην Τεργέστη και σ' άλλα μέρη.

Επειδή την εποχή εκείνη τη Μεσόγειο θάλασσα μάζιζε ή πειρατεία, τα έμπορικά πλοία ήταν όπλισμένα με κανόνια και οι ναύτες ήταν γυμνασμένοι από τις συμπλοκές με τους πειρατές. Έτσι δημιουργήθηκε μια αξιόλογη ελληνική ναυτική δύναμη από 600 και παραπάνω πλοία, έτοιμη να πάρη μέρος στον αγώνα κατά του τυράνου, όταν θα έρχόταν ή κατάλληλη ώρα.

Έρωτήσεις. Ποιοι λόγοι βοήθησαν την ανάπτυξη των ελληνικών κοινοτήτων επί τουρκοκρατίας; Γιατί οι Φαναριώτες έπαιρναν ύψηλές θέσεις στην τουρκική διοίκηση; Γιατί οι Έλληνες διακρίθηκαν ως ναυτικοί περισσότερο από τους Τούρκους και τους άλλους λαούς;

8. Η παιδεία την εποχή της τουρκοκρατίας

α) Τα κρυφά σχολεία. Μόλις κυρίευσαν την Ελλάδα οι Τούρκοι, έκλεισαν τα ελληνικά σχολεία και απαγόρευαν στους Έλληνες να μαθαίνουν γράμματα. Πίστευαν ότι οι Έλληνες με τον καιρό θα λησμονούσαν τη γλώσσα τους και την ιστορία τους και σιγά σιγά θα γίνονταν μωαμεθανοί. Γι' αυτό καταδίωκαν και τιμωρούσαν πολύ άυστηρά όσους ανακάλυπταν να μαθαίνουν γράμματα.

Όμως ούτε οι απαγορεύσεις, ούτε ο κίνδυνος της σκληρής τιμωρίας μπόρεσαν να σβήσουν τη δίψα των σκλαβωμένων Ελλήνων για τα

έλληνικά γράμματα. Στις ἐκκλησίες καὶ στὰ μοναστήρια εὐλαβεῖς καὶ θαρραλέοι μοναχοὶ καὶ ἱερεῖς μάζευαν κρυφὰ τὶς νύχτες τὰ παιδιὰ τῶν σκλάβων καὶ κάτω ἀπὸ τὸ ἀδύνατο φῶς τοῦ καντηλιοῦ τὰ μάθαιναν τὴν ἀνάγνωση καὶ τὴ γραφὴ καὶ τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας.

Τὰ σχολεῖα αὐτὰ ὀνομάστηκαν κρυφὰ σχολεῖα καὶ πρόσφεραν μεγάλη ὑπηρεσία στὸ Γένος, γιατί βοήθησαν νὰ διατηρηθῇ ἄσβεστη ἡ χριστιανικὴ πίστη στὶς καρδιὲς τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων στοὺς δύο πρῶτους σκοτεινοὺς αἰῶνες τῆς δουλείας.

β) Οἱ διάφορες ἑλληνικὲς σχολές. Ἀφοῦ πέρασαν οἱ δύο πρῶτοι αἰῶνες τῆς σκλαβιάς, διάφοροι ἐπιφανεῖς καὶ πλοῦσιοι Ἕλληνες κατόρθωσαν νὰ πείσουν μὲ ὑποσχέσεις καὶ χρήματα τὸ σουλτάνο νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἵδρυση μερικῶν σχολείων. Τότε μερικὲς κοινότητες ἵδρυσαν μὲ κοινοτικά χρήματα σχολεῖα. Πολλὰ ἀπὸ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸ προόδευσαν πολὺ καὶ ἔγιναν περίφημες σχολές ἑλληνοχριστιανικῆς παιδείας. Τέτοιες σχολές ἦσαν τῆς Χίου, τῆς Δημητσάνας, τῆς Πάτμου, τῆς Λάρισας, τῆς Ἀνδριανουπόλεως, τοῦ Τυρνάβου, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἡ περίφημη Μεγάλὴ τοῦ Γένους Σχολὴ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Εὐαγγελικὴ Σχολὴ τῆς Σμύρνης καὶ ἡ Ἀθωνιάδα Σχολή.

γ) Οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Στὶς σχολές αὐτὲς δίδαξαν σοφοὶ διδάσκαλοι, περίφημοι γιὰ τὴ θρησκευτικὴ πίστη καὶ τὴν ἀγάπη τοὺς στὴν πατρίδα. Αὐτοὶ μὲ τὴ διδασκαλία τοὺς, μὲ τὰ σοφὰ τοὺς συγγράμματα καὶ μὲ τὸ παράδειγμα τοὺς, μόρφωσαν πολλὲς γενεὲς Ἑλλήνων καὶ καλλιέργησαν στὶς ψυχές τοὺς τὸν πόθο τῆς ἐλευθερίας. Οἱ ἄνδρες αὐτοὶ ὀνομάστηκαν διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Τέτοιοι ἦταν ὁ Ἡλίας Μηνιάτης, ὁ Εὐγένιος Βούλγαρης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Γεώργιος Γεννάδιος, ὁ Ἀνθίμος Γαζής, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας, ὁ Νεόφυτος Δούκας καὶ ἄλλοι.

δ) Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Μεγαλύτερος ὅμως διδάσκαλος τοῦ Γένους ἀναδείχτηκε ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς, γιατί μὲ τὰ συγγράμματά του, τὶς συμβουλές του καὶ τὶς παραινέσεις του βοήθησε πολὺ τὴν πνευματικὴ καλλιέργεια τοῦ ἔθνους.

Οἱ γονεῖς του ἦσαν ἀπὸ τὴ Χίο. Αὐτὸς γεννήθηκε στὴ Σμύρνη.

Όταν μεγάλωσε, τὸν ἔστειλε ὁ πατέρας του στὸ Ἀμστερνταμ τῆς Ὀλλανδίας, γιὰ νὰ φροντίζει ἐκεῖ τὶς ἐμπορικές του ἐπιχειρήσεις. Ἀλλὰ ὁ Κοραῆς δὲν αἰσθανόταν κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὸ ἐμπόριο. Ἦθελε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ γράμματα. Γι' αὐτὸ ἐπιδόθηκε στὴ μελέτῃ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ στὴν ἐκμάθηση ξένων γλωσσῶν. Ἀργότερα σπούδασε τὴν ἱατρικὴ καὶ ἐγκαταστάθηκε στὸ Παρίσι.

Ἦταν ἐπιμελής καὶ ἐργατικὸς καὶ ἀναδείχθηκε σοφὸς μελετητὴς καὶ σχολιαστὴς τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων. Ἀλλὰ, περισσότερο ἀπ' αὐτό, ἦταν ἕνας εὐγενὴς καὶ λεπτὸς ἄνθρωπος μὲ ἐντονη καὶ θερμὴ φιλοπατρία. Πίστευε πὼς μόνο ἂν μορφωθοῦν οἱ Ἕλληνες θὰ μπορέσουν ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους. Γι' αὐτὸ ἔγραψε πολλὰ συγγράμματα καὶ τὰ τύπωσε μ' ἐξοδα διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν. Τὰ βιβλία αὐτὰ βοήθησαν στὴν πνευματικὴ ἐξύψωση τοῦ ἔθνους καὶ στὴν ἀναζωπύρωση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν Ἑλλήνων.

Πέθανε στὰ 1833 στὸ Παρίσι, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ δῇ τὴν πατρίδα του ἐλεύθερη. Τὸ ἔθνος, γιὰ νὰ τιμήσῃ τὴ μνήμη του, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του στὰ προπύλαια τοῦ ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

ε) Ὁ πατὴρ Κοσμάς ὁ Αἰτωλὸς (1714-1779). Ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐργάστηκαν γιὰ τὴν ἵδρυση σχολείων στὶς κοινότητες τοῦ σκλαβωμένου ἔθνους, ἐξέχουσα θέση κατέχει ὁ πατὴρ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Γεννήθηκε στὸ Μέγα Δένδρο τῆς Τριχωνίδας. Τὸ κοσμικὸ του ὄνομα ἦταν Κώστας. Σπούδασε στὴ Σιγδίτσα τῆς Παρνασσίδας καὶ στὴν Ἀθωνιάδα Σχολή. Ὑπηρετήσε στὰ 1735 στὸ σχολεῖο τῆς Ἀνω χώρας τῆς Ναυπακτίας ὡς ὑποδιδάσκαλος καὶ στὰ 1758 ἐγίνε μοναχὸς στὴ μονὴ τοῦ Φιλοθέου στὸ Ἅγιο Ὅρος.

Ἀπὸ τὰ 1760 ἄρχισε τὴ μεγάλη του δράση ὡς ἱεροκλήρυκας καὶ ἐθναπόστολος. Περιηγήθηκε τὴ Μακεδονία, τὴν Ἠπειρο, τὴ Θεσσαλία, τὴ Στερεὰ καὶ πολλὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ τοῦ Ἰονίου καὶ κήρυξε στὴν ἀπλὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. Μὲ τὰ κηρύγματά του δυνάμωσε τὸ ἐθνικὸ αἶσθημα τοῦ λαοῦ καὶ σύστησε τὴν ἵδρυση σχολείων. Οἱ προτροπές του ἐβρίσκαν μεγάλη ἀπήχηση στὸ λαὸ καὶ ἀπόχτησε φήμη καὶ σεβασμό. Κήρυξε σὲ 30 ἐπαρχίες καὶ ἵδρυσε 280 δημοτικὰ σχολεῖα καὶ 10 ἀνώτερα.

Όταν βρισκόταν στὴν Ἠπειρο, τὸν συκοφάντησαν στοὺς Τούρκους οἱ Ἑβραῖοι τῆς Ἠπείρου ὅτι τάχα ὑποκινεῖ ταραχές κι ἐπανά-

σταση κατά της ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Στὶς 24 Αὐγούστου τοῦ 1779 τὸν ἐπίασαν οἱ Τούρκοι καὶ τὸν θανάτωσαν. Ἡ Ἐκκλησία τὸν κατάταξε μεταξύ τῶν Ἀγίων καὶ τὸν ὀνόμασε ἱσαπόστολο.

Ἑρωτήσεις. 1) Γιατὶ ἐκλείσαν οἱ Τούρκοι τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα; 2) Ποιοὶ ἦταν οἱ διδάσκαλοι τῶν Ἑλληνοπαίδων στοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας; 3) Πῶς λειτούργησαν τὰ κρυφὰ σχολεῖα; 4) Γνωρίζετε τὸ ποίημα τοῦ Πολέμη «Τὸ κρυφὸ σχολεῖο»; Νὰ τὸ ἀπαγγείλετε. 5) Ποιὰ σχολεῖα ἔγιναν ὀνομαστά; 6) Ποιοὶ ὀνομάστηκαν διδάσκαλοι τοῦ γένους καὶ γιατί; 7) Ποιὲς ὑπηρεσίες προσέφερε στὸ ἔθνος ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς; 8) Ποιὲς ὁ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός;

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

1. Τò ἐπαναστατικὸ κίνημα στὰ 1770

Σ' ὅλο τὸ μακρὺ διάστημα τῆς δουλείας οἱ Ἕλληνες δὲν ἔπαψαν νὰ πιστεύουν ὅτι ἡ τουρκικὴ κυριαρχία θὰ ἦταν πρόσκαιρη καὶ παροδική. Ἡ πίστη τους αὐτὴ ἐγίνε ἰσχυρότερη ὕστερα ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας ποὺ ἡ ὁρμὴ τῶν Τούρκων ἀρχισε νὰ ἐξασθενίζει. Πολλὲς φορὲς ἔκαμαν ἀπόπειρες ν' ἀποτινάξουν τὸν τουρκικὸ ζυγὸ. Οἱ ἀπόπειρες ὅμως αὐτὲς δὲν πετύχαιναν, γιατί ἦταν τοπικὲς καὶ χωρὶς ὁργάνωση. Τὸ σπουδαιότερο ἐπαναστατικὸ κίνημα ἐγίνε στὴν Πελοπόννησο στὰ 1770.

Ὅταν ἡ Ρωσία στὰ 1766 μπῆκε στὴν ἱερὴ συμμαχία τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης κατὰ τῆς Τουρκίας, οἱ Ἕλληνες πίστεψαν ὅτι ἔφτασε πιά ἡ ὥρα νὰ ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερία τους. Τὸν πόθο αὐτὸ τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους τὸν θέρμαινε καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσίας, γιατί φιλοδοξοῦσε νὰ δώξῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς χώρες καὶ νὰ γίνῃ ἐκεῖνη ὁ κληρονόμος τοῦ βυζαντινοῦ κράτους.

Ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο τῆς Ρωσίας ἡ Αἰκατερίνη, σκέφτηκε νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση. Γι' αὐτὸ ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸν ἀξιωματικὸ τοῦ ρωικοῦ στρατοῦ Γεώργιο Παπάζολη μὲ τὴν ἐντολὴ νὰ προετοιμάσῃ τὴν ἐπαναστατικὴ ἐξέγερση. Αὐτὸς ἦρθε στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ ὑποσχέσεις πὼς ἡ Ρωσία θὰ βοηθήσῃ τὸ κίνημα μὲ στρατὸ καὶ στόλο, κατάφερε νὰ πείσῃ τὸν μπέη τῆς Μάνης Μαυρομιχάλη, τὸν πρόκριτο τῆς Καλαμάτας Μπενάκη, τὸν μητροπολίτη τῆς Σπάρτης Ἀνανία, τοὺς προεστοὺς τοῦ Αἰγίου καὶ τῶν Καλαβρύτων Μελετόπουλο καὶ Ζαΐμη καὶ ἄλλους προκρίτους τῆς Πελοποννήσου νὰ κινηθοῦν, ὅταν θὰ ἐρχόταν ἡ ρωσικὴ βοήθεια.

Τὸν ἐπόμενο χρόνο (1769) φάνηκαν στὰ νότια παράλια τῆς Πελο-

ποννήσου 15 ρωσικά πλοία με άρχηγούς τους αδερφούς Θεόδωρο και Άλέξιο Όρλώφ. Οι Έλληνες της Πελοποννήσου τότε νόμισαν πως έφτασε ή ρωσική βοήθεια που τους ύποσχέθηκε ό Παπάζολης, άρπαξαν τὰ όπλα και άρχισαν νά κτυπούν τις τουρκικές φρουρές.

Ό σουλτάνος μόλις έμαθε την εξέγερση των Έλλήνων έστειλε 15000 Άλβανούς με την έντολή νά καταπνίξουν την επανάσταση και νά έξοντώσουν τον ελληνικό πληθυσμό. Οι Άλβανοί κινήθηκαν με ταχύτητα. Πρώτα μπήκαν στην Πάτρα κι έσφαξαν 3000 κατοίκους και τον άρχιεπίσκοπο της Πάτρας. Ύστερα κοντά στην Κορώνη νίκησαν τους Μανιάτες κι έσφαξαν 400 άπ' αυτούς κι έπιασαν αιχμάλωτο και τον άρχηγό τους Ιωάννη Μαυρομιχάλη.

Οι μικρές ρωσικές δυνάμεις έφυγαν με τὰ πλοία τους και άφησαν τους Έλληνες στην τύχη τους.

Οι Άλβανοί συνέχισαν τις σφαγές, τις άρπαγές και τις λεηλασίες και σκόρπισαν στον τόπο την καταστροφή, τη συμφορά και την έρημωση. Και θά έρημωνόταν έντελώς ή χώρα τότε άπό τους Έλληνες κατοίκους της, άν ό ναύαρχος των Τούρκων Καπουδάν Πασάς Χασάν δέν έπειθε τον Σουλτάνο, ότι ολοκληρωτική έξολόθρευση των Έλλήνων θά ζήμιωνε την Τουρκία, γιατί θά έλειπαν άπό τη χώρα οι εργάτες και άπό τὸ ταμείο ό κεφαλικός φόρος. Τότε ό σουλτάνος έστειλε διαταγή νά φύγουν οι Άλβανοί άπό την Πελοπόννησο. Οι Άλβανοί όμως δέ θέλησαν νά φύγουν και οι Τούρκοι αναγκάστηκαν νά ζητήσουν τη βοήθεια των Έλλήνων άρματολών και κλεφτών με την ύπόσχεση άμνηστίας. Έτσι οι Τούρκοι πέτυχαν την καταστροφή των Άλβανών, αλλά παρασπόνδησαν και καταδίωξαν κατόπιν και τους κλέφτες. Τότε πολλοί κλέφτες της Πελοποννήσου σκοτώθηκαν και άνάμεσα σ' αυτούς και ό Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης, πατέρας του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη.

Η επανάσταση του 1770 είχε τραγικό γιά τους Έλληνες τέλος. Η άποτυχία αυτή τους άπογοήτευσε, γιατί γκρέμισε τις έλπίδες που είχαν στηρίξει στη βοήθεια της όμόδοξης Ρωσίας. Έτσι γιά πολύν καιρό ανάκοπηκε ή επαναστατική τους διάθεση, αλλά δέν έλλειψε τελείως.

2. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1790. Λάμπρος Κατσώνης καὶ Γεώργιος Ἀνδρίτσος

Στὰ 1787 κηρύχθηκε νέος πόλεμος τῆς Ρωσίας ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε νέους πράκτορες στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση. Πάλι ἄρχισαν νὰ χτυποῦν οἱ καρδιές τῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ ἡ συμφορὰ τοῦ 1770 ἦταν ἀκόμα νωπὴ καὶ δὲν τοὺς ἄφηνε νὰ κινηθοῦν.

Τὸν ἄλλο χρόνο ὅμως ὁ Λάμπρος Κατσώνης, Ἕλληνας ἀπὸ τὴ Βοιωτία, λοχαγὸς τοῦ ρωσικοῦ στρατοῦ στάλθηκε ἀπὸ τὴν Αἰκατερίνη στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ προκαλέσῃ ἐξέγερση τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες τῆς Τεργέστης τὸν βοήθησαν νὰ ἐξοπλίσῃ 3 μικρὰ πλοῖα καὶ νὰ κατέβῃ στὸ Αἰγαῖο πέλαγος. Σὲ λίγο ὁ Κατσώνης αὐξήσῃ τὰ πλοῖα του σὲ 16 μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔπαιρνε ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τὴ μικρὴ αὐτὴ ναυτικὴ δύναμη πολλὰς φορὲς νίκησε τουρκικὰς δυνάμεις καὶ ἐγένετο τὸ φόβητρο τῶν Τούρκων στὴ Μεσόγειο.

Οἱ Τούρκοι δοκίμασαν νὰ ἐξαγοράσουν τὸν ἀνδρεῖο αὐτὸν ἥρωα τῆς θάλασσας μὲ χρήματα, ἀλλὰ ἐκεῖνος δὲν δέχτηκε τίς τουρκικὰς προτάσεις, γιὰτὶ ἔκανε τὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος καὶ ὄχι γιὰ χρήματα.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Λάμπρου ἐνθουσίασαν τὸν ἀρματολὸ τῆς Ρούμελης Γεώργιον Ἀνδρίτσο καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ μὴ στὰ πλοῖα τοῦ Λάμπρου μὲ τὰ 500 παλικάρια του. Τώρα ἡ δύναμις τοῦ Κατσώνη ἦταν ἐπίφοβη στὸ Αἰγαῖο.

Οἱ Τούρκοι ἔστειλαν τότε ἐναντίον του 30 πλοῖα καὶ ταυτόχρονα ζήτησαν τὴ βοήθειαν τοῦ στόλου τῶν Ἀλγερινῶν. Ὁ Κατσώνης συνάντησε τὸν τουρκικὸ στόλο μεταξὺ Ἀνδρου καὶ Εὐβοίας, κοντὰ στὸ ἀκρωτήριο τοῦ Καφηρέα (Κάβο-Ντόρο). Στὴ ναυμαχίαν ποὺ ἐγένετο νίκησε τὰ τουρκικὰ πλοῖα, ἀλλὰ τὴν ἄλλη ἡμέραν βρέθηκε ἀνάμεσα στὸν τουρκικὸ καὶ στὸν στόλον τῶν Ἀλγερινῶν ποὺ εἶχεν ἔλθει σὲ βοήθειαν τοῦ τουρκικοῦ. Τότε ἐπαθε ἀληθινὴ καταστροφὴ ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν δύο ἐχθρικών στόλων ποὺ τὸν εἶχαν βάλῃ στὴ μέση. Ὅλα τὰ πλοῖα του καταστράφηκαν καὶ 650 παλικάρια του σκοτώθηκαν. Ὁ ἴδιος μόλις κατάρχετο νὰ σωθῇ μὲ δύο μισοκαταστρεμμένα ἐλαφρὰ πλοιάρια.

Ἀλλὰ καὶ πάλι ὁ Λάμπρος δὲν ἀπογοητεύθηκε καὶ δὲ θέλησε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν ἀγῶνα. Πῆγε στὰ παράλια τῆς Μάνης καὶ σχημάτισε

πάλι ένα μικρό στόλο και άρχισε πάλι να χτυπάει τα τουρκικά πλοία. Στο μεταξύ η Αικατερίνη έκλεισε ειρήνη με το σουλτάνο και έστειλε διαταγή στον Κατωήνη να εγκαταλείψει τον αγώνα. Ο Λάμπρος τότε απάντησε με όργη: αν η Αικατερίνη υπογράψει την ειρήνη της, ο Λάμπρος δεν υπογράψει ακόμη τη δική του.

Η Τουρκία, αφού απαλλάχτηκε από την πίεση της Ρωσίας, συγκέντρωσε πολλές δυνάμεις εναντίον του Κατωήνη. Οι Ρώσοι πρακτορες δεν τον βοηθούσαν πια και ο μπέης της Μάνης τον πίεζε να απομακρυνθεί από τις ακτές του. Αποβίβασε τότε στη Μάνη τον Ανδρίτσο και μ' ένα ελαφρό πλοiάριο έπλευσε στην Ίθάκη και από εκεί πήγε στη Ρωσία, όπου πέθανε στα 1804 γεμάτος πικρία για τη διάψευση των ελπίδων του.

Ο Ανδρίτσος πέρασε στη Στερεά και από εκεί ζήτησε καταφύγιο στην Επtάνησο. Οι Ένετοί όμως τον παράδωσαν στους Τούρκους. Μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη και θανατώθηκε με σκληρά βασανιστήρια.

Η αποτυχία του κινήματος του Κατωήνη και του Ανδρίτσου γκρέμισαν άλλη μία φορά τις ελπίδες των Ελλήνων, αλλά έδωκαν σ' αυτούς ένα πολύτιμο δίδαγμα, ότι οι Ρώσοι και οι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούσαν τον πόθο των Ελλήνων για ελευθερία, μόνο για να εξυπηρετήσουν δικά τους συμφέροντα και ότι, αν οι Έλληνες ήθελαν την ελευθερία τους, έπρεπε να στηριχτούν στις δικές τους και μόνο δυνάμεις.

Ερωτήσεις. 1. Γιατί η Ρωσία παρακίνησε τους Έλληνες στο επαναστατικό κίνημα του 1770; Γιατί δεν πέτυχε το κίνημα του 1770; Γιατί πίστευαν οι Έλληνες στη ρωσική υποστήριξη; Χαρακτηρίστε τον Κατωήνη. Ανακοινώστε ποιήματα και τραγούδια που να εκφράζουν την πίστη των Ελλήνων στη ρωσική βοήθεια και να ύμνουν τον Ανδρίτσο.

ΑΓΩΝΕΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΗ-ΠΑΣΑ

1. Πρώτη έκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου

Στὴ δύσβατη καὶ ἀπόκρημνη περιοχὴ τῶν Κασσιοπαίων βουνῶν τῆς νότιας Ἡπείρου ἦταν χτισμένα τὰ ἑντεκα χωριά τοῦ Σουλίου. Τὰ μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τὸ Σούλι καὶ ἡ Κιάφα. Οἱ Ἕλληνες, ποὺ κατοικοῦσαν στὰ χωριά αὐτά, ἦταν πάνω κάτω 7000 καὶ λέγονταν ὅλοι Σουλιῶτες.

Οἱ Σουλιῶτες ἀπὸ μικρὰ παιδιὰ γυμνάζονταν στὰ ὅπλα καὶ στὸν πόλεμο. Ἀκόμα καὶ οἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν μεταχειρίζονταν τὰ ὅπλα κι ἔπαιρναν μέρος στὸν πόλεμο. Γι' αὐτὸ οἱ Τούρκοι δὲν ἐπιχείρησαν νὰ καταλάβουν τὸ Σούλι, ἀλλὰ ἀρκέστηκαν νὰ εἰσπράττουν ἕνα μικρὸ φόρο ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες. Ἔτσι ἡ ὀρεινὴ περιοχὴ τοῦ Σουλίου ἔμεινε ἐλεύθερη καὶ ἀνενόχλητη ὡς ποὺ ἐγίνε πασὰς στὰ Γιάννενα ὁ αἰμοβόρος τύραννος Ἀλῆς.

Ὁ Ἀλῆ-πασὰς ἦταν Τουρκαλβανὸς ἀπὸ τὸ Τεπελένι τῆς Ἡπείρου. Ἦταν πλεονέχτης, δόλιος, φιλόδοξος καὶ κακοῦργος. Κατάφερε νὰ διώξῃ μὲ συκοφαντίες καὶ διαβολὰς τοὺς πασάδες τῶν γειτονικῶν περιφερειῶν καὶ νὰ γίνῃ τύραννος ὄχι μόνο στὴν Ἡπειρο, ἀλλὰ καὶ στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ Δυτικὴ Μακεδονία. Εἶχε συνάξει πλοῦτῃ ἀπὸ ἀρπαγὲς καὶ λεηλασίες καὶ διατηροῦσε στρατὸ ἀπὸ πιστοὺς τοῦ Τουρκαλβανού.

Ὁ Ἀλῆ-πασὰς δὲν μποροῦσε νὰ βλέπῃ τὴν περιοχὴ τοῦ Σουλίου ἐλεύθερη καὶ μάλιστα τόσο κοντὰ στὰ Γιάννενα καὶ ζήτησε κάποια ἀφορμὴ, γιὰ νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ἡ ἀφορμὴ αὕτὴ δὲν ἄργησε νὰ παρουσιαστῇ.

Ὅταν ἡ αὐτοκράτειρα τῆς Ρωσίας Αἰκατερίνη κήρυξε τὸν πόλεμο

κατά της Τουρκίας στα 1788 κι έδωσε στους Έλληνες την υπόσχεση πως θα αναστήση τη βυζαντινή αυτοκρατορία με αυτοκράτορα τόν έγγονό της Κωνσταντίνο, οί Σουλιώτες έστειλαν στη Ρωσία πρεσβεία, για να τήν εύχαριστήσουν. Αυτό χρησιμοποίησε για άφορμή ό Άλής και ζήτησε από τόν σουλτάνο τήν άδεια να τιμωρήση τόν Σούλι. Ό σουλτάνος έδωσε πρόθυμα τήν άδεια και στα 1791 ό Άλής με 3000 Άλβανούς χτύπησε τόν Σούλι.

Οί Σουλιώτες όμως πρόβαλαν ήρωική αντίσταση. Οί άντρες με άρχηγό τόν Λάμπρο Τζαβέλα και οί γυναίκες με άρχηγό τή σύζυγό του Μόσχω, έπιασαν όλες τις όρεινές και απόκρημνες διαβάσεις, από όπου θα μπορούσε να περάση ό Άλής, για να μπή στο Σούλι. Καί, όταν έφτασε εκεί, οί Σουλιώτες τόν πολέμησαν με γενναιότητα. Άλλοι πυροβολούσαν, άλλοι γέμιζαν τά φυσίγγια, άλλοι κυλούσαν μεγάλες πέτρες. Οί Τουρκαλβανοί υποχώρησαν και οί Σουλιώτες τούς καταδίωξαν. Δύο χιλιάδες Τουρκαλβανοί σκοτώθηκαν στην πρώτη αυτή σύγκρουση Άλή και Σουλιωτών.

2. Δεύτερη έκστρατεία του Άλή-πασά κατά του Σουλίου

Ό Άλή-πασάς δέν απέλπιστηκε από τήν άποτυχία της πρώτης έκστρατείας και άποφάσισε να έπιτεθώ τόν άλλο χρόνο με ισχυρότερες δυνάμεις· για να είναι βέβαιος για τήν έπιτυχία του, σκέφτηκε να βάλη σ' ενέργεια ένα δόλιο σχέδιο.

Ισχυρίστηκε ότι πρόκειται να έκστρατεύση κατά του πασά του Άργυροκάστρου και ζήτησε τή βοήθεια των Σουλιωτών. Οί άλλοι άρχηγοί των Σουλιωτών κατάλαβαν τά δόλια σχέδια του Άλή και δέν έστειλαν βοήθεια. Μόνο ό Λάμπρος Τζαβέλας πήγε με 70 παλικάρια. Είχε μαζί του και τόν παιδί του τόν Φώτο, πού ήταν τότε δέκα χρονών. Ό Άλής τόν δέχτηκε με χαρά κι όταν ξεκίνησαν για τόν Άργυρόκαστρο, οί Τουρκαλβανοί περικύκλωσαν τούς Σουλιώτες, τούς έπιασαν και τούς φυλάκισαν. Ένας μόνο Σουλιώτης πέτυχε να φύγη και να φέρη στο Σούλι τήν είδηση. Έτσι, όταν ό Άλής ήρθε να πάρη τόν Σούλι, πού τόν νόμιζε άπρωετοίμαστο, βρήκε τις διαβάσεις κλεισμένες. Όλες οί έπιθέσεις του πήγαιναν άδικο και οί άνδρες του χάνονταν χωρίς καμία έλπίδα να πάρουν τόν Σούλι.

Τότε παρουσιάστηκε στον Αλή ο Λάμπρος Τζαβέλας και του υποσχέθηκε πώς θα κατάφερνε τους Σουλιώτες να παραδώσουν το Σούλι, αν τον άφηνε να πάη εκεί. Ο Αλής δέχτηκε την πρόταση του Τζαβέλα, αλλά κράτησε στη φυλακή το Φώτο και δήλωσε στον πατέρα του, ότι θα τον θανατώσει, αν εκείνος δεν τηρούσε την υπόσχεσή του και δεν κατάφερνε τους Σουλιώτες να παραδώσουν το Σούλι.

Ο Λάμπρος, όταν έφτασε στο Σούλι, έστειλε στον Αλή ένα γράμμα που έγραφε:

«Βεζύρη Αλή-Πασά

Χαιρομαι όπου γελασα ένα δόλιον. Είμαι εδώ δια να διαφεντευω την πατρίδα μου εναντιον εις ένα κλεφτην σαν εσένα. Ο υίός μου θέλει αποθανει, εγω όμως θέλει τον εκδικήσω πριν να αποθάνω. Εάν ο υίός μου δεν μείνει ευχαριστημένος να θυσιάσῃ γιά την πατρίδα του, δεν είναι άξιος να ζηση και να γνωρίζεται ως υίός μου μήτε πρέπει να ονομάζεται άξιος υίός της Ελλάδος, εάν μέ γενναιότητα δεν υποφέρει τον θάνατον. Προχώρησε λοιπον άπιστε. Είμαι ανυπόμονος να εκδικηθώ. Εγώ ο ώμοσμένος εχθρός σου καπετάν Λαμπρος Τζαβέλας».

Το γράμμα αυτό εξόργισε περισσότερο τον Αλή-πασά. Γι' αυτό έδωσε διαταγή να συγκεντρωθῇ περισσότερος στρατός και να γίνη μεγάλη επίθεση από όλες τις μεριές. Όχιτώ χιλιάδες Τουρκαλβανοί με άρχηγό τον Όμέρ Βρυώνη χύθηκαν επάνω στους Σουλιώτες. Ο πόλεμος έγινε σκληρός, γιατί και οι Τουρκαλβανοί όρμουν με μανία και οι Σουλιώτες άμύνονται με γενναιότητα. Σε μιá στιγμή της μάχης οι Σουλιώτισσες με τη Μόσχω βγαίνουν από τα ταμπούρια τους και όρμουν κατά των Τουρκαλβανών. Τότε βγαίνουν και οι Σουλιώτες με ξεγυμνωμένα τα γιαταγάνια τους. Οι Τουρκαλβανοί τὰ χάνουν, διασκορπίζονται και φεύγουν. Ο Αλής σπεύδει να σωθῇ με τη φυγή και να κλειστή στá Γιάννενα. Αλλά τόσο φοβήθηκε, πού έκλεισε ειρήνη με τους Σουλιώτες, αφού έλευθέρωσε το Φώτο και τους άλλους Σουλιώτες πού κρατούσε στá Γιάννενα φυλακισμένους.

3. Τρίτη έκστρατεία του Ἀλῆ-πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλιῦ. Τὸ Κούγκι καὶ τὸ Ζάλογγο

Ὀχτῶ χρόνια κράτησε αὐτὴ ἡ εἰρήνη πού ἔκαμε ὁ Ἀλῆς μὲ τοὺς Σουλιώτες. Ὁ Ἀλῆς ὅμως δὲν μπορούσε νὰ ἡσυχάσῃ, ὅσο ἐβλεπε τὸ Σούλι ἐλεύθερο. Γι' αὐτὸ τὸ ἔτος 1800 ἔκαμε καὶ τρίτη έκστρατεία κατὰ τῶν Σουλιωτῶν μὲ 10.000 Ἀλβανούς χωρὶς καμιά ἀφορμὴ κι ἐντελῶς ξαφνικά. Οἱ Σουλιώτες ὅμως ἀπὸκρυσαν τὶς ἐπιθέσεις του. Τότε ὁ Ἀλῆς προσπάθησε νὰ ἐξαγοράσῃ μὲ χρήματα καὶ ὑποσχέσεις μερικoὺς ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Σουλιωτῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προσπάθεια αὐτὴ δὲν κατάφερε τίποτε.

Τότε σταμάτησε τὶς ἐπιθέσεις του κι ἔβαλε σ' ἐνέργεια ἓνα σχέδιο στενοῦ ἀποκλεισμοῦ τῶν Σουλιωτῶν. Τὰ στρατεύματά του περικύκλωσαν ὅλη τὴν περιοχὴ καὶ δὲν ἄφηναν νὰ μπηῇ ἢ νὰ βγῇ κανεὶς ἀπὸ τὰ Σουλιωτοχώρια. Ἡ πείνα ἄρχισε τότε νὰ βασανίζῃ τοὺς Σουλιώτες. Ὑπόφερναν πολὺ, ἀλλὰ οὔτε σκέψη ἔκαναν γιὰ παράδοση. Ἐνας ἕνας τὴ νύχτα, σὰ φαντάσματα, μερικοὶ γενναῖοι περνοῦσαν ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῶν Ἀλβανῶν καὶ πήγαιναν κάτω στὸν κάμπο, γιὰ νὰ φέρουν στὸ Σούλι κανένα ἀρνὶ ἢ λίγο ἀλεύρι. Πήγαιναν, ἀλλὰ πολλοὶ δὲ γύριζαν, γιὰτὶ σκοτώνονταν σ' ἐνέδρες ἢ σὲ συμπλοκές.

Δὲν μπόρεσε νὰ καταβάλλῃ τὸ Σούλι ἡ πείνα· τὸ κατέβαλε ἡ προδοσία. Ἐνας προδότης, ὁ Πῆλιος Γούσης, οδήγησε μιὰ νύχτα κρυφὰ ἀπὸ ἓνα μονοπάτι 200 Ἀλβανούς μέσα στὸ Σούλι. Αὐτοί, μόλις ξημέρωσε, χτύπησαν τοὺς Σουλιώτες ἀπὸ πίσω. Οἱ Σουλιώτες τότε ὑποχώρησαν σ' ἓνα ὕψωμα πού λεγόταν Κούγκι. Ἐκεῖ τοὺς περικύκλωσαν πολλοὶ Ἀλβανοί. Ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν. Δέχτηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Σούλι ἐνοπλοὶ μὲ τὶς οἰκογένειές τους καὶ τὰ πράγματά τους καὶ νὰ πᾶνε σ' ἄλλον τόπο. Χωρίστηκαν σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ ξεκίνησαν. Στὸ Κούγκι ἔμεινε ὁ καλογερός Σαμουήλ μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, γιὰ νὰ τὸ παραδώσῃ.

Ὅταν ἔφτασαν ἐκεῖ οἱ στρατιῶτες τοῦ Ἀλῆ, κάποιος ἀπ' αὐτοὺς εἶπε στὸ Σαμουήλ: «καὶ τώρα, καλόγερε, τί τιμωρία νομίζεις πῶς θὰ σοῦ ἐπιβάλῃ ὁ Βεζύρης, ἀφοῦ εἶχες τὴν ἀνοησία νὰ παραδοθῇς;»

– Καμία! εἶπε ὁ Σαμουήλ καὶ πυροβόλησε τὸ βαρέλι τῆς μπαρούτης πού ἦταν ἐκεῖ κοντά. Τὸ Κούγκι ἀνατινάχθηκε στὸν ἀέρα καὶ σκέπασε

μέ τα χαλάσματα του και τόν Σαμουήλ με τούς συντρόφους του και τούς Άρβανίτες.

Ἡ ἀνατίναξη αὐτὴ ἦταν κατάλληλη ἀφορμὴ στὸν Ἀλῆ, γιὰ νὰ καταπατήσῃ τὶς συμφωνίες. Ἐδῶσε ἀμέσως διαταγὴ νὰ καταδιώξουν τοὺς Σουλιῶτες. Τὸ πρῶτο τμῆμα μετὸ Φῶτο Τζαβέλα πρόφτασε καὶ σώθηκε στὴν Πάργα. Τὸ δεύτερο μετὸν Κουτσουνίκα ζήτησε καταφύγιο στὸ βράχο τοῦ Ζαλόγγου καὶ τὸ τρίτο μετὸν Κίτσο Μπότσαρη στὸ μοναστήρι τοῦ Σέλτσου. Οἱ Ἀλβανοὶ περικύκλωσαν τὸ Ζάλογγο. Οἱ γυναῖκες, γιὰ νὰ μὴ σκλαβωθοῦν, ἔριξαν τὰ παιδιά τους στὸ βράχο καὶ ὕστερα πιάστηκαν σὲ χορὸ καὶ τραγουδώντας τὸ τραγούδι «ἔχε γειά, καημένε κόσμε...» ἔπεφταν μιὰ μιὰ στὸ γκρεμὸ, καθὼς ἐρχόταν ἡ σειρὰ τῆς καθεμιᾶς νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ. Οἱ ἄντρες μετὰ τὰ σπαθιά στὸ χέρι ἔπασαν ἐπάνω στοὺς ἐχθροὺς καὶ 150 μόνο ἀπὸ αὐτοὺς μπόρεσαν νὰ περάσουν τὶς ἐχθρικές γραμμὲς καὶ νὰ σωθοῦν στὴν Πάργα. Οἱ ἄλλοι, κοντὰ 650 ἄντρες, σκοτώθηκαν, ἀφοῦ σκότωσαν διπλάσιους ἐχθροὺς. Τὸ σῶμα τοῦ Μπότσαρη ἀμύνθηκε πολὺν καιρό, ἀλλὰ μόνο 45 ἄντρες μπόρεσαν νὰ σωθοῦν. Οἱ ἄλλοι σκοτώθηκαν. Ἀπὸ τὴν Πάργα οἱ Σουλιῶτες πέρασαν στὰ νησιά τοῦ Ἰονίου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἀλῆ-πασὰς δὲ χάρηκε γιὰ πολὺν καιρὸ τὴν καταστροφὴ τοῦ Σουλίου. Περηφανεύτηκε πολὺ καὶ θέλησε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ σουλτάνου. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε στὴν Ἠπειρὸ τὸν χουρσίτ πασὰ τῆς Πελοποννήσου νὰ τιμωρήσῃ τὸν Ἀλῆ γιὰ τὴν ἀποστασία του. Ὁ Χουρσίτ νίκησε τὸν Ἀλῆ καὶ τὸν σκότωσε. Τὸ ἔτος 1820, ἐνῶ διαρκοῦσε ἀκόμα ὁ πόλεμος Χουρσίτ καὶ Ἀλῆ, οἱ Σουλιῶτες βρῆκαν τὴν εὐκαιρίαν καὶ ξαναγύρισαν στὸ Σούλι.

Ἑρωτήσεις. Σὲ ποιὸ σημεῖο τοῦ γεωφυσικοῦ χάρτη εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Σουλίου; Ποιὰ ἦταν ἡ αἰτία τοῦ πολέμου Ἀλῆ καὶ Σουλιωτῶν; Ποιὰ ἀφορμὴ δόθηκε στὸν Ἀλῆ νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμο; Πόσοι πόλεμοι ἔγιναν; Πῶς κυριεύτηκε τὸ Σούλι; Ποιὲς ἦταν οἱ δόλιες πράξεις τοῦ Ἀλῆ στοὺς πολέμους αὐτοὺς; Ποιὲς ἦταν οἱ ἥρωικες πράξεις τῶν Σουλιωτῶν; Χαρακτηρίστε τὴν πράξη τοῦ Πήλγιου-Γούση. Διαβάστε διηγήματα τοῦ Γιάννη Βλαχογιάννη σχετικὰ μετὰ τοὺς ἀγῶνες τῶν Σουλιωτῶν. Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη «Ἡ φυγὴ».

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

1. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση

Πρὶν ἀπὸ τὸ 19ο αἰῶνα τὰ περισσότερα κράτη τῆς Εὐρώπης εἶχαν ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα· δηλαδὴ τὰ κυβερνοῦσαν οἱ βασιλεῖς μὲ τοὺς εὐγενεῖς, χωρὶς νὰ λογαριάζουν τὴ γνώμη τοῦ λαοῦ.

Τὰ πολιτεύματα αὐτὰ ἦταν ἀνεκτὰ στοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, γιατί ὁ πολὺς λαὸς δὲν εἶχε τὴν ἀπαιτούμενη μόρφωση, γιὰ νὰ πάρῃ μέρος στὴ διοίκηση τῆς πολιτείας.

Ὅταν ὅμως ἐγίνε ἡ ἀναγέννηση στὴ Δύση, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ ὁ πολὺς λαὸς μορφώθηκε καὶ ἀπόκτησε καὶ πλοῦτο ἀπὸ τὶς ἀνακαλύψεις τῶν νέων χωρῶν, ἄρχισε νὰ ζητῇ νὰ ἀκούγεται καὶ ἡ δική του γνώμη στὰ ζητήματα τοῦ κράτους. Ζήτησε καὶ πέτυχε νὰ ἐκλέγῃ ἀντιπροσώπους, γιὰ νὰ ψηφίσουν τοὺς νόμους καὶ νὰ ἐκλέγουν τὴν κυβέρνησι τοῦ κράτους.

Πρῶτοι οἱ Ἀγγλοὶ περιορίσαν τ' ἀπολυταρχικὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ καὶ τὸν ὑποχρέωσαν νὰ κυβερνᾷ σύμφωνα μ' ἓνα νόμο ποὺ ψηφίσαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ὁ νόμος αὐτὸς ὀνομάσθηκε σύνταγμα. Ἡ συνέλευσις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ ὀνομάσθηκε κοινονοβούλιο καὶ ἡ νέα μορφή τοῦ πολιτεύματος ὀνομάσθηκε κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα.

Τὸ ἔτος 1789 ὁ γαλλικὸς λαὸς ἐπαναστάτησε, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα, καὶ ζήτησε ἀπὸ τὸ βασιλῆα Λουδοβίκο τὸν 16ο νὰ ὀρκιστῇ ὅτι θὰ κυβερνοῦσε στὸ μέλλον σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα ποὺ ζήτησε ἡ γαλλικὴ ἐθνοσυνέλευσις. Ὁ Λουδοβίκος προσποιήθηκε ὅτι δεχόταν, ἀλλὰ ἄρχισε κρυφὲς συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἡγεμόνες τῶν ἀπολυταρχικῶν κρατῶν νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐξέγερσι τοῦ γαλλικοῦ λαοῦ.

“Όταν ο λαός πληροφορήθηκε τις συνεννοήσεις του Λουδοβίκου, τὸν κατηγόρησε γιὰ ἐπίορκο κι ἐχθρὸ τοῦ λαοῦ καὶ τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο. Ἡ ἐθνοσυνέλευση τότε ἀνακήρυξε τὴ δημοκρατία καὶ ψήφισε τὴν περίφημη διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καθόριζε τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν Γάλλων πολιτῶν. Τὰ κυριότερα σημεῖα τῆς διακηρύξεως αὐτῆς εἶναι τὰ παρακάτω:

1) Κυρίαρχος τοῦ κράτους εἶναι ὁ λαὸς καὶ ἀπ’ αὐτὸν πηγάζει κάθε ἐξουσία μέσα στὸ κράτος.

2) Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ἐλεύθεροι, ἔχουν ἴσα δικαιώματα καὶμπορὺν νὰ καταλάβουν ὅλες τὶς θέσεις, ἂν εἶναι ἱκανοί.

3) Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν στὸ κράτος φόρους χωρὶς καμιά ἐξαίρεση.

4) Κάθε πολίτης εἶναι ἐλεύθερος νὰ λέγη, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ τὶς γνώμες του.

5) Κανένας πολίτης δὲ φυλακίζεται χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση καὶ χωρὶς νὰ ἔχη παραβῇ τὸ νόμο.

6) Κάθε πολίτης εἶναι ἐλεύθερος ν’ ἀνήκῃ σὲ ὅποια θρησκεία θέλει.

Τὰ φιλελεύθερα καὶ δημοκρατικὰ αὐτὰ κηρύγματα τῶν Γάλλων ἐπαναστατῶν ἀνησύχησαν τοὺς ἡγεμόνες τῶν ἄλλων εὐρωπαϊκῶν κρατῶν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ κηρύξουν πολέμους κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἀλλὰ στοὺς πολέμους αὐτοὺς ὑπερίσχυσε ἡ Γαλλία.

Ἡ διακήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου εἶχε μεγάλη ἐπίδραση σ’ ὅλους τοὺς λαούς, ποὺ στέναζαν κάτω ἀπὸ τὰ ἀπολυταρχικὰ πολιτεύματα τῶν ἡγεμόνων καὶ τοὺς παρακίνησε νὰ κινηθοῦν γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῶν δικαιωμάτων τους. Μεγαλύτερη ὅμως ἐπίδραση εἶχε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση στοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες, ποὺ στέναζαν κάτω ἀπὸ τὸ βαρύτατο ζυγὸ τοῦ ἀλλόθρησκου, ἄλλοεθνοῦς καὶ ἀπολυταρχικοῦ σουλτάνου. Τὰ φιλελεύθερα αὐτὰ κηρύγματα γιὰ ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη θέρμαναν περισσότερο τὸν πόθο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀνάκτηση τῆς ἐλευθερίας τους.

Ἑρωτήσεις. Ποιὰ εἶναι ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀπολυταρχικοῦ καὶ κοινοβουλευτικοῦ πολιτεύματος; Γιατί ἐγινε ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση; Ποιὰ

δικαιώματα του ανθρώπου διακήρυξε ή γαλλική επανάσταση; Ποιά επίδραση είχε ή γαλλική επανάσταση στους άλλους λαούς και στους Έλληνες;

2. Ὁ Ρήγας Φεραίος (1757-1798)

Ὁ Ρήγας γεννήθηκε στὸ Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας καὶ γι' αὐτὸ λέγεται Βελεστινλῆς καὶ Φεραίος ἀπὸ τὴν ἀρχαία πόλη τῶν Φερῶν, ποὺ ἦταν κοντὰ στὸ Βελεστίνο. Τὸ πραγματικὸ του ὄνομα ἦταν Ἀντώνιος Κυριαζῆς.

Ὁ Ρήγας σπούδασε στὴ Ζαγορὰ τοῦ Πηλίου καὶ ὅταν ἀποφοίτησε, ἔγινε δάσκαλος στὸν Κισσό. Δὲν ἔμεινε ὅμως πολὺ ἐκεῖ, γιατί δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει τὰ βάσανα καὶ τοὺς ἐξευτελισμοὺς τῆς δουλείας. Ὅταν μιὰ φορὰ πῆγε νὰ δῇ τοὺς συγγενεῖς του στὸ Βελεστίνο, ὑποχρώθηκε ἀπὸ ἓναν Τούρκο νὰ τὸν περάσει στὴ ράχη του ἀπὸ ἓνα ποτάμι. Τόσο πληγώθηκε ἡ ἀνθρώπινη ἀξιοπρέπειά του καὶ ἡ ἐθνικὴ του φιλοτιμία ἀπὸ τὴ βάνουση συμπεριφορὰ τοῦ Τούρκου, ποὺ τὸν κυρίεψε παράφορος θυμὸς κι ἐπνίξε τὸν Τούρκο ἐκεῖνον μέσα στὸ ποτάμι. Γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ σύλληψη καὶ τὴν τιμωρία, ἔφυγε ἀμέσως ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ Βουκουρέστι τῆς Βλαχίας, ὅπου ἦταν ἡγεμόνας ὁ Φαναριώτης Νικόλαος Μαυρογένης. Ἐκεῖ φοίτησε σὲ ἀνώτερα σχολεῖα, ἔμαθε ξένες γλῶσσες καὶ ἀπόκτησε ἀνώτερη μόρφωση. Τόσο τὸν ἐξετίμησε ὁ ἡγεμόνας γιὰ τὴ μόρφωσή του, τὸν ἀγνό του πατριωτισμὸ καὶ τὴν ἐργατικότητά του, ὥστε τὸν πῆρε γραμματέα του.

Ὁ Ρήγας ἤθελε νὰ δῇ τὸ ἔθνος του ἐλεῦθερο. Τὴν πραγματοποίηση τοῦ πόθου του αὐτοῦ θεώρησε σὰ μοναδικὸ σκοπὸ τῆς ζωῆς του. Γι' αὐτὸ παρακινοῦσε ὄχι μόνο τοὺς Ἕλληνες τῆς Μολδοβλαχίας, ἀλλὰ καὶ ὅλους ὅσοι περνοῦσαν ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι, νὰ τὸν βοηθήσουν νὰ προετοιμάσῃ τὸ ἔθνος γιὰ ἐπανάσταση. Εἶχε ἀλληλογραφία μὲ πολλοὺς κληρικοὺς, προκρίτους, δασκάλους καὶ ἐμπόρους γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό. Ἀκόμα καὶ μὲ προκρίτους τῶν ἄλλων βαλκανικῶν λαῶν εἶχε συνεννοήσεις καὶ μὲ δυσареστημένους μὲ τὸ σουλτάνο Τούρκους πασάδες, ὅπως μὲ τὸν πασὰ τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου.

Γιὰ νὰ ἐξάψῃ μάλιστα περισσότερο τὸν πόθο τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἐλευθερίας τους, συνέθεσε πατριωτικὰ ποιήματα καὶ

τραγουδία, πού ἀπὸ στόμα σὲ στόμα διαδίδονταν ἀνάμεσα στοὺς ὑπόδουλους Ἕλληνες καὶ προκαλοῦσαν ἱερὴ συγκίνηση καὶ πατριωτικὸν ἐνθουσιασμό. Ὁλόκληρο τὸ ἔθνος εἶχε ἀποστηθίσει τὸ θούριο τοῦ Ρήγα:

Ὡς πότε παλληκάρια νὰ ζῶμεν στὰ στενὰ
μονάχοι σὰ λιοντάρια στὶς ράχες στὰ βουνὰ

.....

.....

Καλύτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερη ζωὴ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιὰ καὶ φυλακὴ.

Καὶ ὅταν ἄρχισαν νὰ συγκινοῦν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης τὰ κηρύγματα τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ ψάλτης τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἐνθουσιάστηκε τόσο, πού θέλησε νὰ πάη στὴν Ἰταλία, γιὰ νὰ συναντήσῃ τὸν Ναπολέοντα. Εἶχε τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ κατόρθωνε νὰ τὸν πείσῃ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ν' ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερία του.

Ἀπὸ τὸ Βουκουρέστι πῆγε στὴ Βιέννη. Ἐκεῖ μὲ τὴ βοήθεια πλουσίων Ἑλλήνων ἐμπόρων τύπωσε τὸ χάρτη τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας μὲ πρωτεύουσα τὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τὸν ἔστειλε μαζί μὲ ἄλλα βιβλία παντοῦ, ὅπου ἦταν Ἕλληνες.

Ἀπὸ τὴ Βιέννη πῆγε στὴν Τεργέστη μὲ σκοπὸ νὰ φροντίσῃ νὰ ἐπιτύχῃ συνάντησιν μὲ τὸν Ναπολέοντα, ἀλλὰ ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία τὸν ἔπιασε μαζί μὲ ἑφτὰ συντρόφους του καὶ τὸν ἔστειλε στὴ Βιέννη μὲ τὴν κατηγορίαν, πὼς προετοιμάζε ἐπανάστασιν. Καὶ ἡ αὐστριακὴ κυβέρνησις πού εἶχε φιλικὲς σχέσεις μὲ τὴν Τουρκία, τὸν παράδωσε στὸν Τοῦρκο πασὰ τοῦ Βελιγραδίου μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του. Αὐτὸς σκόπευε νὰ τοὺς στείλῃ στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀλλ' ὅταν ἔμαθε, πὼς ὁ πασὰς τοῦ Βιδινίου σχεδίαζε νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ, τοὺς θανάτωσε μὲ στραγγαλισμὸ τὸ Μάη τοῦ 1798 κι ἔριξε τὰ πτώματά τους στὸ Δούναβη.

Αὐτὸ ἦταν τὸ τέλος τοῦ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας ποιητῆ καὶ ψάλτη τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους Ρήγα Φεραίου, πού ἄναψε στὶς καρδιὰς τῶν Ἑλλήνων τὴ φλόγα τῆς ἐλευθερίας καὶ προετοίμασε τὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας. Τόση πίστη εἶχε πὼς οἱ προσπάθειές του θὰ ἔχουν τὸ ποθοῦμενο ἀποτέλεσμα, πού ὅταν πέθαινε, εἶπε: «Ἐγώ, ἄρκετό

σπόρο ἔσπειρα καὶ γρήγορα τὸ ἔθνος θὰ θερίσῃ τοὺς γλυκοὺς καρπούς του».

Τὸ ἐλεύθερο ἑλληνικὸ κράτος, γιὰ νὰ δείξῃ τὴν εὐγνώμοσύνη του στὸν πρωτεργάτη καὶ πρωτομάρτυρα τῆς ἐλευθερίας του, ἔστησε τὸν ἀνδριάντα του μαρμάρينو μπροστὰ στὸ Ἐθνικὸ Πανεπιστήμιο τῆς Ἀθήνας, αἰώνιο μνημεῖο τιμῆς καὶ εὐγνώμοσύνης.



Ὁ Ρήγας Φεραῖος

Ἔργασίες. Νὰ βρῆτε καὶ νὰ διαβάσετε ποιήματα τοῦ Ρήγα καὶ τὸ Θούριο. Νὰ βρῆτε ποιήματα σχετικά μὲ τὸ Ρήγα ἄλλων ποιητῶν. (π.Χ. ὁ θάνατος τοῦ Ρήγα, Ἰουλίου Τυπάλδου). Νὰ βρῆτε καὶ νὰ διαβάσετε διηγήματα γιὰ τὸ Ρήγα, βιογραφίες καὶ εἰκόνες του.

4. Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία (1814)

Τὰ τοπικὰ ἐπαναστατικὰ κινήματα μὲ τὶς τραγικὲς τοὺς ἀποτυχίες δίδαξαν τοὺς Ἕλληνες, ὅτι, γιὰ νὰ ἔχῃ ἐλπίδες ἐπιτυχίας μιὰ ἐπαναστατικὴ ἐξέγερση, πρέπει νὰ ἔχῃ προπαρασκευαστῇ καλὰ, νὰ εἶναι γενικὴ καὶ νὰ κατευθύνεται ἀπὸ μιὰ ἀνώτατη Ἀρχή.

Τὴν ἔνωση τῶν προσπαθειῶν ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τὴν προπαρασκευὴ τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνα ἀνάλαβε ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία, ποὺ ἱδρύσαν στὰ 1814 στὴν Ὁδησσὸ τῆς Ρωσίας τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι. Ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ Ἀθανάσιος Τσακάλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὴν Πάμο.

Οἱ τρεῖς αὐτοὶ Ἕλληνες πατριῶτες σκέφτηκαν ὅτι τὸ ἔθνος ἔχει μεγάλες δυνατότητες γιὰ ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα ἀλλὰ καμιὰ ἐλπίδα ἐπιτυχίας, χωρὶς νὰ ὀργανωθοῦν οἱ δυνάμεις του, νὰ συντονιστοῦν οἱ προσπάθειές του καὶ νὰ κατευθυνθοῦν ἀπὸ μιὰ Ἀρχή. Γι' αὐτὸ ἱδρύσαν

τῇ Φιλικῇ Ἑταιρείᾳ κι ἐργάστηκαν μὲ μεγάλη τέχνη καὶ μυστικότητα.

Δὲν ἔγραφαν μέλη τῆς Ἑταιρείας, παρὰ ὅσους Ἕλληνες νόμιζαν ἱκανοὺς νὰ φυλάξουν τὸ μυστικὸ τῆς Ἑταιρείας ἀπὸ τοὺς Τούρκους, γιατί, ἂν τὸ μάθαιναν, θὰ ἔκαναν σκληρὲς διώξεις, σφαγές, φυλακίσεις καὶ ἐκτοπισμοὺς τῶν Ἑλλήνων προκρίτων καὶ θὰ ματαίωναν τὰ σχέδια τῆς Ἑταιρείας.

Γιὰ νὰ γίνῃ ἓνας μέλος τῆς Ἑταιρείας ἔπρεπε νὰ τὸν προτείνουν δύο μέλη τῆς Ἑταιρείας. Καὶ δὲ γινόταν ἀμέσως. Τὸν παρακολουθοῦσαν, ἐξέταζαν τὸ παρελθόν του, τὸν δοκίμαζαν κι ἂν ἦταν ἔμπιστος καὶ συνετὸς πατριώτης, ἄδολος καὶ θερμὸς, τὸν ἔγραφαν καὶ τὸν ὀρκίζαν. Ἀλλὰ καὶ πάλι αὐτὸς δὲ μάθαινε ὅλα τὰ μυστικὰ τῆς Ἑταιρείας. Οἱ βαθμοὶ τῆς Ἑταιρείας ἦταν ἑπτὰ καὶ ὅλοι, ὅσοι γίνονταν μέλη, δὲν ἔφταναν ὡς τὸν ἑβδομο βαθμό. Ἀρχίζαν ὅλοι ἀπὸ ἀπλὰ μέλη κι ἔφταναν στοὺς ἀνώτερους βαθμοὺς ὅσοι ἔδειχναν μεγάλη ἱκανότητα, μυστικότητα καὶ βαθιὰ κατανόηση τῶν ἱερῶν σκοπῶν τῆς Ἑταιρείας.

Γιὰ νὰ προσελκύσουν τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἑταιρεία καὶ νὰ δυναμώσουν τὴν ἀγωνιστικὴ τους πίστη, κρατοῦσαν μυστικὸ τὸ ὄνομα τοῦ ἀνώτατου ἀρχηγοῦ καὶ ἄφηναν νὰ διαδίδεται ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία κρύβεται κάποια ἰσχυρὴ δύναμη, ποὺ θὰ σπεύσῃ σὲ βοήθεια, μόλις τὸ ἔθνος ξεσηκωθῇ. Ἔτσι οἱ Ἕλληνες φαντάζονταν ὅτι ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ὑποκινιόταν ἀπὸ τὴ Ρωσία καὶ ὅτι ὁ μυστικὸς ἀρχηγὸς τῆς ἦταν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας.

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία ξαπλώθηκε γρήγορα σ' ὅλη τὴ χώρα καὶ στὸ ἐξωτερικὸ. Γίνανε μέλη τῆς πρόκριτοι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς, διδάσκαλοι, κλέφτες, ἀρματολοί, ἔμποροι καὶ ναυτικοί. Ἄνθρωποι τῆς Ἑταιρείας ταξίδευαν σ' ὅλη τὴ χώρα, ἔκαναν μύηση τῶν νέων μελῶν, κατατόπιζαν τὰ μέλη, εἰσέπρατταν συνδρομὲς καὶ δέχονταν χρηματικὲς ἐνισχύσεις καὶ καλλιεργοῦσαν τὴν ἰδέα τῆς ἐπαναστάσεως. Καὶ ὅταν πιά τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα εἶχε καλλιεργηθῇ ἀρκετὰ καὶ οἱ ἰδρυτὲς τῆς Ἑταιρείας ἔκριναν ὅτι ἤρθε ἡ κατάλληλη ὥρα ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀγώνας, πρόσφεραν τὴν ἀρχηγίᾳ στὸν Ἰωάννη Καποδίστρια, ποὺ ἦταν Ἕλληνας Κερκυραῖος καὶ ὑπηρετοῦσε στὴ ρωσικὴ Αὐλὴ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ἐξωτερικῶν τοῦ τσάρου. Ὁ Καποδίστριας ὅμως δὲ δέχθηκε τὴν ἀρχηγίᾳ, γιατί πίστευε πὼς δὲν ἦταν ἡ ἐποχὴ ἐκείνη εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν ἐπιτυχίᾳ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τῶν Ἑλλήνων. Τότε οἱ Φιλικοὶ πρόσφεραν τὴν ἀρ-

χηγία στον Άλεξανδρο Ύψηλάντη, "Έλληνα αξιωματικό του ρωσικού στρατού. Ο Ύψηλάντης δέχτηκε με προθυμία.

Ερωτήσεις. Ποιά επίδραση είχαν τὰ ποιήματα του Ρήγα στους σκλαβωμένους Έλληνες; Ποιός ήταν ο σκοπός της Φιλικής Έταιρείας; Ποῦ στηρίχτηκε ἡ Φιλική Έταιρεία, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπὸ της; Τί βοήθησε στὴ γρήγορη ἐξάπλωση τῆς Φιλικῆς Έταιρείας; Ἦταν ἀληθινὴ ἡ διάδοση πὺς πίσω ἀπὸ τὴν Φιλικὴ Έταιρεία ἦταν ἡ Ρωσία;

ΜΕΡΟΣ Β'

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΜΟΛΔΟΒΛΑΧΙΑ

1. 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης

Ο 'Αλέξανδρος 'Υψηλάντης καταγόταν από πλούσια φαναριωτική οικογένεια. Ο πατέρας του ήταν ήγεμόνας της Μολδοβλαχίας, αλλά ύστερα από το ρωσοτουρκικό πόλεμο του 1805 έφυγε στη Ρωσία για ν' αποφύγει την τουρκική εκδίκηση, επειδή είχε ευνοήσει τους Ρώσους.

Ο 'Αλέξανδρος σπούδασε στη στρατιωτική σχολή της Ρωσίας κι έγινε αξιωματικός του ρωσικού στρατού. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες την εποχή του ρωσογαλλικού πολέμου και πολέμησε με γεναιότητα. Σε μιὰ μάλιστα τραυματίστηκε κι έχασε το δεξιό του χέρι. Ο τσάρος, για ν' ανταμείψει τις υπηρεσίες του, τον προβίβασε στο βαθμό του στρατηγού και τον διόρισε ύπασιπιστή του. Ο 'Υψηλάντης μόλις διορίστηκε αρχηγός της Φιλικής 'Εταιρείας, ζήτησε άδεια από τον τσάρο, χωρίς να του ανακοινώσει το σκοπό του και ήρθε στην 'Οδησό, για να προετοιμάσει την επανάσταση. Εκεί συναντήθηκε με τους Φιλικούς και αποφασίστηκε να αρχίσει άμέσως η 'Επανάσταση και μάλιστα από τις παραδουνάβιες ήγεμονίες, τη Μολδαβία και τη Βλαχία. Οι λόγοι που έκαναν τον 'Υψηλάντη να λάβει αυτήν την απόφαση ήταν οι παρακάτω:

1) 'Η επανάσταση έπρεπε ν' αρχίσει άμέσως, γιατί εκείνη την εποχή τὰ τουρκικά στρατεύματα ήταν απασχολημένα σε πόλεμο με τον 'Αλή πασά.

2) 'Η επανάσταση έπρεπε ν' αρχίσει από τη Μολδοβλαχία, γιατί

ἐκεῖ ἦταν ἐγκαταστημένοι πολλοὶ Ἕλληνες ποὺ θὰ βοηθοῦσαν τὴν ἐπανάσταση. Ἀκόμα, γιατί στίς χώρες αὐτὲς δὲν ἔμενε τουρκικὸς στρατός, οὔτε μποροῦσε νὰ μπῇ τουρκικὸς στρατός χωρὶς τὴ συγκατάθεση τῆς Ρωσίας, γιατί ἔτσι ὀριζε ἡ ρωσοτουρκικὴ συνθήκη εἰρήνης, ποὺ εἶχαν ὑπογράψει οἱ δυὸ χώρες.

Στίς 22 Φεβρουαρίου τοῦ 1821 ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μὲ τοὺς δυὸ ἀδερφοὺς του Γεώργιο καὶ Νικόλαο καὶ μὲ 200 ἄνδρες πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μπῆκε στὸ Ἰάσιο τῆς Μολδοβλαχίας. Ἐκεῖ ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ κάλεσε μὲ μιὰ προκήρυξη τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων νὰ ξεσηκωθῇ καὶ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἐπανάσταση μὲ ἄνδρες καὶ χρήματα. Ἡ προκήρυξη ἔλεγε:



Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης

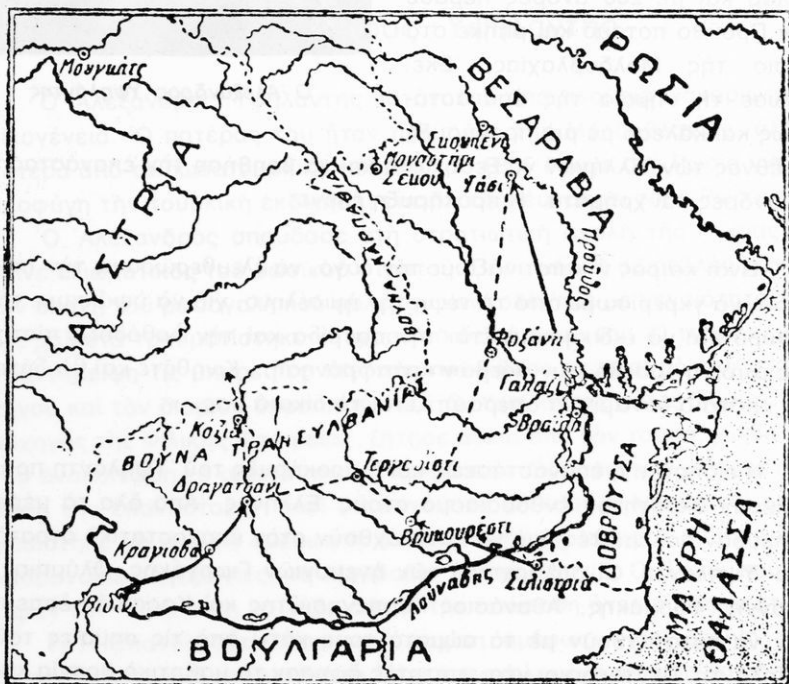
«Εἶναι καιρὸς ν' ἀποτινάξωμε τὸν ζυγὸ, νὰ ἐλευθερώσωμε τὴν πατρίδα, νὰ γκρεμίσωμε ἀπὸ τὰ νέφη τὴν ἡμισέληνο, γιὰ νὰ ὑψώσωμε τὸ σταυρὸ καὶ νὰ ἐκδικήσωμε ἔτσι τὴν πατρίδα καὶ τὴν ὀρθόδοξο πίστη μας ἀπὸ τὴν ἀσεβῆ τῶν ἀσεβῶν καταφρόνηση... Κινηθῆτε καὶ θὰ δῆτε μιὰ κραταιὰ δύναμη νὰ ὑπερασπίζεται τὰ δικάιά μας...».

Ἡ εἰδῆση τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἡ προκήρυξη τοῦ Ὑψηλάντη προκάλεσαν ἀκράτητον ἐνθουσιασμὸ στοὺς Ἕλληνες. Ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ἔσπευδαν πολεμιστές, γιὰ νὰ καταταχθοῦν στὸν ἐπαναστατικὸ στρατὸ τοῦ Ὑψηλάντη. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν ἡγεμονιῶν Γιωργάκης Ὀλύμπιος, Ἰωάννης Φαρμάκης, Ἀθανάσιος Καρπενσιώτης καὶ Καραβιάς ἔσπευσαν νὰ καταταχθοῦν μὲ τὰ σώματά τους κάτω ἀπὸ τὶς σημαῖες τοῦ Ὑψηλάντη. Πεντακόσιοι νέοι φοιτητὲς ἄφησαν τὰ μαθητικὰ θρανία καὶ ντύθηκαν στρατιῶτες. Κατατάχθηκαν σὲ ἰδιαίτερο σῶμα ποὺ ὀνομάστηκε Ἱερός Λόχος, κατὰ μίμηση τοῦ ἱεροῦ λόχου τῶν Θηβαίων.

Όλοι όρκίσθηκαν ή νά έλευθερώσουν τήν πατρίδα ή νά πεθάνουν.

2. Ή άποτυχία του έπαναστατικού κινήματος στή Μολδοβλαχία

Ή εϊδηση ότι εγινε έπαναστατικό κίνημα των Έλλήνων και μάλιστα κοντά στα σύνορα της Ρωσίας άνησύχησε και φόβισε τήν Τουρκία, γιατί φαντάσθηκε πώς αυτό εγινε με ρωσική ύποκίνηση. Τους φόβους όμως της Τουρκίας για ρωσική ύποκίνηση διέλυσε ό τσάρος, γιατί μόλις έμαθε τό κίνημα, δήλωσε, πώς δέν έχει καμιά άνάμειξη σ' αυτό, πώς τό άποκηρύσσει, διαγράφει τόν Ύψηλάντη από τις τάξεις του ρωσικού στρατού και δίνει τή συγκατάθεσή του για τήν είσοδο τουρκικού στρατού στις ήγεμονίες για τήν κατάπνιξη του κινήματος. Στις άποφά-



Χάρτης τής Μολδοβλαχίας

σεις αυτές κατάληξε ή Ρωσία, γιατί είχε υπογράψει με την Αυστρία, την Πρωσία, την Άγγλία και την Γαλλία την *ίερή* *συμμαχία*, πού είχε εισηγηθ^ή ο πρωθυπουργός της Αυστρίας Μέττερνιχ, με σκοπό νά έμποδίση κάθε έπαναστατικό απελευθερωτικό κίνημα.

Ό σουλτάνος διέταξε τότε διώξεις τών χριστιανών και ανάγκασε τόν πατριάρχη ν' αποδοκιμάση και ν' αφορίση τ^ο κίνημα τοῦ Ύψηλάντη. Η αποκήρυξη τής Ρωσίας και *ο* αφορισμός τοῦ πατριάρχη κατάστρεψαν τόν αρχικό ένθουσιασμό τών έπαναστατών. Από τήν άλλη μεριά ή Τουρκία έστειλε στή Μολδοβλαχία τρεις στρατιές. Οί έπαναστάτες, καθώς έχασαν τ^α ήθικά τους στηρίγματα, άρχισαν νά διαρρέουν και *ο* τουρκικός στρατός δέ δυσκολεύτηκε στήν καταδίωξή τους. Η σπουδαιότερη μάχη έγινε στού Δραγατσάνι. Εκεί οί Έλληνες πολέμησαν με γενναιότητα και αυτοθυσία. Ό *ίερ^{ος}* λόχος πολέμησε, ώσπου σκοτώθηκαν *όλοι* οί άνδρες πού τόν αποτελούσαν. Ο υπόλοιπος στρατός τοῦ Ύψηλάντη διαλύθηκε.

Ό Ύψηλάντης πέρασε τ^α αὐστριακά σύνορα, όπου οί Αὐστριακοί τόν έπιασαν και τόν φυλάκισαν στίς ύγρές φυλακές τοῦ Μουγκάτς.

Οί όπλαρχηγοί έξακολούθησαν τόν αγώνα. Ό Γιωργάκης Όλύμπιος και *ο* Φαρμάκης περικυκλώθηκαν στού μοναστήρι τοῦ Σέκου. Οί Τούρκοι πολιορκήσαν τ^ο μοναστήρι. Ό Όλύμπιος ήταν *ό*χυρωμένος στού κωδωνοστάσιο. Όταν όμως οί Τούρκοι μπήκαν μέσα και κάθε αντίσταση ήταν πιά μάταιη, έβαλε φωτιά στού μπαρούτι και τ^ο κωδωνοστάσιο ανατινάχτηκε και σκέπασε με τ^α ερείπια και Έλληνες και Τούρκους.

Ό Φαρμάκης αντιστάθηκε περισσότερο και στού τέλος συνθηκολόγησε με τούς Τούρκους με τόν *ό*ρο νά φύγη *άνε^νόχλητος*. Αλλά οί Τούρκοι καταπάτησαν τή συμφωνία, τόν έπιασαν και τόν έστειλαν στήν Κωνσταντινούπολη, όπου θανατώθηκε με φρικτά βασανιστήρια.

Ό Καρπενησιώτης με 4.500 άνδρες πολέμησε με 6.000 Τούρκους στού Σκουλένι και σκοτώθηκε μαζί με τούς περισσότερους άντρες του.

Έτσι τελείωσε ή επανάσταση τών Έλλήνων στή Μολδοβλαχία κι έσβησε ή *ε^λπίδα*, πού καλλιεργούσε ή Φιλική Έταιρεία, πώς ή *ό^μο^δοξη* Ρωσία θά βοηθούσε στήν απελευθέρωσή τους. Μαζί με τίς *ε^λπίδες* γιά ρωσική *ύ^ποστήριξη* χάθηκε κι *έ^νας* *α^ξιόλογος* επαναστατικός στρατός με τ^ο γενναίο και φλογερό πατριώτη *Α^λέξανδρο* Ύψηλάντη. Οί Αὐστριακοί κράτησαν τόν Ύψηλάντη στή φυλακή 6 χρόνια, και όταν τόν

ἀπελευθέρωσαν στὰ 1827, ἦταν πιά ἐτοιμοθάνατος, γιατί μέσα στή φυλακή εἶχε προσβληθῇ ἡ ὑγεία του ἀπὸ σοβαρὴ καρδιακὴ πάθηση. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα χρόνο πέθανε σὲ ἡλικία 38 ἐτῶν, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ δῇ ἓνα μικρὸ μέρος τῆς πατρίδας του ἐλεύθερο.

Ἑρωτήσεις. Ποιοὶ λόγοι ἔκαμαν τὸν Ὑψηλάντη ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπανάσταση ἀπὸ τὴ Μολδοβλαχία; Γιατὶ ὁ πατριάρχης ἀφόρισε τὸν Ὑψηλάντη; Γιατὶ ἡ Ρωσία ἀποκήρυξε τὸν Ὑψηλάντη; Ποιὸ τέλος εἶχαν οἱ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί; Γιατὶ δὲν πέτυχε τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη;

Ἔργασίες. Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ἀνδρέα Κάλβου «εἰς τὸν ἱερὸν λόχον». Διαβάστε τὴν προκήρυξη τοῦ Ὑψηλάντη ἀπὸ μιὰ μεγαλύτερη ἱστορία. Διαβάστε τὸν ἀφορισμὸ τοῦ πατριάρχου. Δεῖξτε στὸ χάρτη τὸν Προῦθο, τὸ Ἰάσιο, τὸ Δραγατσάνι καὶ τὸ Σκουλένι.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΛΛΗ ΕΛΛΑΔΑ

ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1 Ἡ ὕψωση τῆς σημαίας τῆς ἐπανάστασεως στὴ μονὴ τῆς Ἀγία-Λαύρας (25 Μαρτίου 1821)

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε μέλη σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας ἦταν πληροφορημένα γιὰ τὸ μεγάλο μυστικὸ καὶ περίμεναν νὰ δοθῇ τὸ σύνθημα, γιὰ ν' ἀρχίσῃ ὁ ἀγώνας.

Τὴν ἐναρξὴ τῆς ἐπανάστασεως στὴν Πελοπόννησο ἐπετάχυνε τὸ κύρυγμα τοῦ Παπαφλέσσα. Ὁ Παπαφλέσσας καταγόταν ἀπὸ τὴν Πολιανὴ τοῦ Ταυγέτου καὶ ὀνομαζόταν Γρηγόριος Δικαῖος ἢ Φλέσσας. Σπούδασε στὴ Σχολὴ τῆς Δημητσάνας. Ταξίδεψε στὰ Ἑφτάνησα καὶ ἐκεῖ μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Ὑστερα πῆγε στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐγίνε ἀρχιμανδρίτης καὶ στάλθηκε ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ ξεσηκώσῃ τοὺς Ἕλληνες σ' ἐπανάσταση.

Γεμάτος ἀπὸ ἄδολον ἐνθουσιασμὸ καὶ πάθος φιλοπατρίας, ἐτρεχε παντοῦ στὴν Πελοπόννησο καὶ μὲ τὰ φλογερά του κηρύγματα μετὰδινε τὸν πατριωτικὸ τοῦ ἐνθουσιασμὸ καὶ καλλιέργησε τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα στὶς καρδιές τῶν σκλαβωμένων ραγιάδων. Ἐλεγε πὼς ρωσικὸς στρατὸς ἦταν συγκεντρωμένος στὰ σύνορα, ἕτοιμος νὰ εἰσβάλῃ στὴ χώρα, μόλις κηρυχθῇ ἡ ἐπανάσταση· ὅτι εἶναι ἕτοιμα πλοῖα μὲ ὅπλα, πολεμοφόδια καὶ χρήματα, ποὺ θὰ κινηθοῦν ἀμέσως, γιὰ νὰ φέρουν βοήθεια στοὺς ἐπαναστάτες.

Ὁ λαὸς ἄκουε μὲ ἐνθουσιασμὸ τὰ κηρύγματα τοῦ Παπαφλέσσα καὶ πίστευε πὼς κάτι ἔκτακτο συμβαίνει. Οἱ πρόκριτοι ὅμως φαίνονταν δισταχτικοί, γιὰτὶ ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν κινήματων τοῦ Ὀρλώφ καὶ τοῦ Κατσώνη εἶχαν διδαχτῇ νὰ μὴν πιστεύουν στὶς ὑποσχέσεις τῆς Ρωσίας.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τῇ φορᾷ ἡ δύναμη τῶν πραγμάτων νίκησε τοὺς διαταγ-
μοὺς τους. Τὸ ἐπαναστατικὸ ρεῦμα ἦταν τόσο ἰσχυρό, ποὺ καμιὰ δύ-
ναμη δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ τὸ ἀνακόψῃ. Ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ Μάρτη, τοῦ
1821 ἄρχισαν νὰ συμβαίνουν ἐπαναστατικὰ γεγονότα ποὺ ἐπέσπευσαν
τὴν ἔναρξιν τοῦ ἀγώνα.

Οἱ κλέφτες μὲ παρακίνηση τοῦ Παπαφλέσσα ἄρχισαν νὰ κινοῦνται.
Οἱ ἄντρες τοῦ Ζαΐμη στὴν Ἀχαΐα χτύπησαν μιὰ συνοδεία Τούρκων ποὺ
μετέφερναν χρήματα στὴν Τρίπολη. Μερικὲς ἡμέρες ἀργότερα ὁ Χα-
ραλάμπης μὲ τοὺς Πετιμεζάδες ἐξανάγκασαν τοὺς Τούρκους τῶν Κλα-
βρύτων νὰ παραδοθοῦν. Ἐπαναστατικὸς ἀέρας φυσοῦσε ἀσυγκράτη-
τος. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης μὲ τὸν Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη καὶ
τὸν Παπαφλέσσα πολιορκήσαν καὶ κυρίευσαν τὴ Καλαμάτα στὶς 23 τοῦ
Μάρτη καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἄρχισαν νὰ κινοῦνται φανερὰ κατὰ τῆς
Κορίνθου, τοῦ Ἀργους καὶ τοῦ Ναυπλίου.

Τὴν 25 Μαρτίου 1821 ὁ Ἐπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανὸς μὲ
τοὺς προκρίτους τῶν Καλαβρύτων Ἀνδρέα Ζαΐμη καὶ τοῦ Αἰγίου Ἀν-
δρέα Λόντο ὕψωσαν τὴ σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως στὸ μοναστήρι τῆς
Ἁγία-Λαύρας. Ἐκεῖ, ὕστερα ἀπὸ κατανυκτικὴ λειτουργίαν ὁ φλογερὸς
ἐκεῖνος ἐπίσκοπος κάτω ἀπὸ τὸν ἱστορικὸ πλάτανο τοῦ μοναστηρίου
κάλεσε τοὺς γενναίους πολεμιστὰς νὰ ὀρκιστοῦν « ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ἡ
θ ἄ ν α τ ο ς ». Ὅλοι οἱ συγκεντρωμένοι πατριῶτες γονατιστοὶ μὲ ξεγυ-
μνωμένα τὰ γιγατάνια, ὀρκίστηκαν: « νὰ μὴ μείνῃ Τούρκος στὸ Μοριά,
μηδὲ στὸν κόσμον ὅλο ».

Ἀπὸ τὴν Ἁγία Λαύρα, κατέβηκαν στὴν Πάτρα καὶ ἐξανάγκασαν τοὺς
Τούρκους νὰ κλειστοῦν στὸ κάστρο.

Σ' ὅλον τὸ Μοριά οἱ ραγιάδες πῆραν τὰ ὅπλα καὶ παντοῦ ἀντη-
χοῦσε τὸ σύνθημα « ἐ λ ε υ θ ε ρ ί α ἡ θ ἄ ν α τ ο ς ». Οἱ Τούρκοι ἔτρε-
χαν νὰ κλειστοῦν στὰ φρούρια καὶ οἱ περισσότεροι πῆγαιναν στὴν Τρί-
πολη, ποὺ ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ πασᾶ καὶ εἶχε μεγαλύτερη φρουρά.

Ὁ ἴδιος ἐπαναστατικὸς ἀναβρασμὸς σημειώθηκε καὶ στ' ἄλλα δια-
μερίσματα τῆς Ἑλλάδας, στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, τὴ Θεσσαλία, τὴ Μακε-
δονία καὶ τὰ νησιά.

Ἔργασίες. Νὰ διαβάσετε ποιήματα σχετικὰ μὲ τὴν ὕψωση τῆς ση-
μαίας στὴν Ἁγία-Λαύρα.

Οί σφαγές τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχῃ Γρηγορίου τοῦ Ε΄

Μόλις πληροφορήθηκε ὁ Σουλτάνος τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο καὶ στ' ἄλλα μέρη τῆς χώρας, κυριεύτηκε ἀπὸ ἄγρια ὀργή καὶ ἀπὸ μανία γιὰ ἐκδίκηση. "Ἀγρια καὶ αἰμοχαρῇ στίφη μουσουλμάνων διατάχτηκαν ν' ἀρπάζουν, νὰ καταστρέφουν καὶ νὰ καῖνε σπίτια καὶ καταστήματα ἑλληνικά, νὰ βασανίζουν καὶ νὰ σκοτώνουν Ἕλληνες πρόκριτους καὶ κληρικούς χωρὶς καμιὰ διάκριση.

"Ενας φοβερὸς διωγμὸς τῶν Ἑλλήνων ξεσηκώθηκε τότε καὶ ἄφθονο ἑλληνικὸ αἶμα πότισε καὶ πάλι τὴ μαρτυρικὴ γῆ. Στὴ Ρόδο, στὴ Σμύρνη, στὴν Κύπρο, στὴν Ἀδριανούπολη καὶ περισσότερο στὴν Κωνσταντινούπολη οἱ σφαγές καὶ οἱ λεηλασίες βάσταξαν πολλὲς ἡμέρες. Πολλὲς χιλιάδες Ἑλλήνων θανατώθηκαν καὶ ἀνυπολόγιστες ἑλληνικὲς περιουσίες καταστράφηκαν. Τότε σκοτώθηκε στὴν Πόλη καὶ ὁ Μεγάλος Διερμηνέας Κωνσταντῖνος Μουρούζης καὶ ἀπαγχονίστηκε ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.

Ὁ Γρηγόριος εἶχε γεννηθῇ στὴ Δημητσάνα στὰ 1745 καὶ πρὶν χειροτονηθῇ κληρικὸς λεγόταν Γεώργιος Ἀγγελόπουλος. Καταγόταν ἀπὸ πολὺ φτωχὴ οἰκογένεια, ἀλλὰ ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ σπούδασε μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ δασκάλου του καὶ ἐνὸς θεοῦ του στὶς σχολὲς τῆς Ἀθήνας, τῆς Σμύρνης καὶ τῆς Πάτμου. Στὴν ἀρχὴ χειροτονήθηκε ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ στὰ 1794 ἔγινε πατριάρχης στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ὁ σουλτάνος ἔδωκε ἐντολὴ ν' ἀπαγχονιστῇ ὁ πατριάρχης γιὰ νὰ τρομοκρατηθοῦν οἱ Ἕλληνες καὶ νὰ ξεφτίσῃ ὁ ἐπαναστατικὸς τους ἐνθουσιασμός. Στὶς 10 Ἀπριλίου 1821, ἀνήμερα τὸ Πάσχα, οἱ Τούρκοι ἐπίασαν τὸν πατριάρχη καὶ τὸν κρέμασαν στὴν πύλη τῆς αὐλῆς τῶν Πατριαρχείων.

Τρεῖς ἡμέρες τὸν ἄφησαν ἐκεῖ κρεμασμένον καὶ κατόπιν τὸν ἔδωκαν στοὺς Ἑβραίους, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔδεσαν μὲ σχοινὶ καὶ τὸν ἔσερναν στοὺς δρόμους ὥσπου βαρέθηκαν. Τέλος τοῦ ἔδεσαν καὶ μιὰ μεγάλη πέτρα στὸ λαιμὸ καὶ τὸν ἔριξαν στὴ θάλασσα.

"Ενα ἑλληνικὸ πλοῖο μὲ κυβερνήτη τὸν πλοίαρχο Σκλάβο ἀπὸ τὴν Κεφαλληνία ποὺ περνοῦσε ἀπὸ ἐκεῖ ὕστερα ἀπὸ μερικὲς ἡμέρες,



Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ό Ε΄

βρήκε τὸ λείψανο τοῦ πατριάρχου νὰ ἐπιπλέη. Τὸ ἀνέβασε στὸ πλοῖο καὶ τὸ πῆγε στὴν Ὁδησσὸ τῆς Ρωσίας, ὅπου ἡ ἐλληνικὴ κοινότητα τῆς Ὁδησσοῦ τὸ ἔθαψε μὲ εὐλάβεια καὶ τιμῇ.

Ὑστερα ἀπὸ 50 χρόνια ἡ ἐλεύθερη πιά πατρίδα ἔφερε τὰ κόκκαλα τοῦ πατριάρχου στὴν Ἀθήνα καὶ τὰ τοποθέτησε σὲ μαρμάρινη λάρνακα μέσα στὸ μητροπολιτικὸ ναὸ τῆς Ἀθήνας καὶ μπροστὰ στὸ Πανεπιστήμιο ὕψωσε τὸ μαρμάρينو ἀνδριάντα του.

Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχου, ἀντὶ νὰ φοβίσουν τὸ ἐπαναστατημένο ἔθνος, ὅπως πίστευε ὁ σουλτάνος, τὸ φανάτισαν ἀκόμα περισσότερο.

Οἱ ἀγριεὲς διώξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ βάρβαρες σφαγὲς ἀμάχων πληθυσμῶν, οἱ λεηλασίαι καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ πατριάρχου, προέξηνσαν βαθιὰ ἐντύπωση στοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης καὶ τοὺς ἔκαμαν νὰ βλέπουν μὲ συμπάθεια τὸν ἐλληνικὸν ἀγῶνα.

Ἑρωτήσεις. Ποιὸς ἦταν ὁ σκοπὸς τῶν διωγμῶν; Γιατὶ οἱ διωγμοὶ δὲν ἔκαμψαν τὸ ἐπαναστατικὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων; Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη «εἰς τὸν ἀνδριάντα τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄» καὶ ἄλλα σχετικὰ ποιήματα καὶ ἀναγνώσματα.

3. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως

Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καταγόταν ἀπὸ ὀνομαστὴ οἰκογένεια κλεφτῶν τῆς Ἀρκαδίας. Ἦταν γιὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κολοκοτρώνη. Γεννήθηκε στὰ 1770, τότε ποὺ οἱ Ἀρβανίτες ἔκαιγαν καὶ κατὰστροφαν

τὴν Πελοπόννησο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τοῦ Ὀρλώφ. Ἐμείνε πολλοὶ μικροὶ ὀρφανός, γιατί ὁ πατέρας του καὶ πολλοὶ συγγενεῖς του σκοτώθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὸ μεγάλο κατατρεγμὸ τῆς κλεφτουριάς ὕστερα ἀπὸ τὸ διώξιμο τῶν Ἀλβανῶν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο. Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ πέρασε κλέφτης στὰ βουνά. Ἀλλά, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἐπίμονη καταδίωξη τῶν Τούρκων, ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ στὴ Ζάκυνθο, ποὺ τὴν κατεῖχαν τότε οἱ Ἀγγλοὶ, καὶ κατατάχτηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατὸ καὶ ἔφτασε ὡς τὸν βαθμὸ τοῦ ταγματάρχη. Ἐκεῖ μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία κι ὅταν πλησίαζε ὁ καιρὸς γιὰ τὴν ἐπανάσταση, γύρισε στὴν Πελοπόννησο.



Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

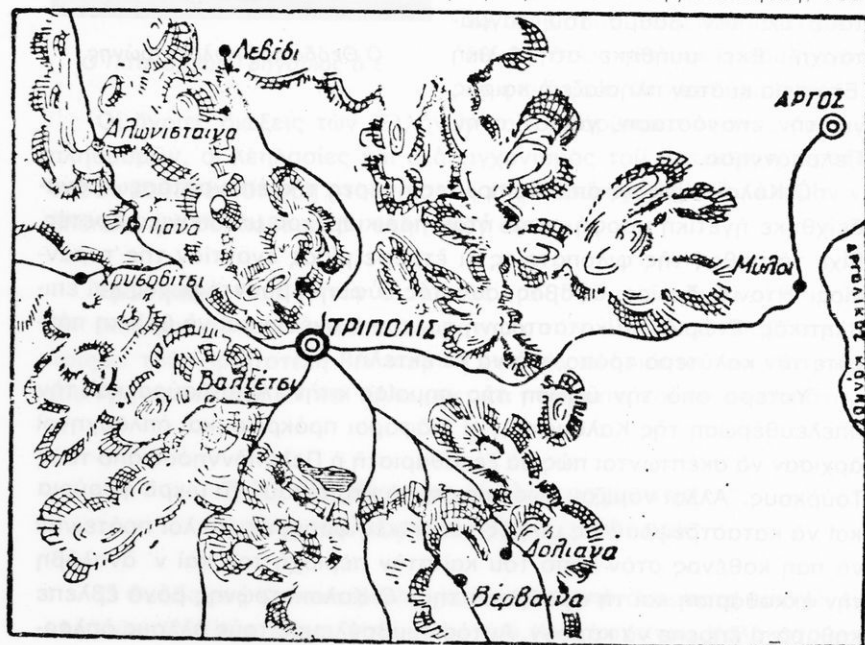
Ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπανάστασεως ἀναδείχθηκε ἡγετικὴ μορφή, γιατί ἦταν προικισμένος μὲ σπάνιες ἀρετές. Εἶχε τὸ πάθος τῆς φιλοπατρίας κι ἔτρεφε μίσος ἐναντίον τῆς τυραννίας. Ἦταν ἀνδρεῖος, ἄφοβος, συνετός εὐφυής, βροντόφωνος καὶ ἐπιβλητικός. Γνώριζε νὰ καταστρώνῃ πολεμικὰ σχέδια καὶ νὰ βρῖσκῃ πάντοτε τὸν καλύτερο τρόπο, γιὰ νὰ τὰ ἐκτελῇ.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ὕψωση τῆς σημαίας στὴν Ἁγία-Λαύρα καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Καλαμάτας, οἱ διάφοροι πρόκριτοι καὶ ὀπλαρχηγοὶ ἄρχισαν νὰ σκέπτονται πὼς θὰ ξεκαθαριστῇ ἡ Πελοπόννησος ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἄλλοι νόμιζαν πὼς ἔπρεπε νὰ χτυπήσουν τὰ μικρὰ φρούρια καὶ νὰ καταστρέψουν τὶς μικρὲς τουρκικὲς φρουρές. Ἄλλοι πρότειναν νὰ πάῃ καθένας στὸν τόπο του καὶ στὴν περιοχὴ του καὶ ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐκκαθάριση καὶ τὴ φρούρησή της. Ὁ Κολοκοτρώνης μόνο ἔβλεπε καθαρὰ τι ἔπρεπε νὰ κάμουν. Αὐτὸς συμβούλευσε τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς νὰ μὴ χωριστοῦν, ἀλλὰ ὅλοι ἐνωμένοι νὰ βαδίσουν ἐναντίον

τῆς Τριπόλεως. Γιατί μόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Τριπόλεως, ποὺ ἦταν ἡ ἔδρα τοῦ πασᾶ τῆς Πελοποννήσου καὶ εἶχε τὴ μεγαλύτερη φρουρά, θὰ στερεωνόταν ἡ ἐπανάσταση καὶ θὰ παραδίνονταν καὶ οἱ ἄλλες μικρότερες τουρκικὲς φρουρές.

Ἐπειδὴ ὅμως ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ κυριευθῇ μὲ ἐπίθεση ἡ Τρίπολη, ὁ Κολοκοτρῶνης πρότεινε νὰ τὴν πολιορκήσουν· νὰ πιάσουν δηλαδὴ ὅλες τὶς ὀρεινὲς διαβάσεις καὶ ν' ἀποκόψουν ὅλους τοὺς δρόμους, γιὰ νὰ μὴ μπαίνουν τρόφιμα κι ἐνισχύσεις· μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ νὰ τὴν περισφίγγουν ὅλο καὶ πιὸ πολὺ ὥσπου νὰ τὴν ἐξαναγκάσουν σὲ παράδοση.

Οἱ ἄλλοι ὅμως ὀπλαρχηγοὶ δὲν ἐπιδοκίμαζαν τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρῶνη καὶ ἄρχισαν νὰ διασκορπίζονται. Τότε ὁ Κολοκοτρῶνης πέρασε δύσκολες στιγμές. Ἐμεινε μονάχος, ἀλλὰ δὲν ἀπελπίστηκε. Μπήκε σ' ἓνα ἐρημοκλήσι, καὶ προσευχήθηκε μ' εὐλάβεια καὶ συντριβὴ στοῦ Θεοῦ νὰ βοηθήσῃ τὸ κατατρεγμένο ἔθνος. Καὶ ὅταν ὕστερα ἀπὸ τὴν προσευχὴ σήκωσε τὰ μάτια του πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, τοῦ



Χάρτης περιφέρειας Τριπόλεως

φάνηκε πώς την είδε να του χαμογελάει. Πῆρε θάρρος καὶ δύναμη καὶ ἄρχισε μὲ μεγαλύτερη ἐπιμονή νὰ μιλάη στοὺς ἀνθρώπους ποὺ συναντοῦσε στὸ δρόμο του νὰ τὸν ἀκολουθήσουν στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ σχεδίου του. Σὲ λίγο διάστημα μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ γύρω του μιὰ μικρὴ ὁμάδα πολεμιστῶν. Στὸ τέλος καὶ οἱ ἄλλοι ὀπλارχηγοὶ ἀναγνώρισαν τὴν ὀρθότητα τοῦ πολεμικοῦ σχεδίου τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ ἀκολούθησαν τὶς ὑποδείξεις του.

Τότε συγκεντρώθηκαν στὰ βουνά, ποὺ εἶναι γύρω στὴν Τρίπολη, οἱ ἐλληνικὲς ἐπαναστατικὲς δυνάμεις κι ἐπίασαν ὅλες τὶς διαβάσεις τὸ Λεβίδι, τὰ Δολιανὰ, τὰ Βέρβαινα, τὸ Βαλτέτσι, τὴν Πιάνα καὶ τὸ Χρυσοβίτσι. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔστησε τὸ στρατηγεῖο του στὸ Χρυσοβίτσι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἔτρεχε ἀκούραστος πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις καὶ συμβούλευε καὶ ἐμψύχωνε τοὺς ἄνδρες. Καὶ ἦταν ἀνάγκη νὰ κάνῃ ἔτσι, γιὰτὶ ὅλος ἐκεῖνος ὁ ἐπαναστατημένος λαὸς δὲν εἶχε ἰδέα ἀπὸ πόλεμο. Πολὺ λίγοι εἶχαν ὅπλα, ἀλλὰ ἤξεραν νὰ τὰ χρησιμοποιήσουν καλὰ. Οἱ πολλοὶ ἦταν ὀπλισμένοι μὲ μαχαίρια, τσεκούρια κλαδευτήρια καὶ μὲ ραβδιὰ ἀκόμα. Εἶχαν βέβαια μεγάλον ἐνθουσιασμό, ἀλλὰ ὅταν ἔβλεπαν ἀπὸ μακριὰ τοῦρκικὸ στρατό, διασκορπίζονταν.

Αὐτὸ τὸ ἀσύντακτο, ἀπειροπόλεμο καὶ ἀπειθάρχητο πλῆθος προσπάθησε ὁ Κολοκοτρώνης νὰ τὸ κάμῃ ἀξιόμαχο στράτευμα καὶ νὰ κυριεύσῃ μ' αὐτὸ τὴν Τρίπολη. Συναντοῦσε ἀνυπέρβλητες πολλὲς φορὲς δυσκολίες, ἀλλὰ δὲ δοκίμαζε ἀπογοήτευση. Διηγόταν τὸ ὄραμα τῆς εἰκόνας τῆς Παναγίας ποὺ τοῦ χαμογέλασε κι ἔλεγε: «Ὁ Θεὸς ὑπόγραψε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδας καὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάρῃ πίσω τὴν ὑπογραφή του».

4. Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι καὶ στὰ Δολιανὰ Ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως

Μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο ὁ Χουρσίτ, ποὺ πολεμοῦσε στὴν Ἠπειρο τὸν Ἀλῆ-πασά, ἔστειλε στὴν Πελοπόννησο τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 3500 Ἀλβανούς, γιὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἐπανάσταση. Ὁ Μουσταφάμπεης κινήθηκε μὲ μεγάλη ταχύτητα. Πέρασε ἀπὸ τὸ Ἀντίρριο στὴν Πελοπόννησο κι ἀφοῦ διασκορπίσει τοὺς Ἕλληνες ποὺ πολιορκοῦσαν τὴν Πάτρα, τὴν Κόρινθο καὶ τὸ Ναύπλιο, ἔφτασε στὴν Τρίπολη στὶς 6 τοῦ Μάη.

Όταν έφτασε στην Τρίπολη, έμαθε πώς ήταν ταμπουρωμένοι στο Βαλτέτσι 850 Μανιάτες με άρχηγούς τους Μαυρομιχαλαίους Κυριακούλη και ΉλΙΑ. Χωρίς νά χάση καιρό μάζεψε 6500 πεζούς και 1500 ιππείς και αρκετά κανόνια και στις 12 Μαΐου προχώρησε προς τὸ Βαλτέτσι. Πίστευε πώς μόλις τὸν δοῦν οἱ Ἕλληνες νά ἔρχεται κατὰ πάνω τους θά σκορπίζονταν. Μάλιστα ἔστειλε ἓνα μέρος ἀπὸ τὸ στράτευμά του πίσω ἀπὸ τὶς θέσεις τῶν Ἑλλήνων, γιὰ νά τοὺς ἀποκόψη τὴν ὑπόχωρηση.

Οἱ Μανιάτες ὅμως δὲν ὑποχώρησαν. Ἐμειναν στὶς θέσεις τους ἀποφασισμένοι νά πολεμήσουν μέχρι θανάτου. Οἱ ἐπιθέσεις τοῦ Μουσταφάμπεη ἀποκρούστηκαν. Οὔτε τὸ ἱππικό, οὔτε τὸ πυροβολικό μπόρεσαν νά λυγίσουν τὴν ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων ὡς τὸ βράδυ. Τὴ νύχτα ὅμως ἔφτασε ὁ Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι καὶ ὁ Πλαπούτας ἀπὸ τὴν Πιάνα με 1200 ἄντρες. Ἦρθαν καὶ ἄλλοι ἀπὸ ἄλλα μέρη καὶ ἄλλοι ἀπὸ αὐτοὺς δυνάμωσαν τὴ φρουρὰ τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἄλλοι ἐπίασαν τὰ γύρω ὑψώματα. Τὸ πρωὶ ἄρχισε πάλι ὁ Μουσταφάμπεης τὴν ἐπίθεση. Οἱ Μανιάτες ἀμύνονται μέσα στὰ τέσσερα λιθόχτιστα ὀχυρώματά τους.

Τότε ὅμως ἀντήχησε φοβερὴ ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ Κολοκοτρώνη ἀπὸ τὸ γειτονικό ὕψωμα: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Κολοκοτρώνης καὶ θά σᾶς πιάσω ζωντανούς!»! Ἀμέσως ἄρχισαν οἱ Ἕλληνες νά χτυποῦν τοὺς Τούρκους ἀπὸ πίσω τους. Αὐτοὶ τὰ ἔχασαν. Τότε βγήκαν καὶ οἱ Μανιάτες ἀπὸ τὰ ταμπούρια. Οἱ Τούρκοι ἄρχισαν νά ὑποχωροῦν στὴν ἀρχὴ κανονικά, ἀλλὰ σιγὰ σιγὰ ἡ ὑποχώρησή τους ἔγινε φυγὴ. Πολλοί, γιὰ νά φεύγουν γρηγορώτερα, πετοῦσαν τὰ ὅπλα τους, τὰ ροῦχα τους καὶ τὰ τρόφιμά τους. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνηγοῦσαν καὶ σκοτώναν πολλούς. Ἐξακόσιοι Τούρκοι σκοτώθηκαν σ' αὐτὴ τὴ μάχη καὶ πολλὰ ὅπλα καὶ κανόνια ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων.

Ἡ μάχη τοῦ Βαλτετσίου ἦταν ἡ πρώτη μάχη ποὺ ἔκαναν οἱ Ἕλληνες με τακτικὸ τουρκικὸ στρατὸ καὶ εἶχε μεγάλη σημασία ἡ νίκη αὐτῆς τῶν Ἑλλήνων, γιατί δυνάμωνε τὸ θάρρος τους καὶ ἀπόδειξε πώς ὁ τουρκικὸς στρατὸς δὲν εἶναι ἀνίκητος, ὅπως πολλοὶ πίστευαν ὡς τότε. Ἀπὸ τὴν ἡμέρα ἐκείνη οἱ Ἕλληνες ὄχι μόνο δὲν ἔφευγαν μόλις ἔβλεπαν τουρκικὸ στρατὸ, ἀλλὰ καὶ ἐπιθυμοῦσαν νά τὸν συναντήσουν, γιὰ νά τὸν πολεμήσουν.

Ὁ Μουσταφάμπεης ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες θέλησε νά ξεπλύνει

τῇ ντροπῇ ἀπὸ τὴν ἥττα του στὸ Βαλτέτσι κι ἔκανε ἐπίθεση κατὰ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἦταν ὀχυρωμένοι στὰ Βέρβαινα καὶ στὰ Δολιανά.

Στὰ Δολιανὰ ἦταν 200 περίπου ἄντρες μὲ ἀρχηγὸ τὸν ἀνεψιὸ τοῦ Κολοκοτρώνη Νικῆτα Σταματελόπουλο. Ἐντεκα ὁλόκληρες ὥρες οἱ Ἕλληνες κράτησαν τὶς θέσεις τους ἀκλόνητοι στὶς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. Ὅταν ὅμως ἔφτασαν ἐνισχύσεις ἀπὸ τὰ Βέρβαινα, ἔκαμαν ἐπίθεση κατὰ τῶν Τούρκων, τοὺς νίκησαν καὶ τοὺς καταδίωξαν πρὸς τὴν Τρίπολη. Τόσο γενναῖα πολέμησε ὁ Σταματελόπουλος ποὺ ἀπὸ τότε ὀνομάστηκε Νικηταρᾶς ὁ Τουρκοφάγος.

Ἀπὸ τότε ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως ἔγινε στενώτερη καὶ τὸ σχέδιο τοῦ Κολοκοτρώνη ἄρχισε νὰ δίνει τοὺς καρπούς του. Οἱ πολιορκούμενοι ἄρχισαν νὰ στενοχωριοῦνται. Τοὺς ἔλειψε τὸ νερὸ καὶ τὰ τρόφιμα ἄρχισαν νὰ λιγοστεύουν. Ἐκαμαν μερικὲς ἀπόπειρες νὰ διασπασοῦν τὸν ἀποκλεισμὸ μὲ τὸ ἵππικό τους, ἀλλὰ τίποτε δὲν κατάφεραν. Καὶ κοντὰ στὴν πείνα καὶ στὴ δίψα ἄρχισαν καὶ οἱ ἐπιδημίες ν' ἀπλώνονται στοὺς πολιορκουμένους, γιὰ εἶχαν συγκεντρωθῇ μέσα στὴν πόλη περισσότεροι ἀπὸ 30.000 ἄνθρωποι. Στὸ τέλος ἔχασαν καὶ τὸ ἠθικό τους, γιὰτι ἔμαθαν πὼς τὰ φρούρια τῆς Κορίνθου, τῆς Μονεμβασίας καὶ τοῦ Ναυαρίνου ἔπεσαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Τουρκικὸς στρατὸς δὲ φαινόταν πουθενά, γιὰ νὰ τοὺς βοηθήσει. Τότε ζήτησαν νὰ γίνουν διαπραγματεύσεις γιὰ παράδοση. Οἱ ὅροι ὅμως τοῦ Κολοκοτρώνη ἦταν βαρεῖς γιὰ τοὺς Τούρκους καὶ οἱ διαπραγματεύσεις σταμάτησαν.

Τότε ὁ Κολοκοτρώνης, γιὰ νὰ ἐξασθενίσῃ τὴν τουρκικὴ ἀντίσταση, ἔκλεισε χωριστὴ συμφωνία μὲ τοὺς Ἀλβανούς καὶ δέχτηκε νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ φύγουν. Στὶς 23 Σεπτέμβρη ποὺ εἶχε κανονισθῇ νὰ βγοῦν οἱ Ἀλβανοὶ ἀπὸ τὰ τεῖχη, μερικοὶ Ἕλληνες παρατήρησαν ἓνα σημεῖο τοῦ τείχους ἀφύλαχτο. Ἀ-



Ὁ Νικηταρᾶς

νέβηκαν άμέσως επάνω και ύψωσαν εκεί τη σημαία τους. Κατόπιν άνοιξαν την πύλη και άρχισε επίθεση μέσα στην πόλη. Οί Τούρκοι κυριεύθηκαν από πανικό. Οί Άλβανοί συγκεντρώθηκαν σ' ένα μέρος. Με δυσκολία κατόρθωσε ό Κολοκοτρώνης νά τους σώσει από την όργη των Έλλήνων που ήθελαν νά έκδικηθούν τὰ βάσανα τεσσάρων αιώνων μέσα σέ μιá ήμέρα. Τους παράδωσε στον Πλαπούτα κι εκείνος τους συνόδευσε ως την Κόρινθο. Από τους Τούρκους την ήμέρα εκείνη σκοτώθηκαν ως 12.000. Στα χέρια των Έλλήνων έπεσαν άφθονα λάφυρα και όπλα.

Η άλωση της Τριπόλεως ανάδειξε τον Κολοκοτρώνη άρχηγό του επαναστατικού στρατού, ενίσχυσε τον όπλισμό των επαναστατών, στερέωσε τó ήθικό τους και τους προετοίμασε για καινούριους αγώνες.

Ερωτήσεις. Ποιό ήταν τó πολεμικό σχέδιο του Κολοκοτρώνη; Πώς έγινε ή μάχη στο Βαλτέτσι; Ποιά ήταν ή σημασία της νίκης των Έλλήνων στο Βαλτέτσι; Ποιός ήταν υπερασπιστής των Δολιανών; Τί άνάγκασε τους Τούρκους νά ζητήσουν συνθηκολόγηση; Πώς κρίνετε την πράξη του Κολοκοτρώνη νά σώσει τους Άλβανούς; Ποιά άποτελέσματα είχε ή άλωση της Τριπόλεως;

Εργασίες. Σχεδιάστε τή μάχη του Βαλτεσίου.

5. Η επανάσταση στη Στερεά Ελλάδα.

Η μάχη της Άλαμάνας και ό Άθανάσιος Διάκος

Την έκρηξη της επανάστάσεως στην Πελοπόννησο άκολούθησε και ή έκρηξη της επανάστάσεως στη Στερεά Ελλάδα. Στις 3 του Απρίλη του 1821 ό Διάκος σήκωσε την επαναστατική σημαία στη Λειβαδιά, ό Πανουργιάς στην Άμφισσα και ό Δυοβουνιώτης στη Βοδονίτσα.

Ο Χουρσίτ έστειλε 9.000 άντρες με τον Όμερ Βρυώνη και τον Κιοσέ Μεχμέτ, για νά καταστείλουν την επανάσταση της Στερεάς και ύστερα νά κατέβουν στην Πελοπόννησο νά βοηθήσουν τον Μουσταφάμπεη.

Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἄν ἔφταναν τὰ στρατεύματα αὐτὰ στὴν Πελοπόννησο, ἡ ἐπανάσταση θὰ κινδύνευε. Γι' αὐτὸ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Διάκος, Πανουργιάς καὶ Δυοβουνιώτης ἀποφάσισαν νὰ τὰ ἐμποδίσουν κι ἔπιασαν τὸ δρόμο ποὺ φέρνει ἀπὸ τὴ Λαμία στὴν Ἀμφισσα. Ὁ Πανουργιάς καὶ ὁ Δυοβουνιώτης ὀχυρώθηκαν στὰ ὑψώματα πρὸς τὴν Οἶτη καὶ ὁ Διάκος ἔπιασε τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάνας ποὺ εἶναι πάνω στὸν ποταμὸ Σπερχειό.

Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος καταγόταν ἀπὸ τὴ Μουσουνίτσα τῆς Παρνασσίδας. Τὰ νεανικά του χρόνια τὰ πέρασε στὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ποὺ εἶναι κοντὰ στὴν Ἀρτοτίνα, μέσα σ' ἓνα πυκνὸ δάσος, κάτω ἀπὸ τὶς γυμνὲς καὶ ἀπόκρημνες κορφὲς τῶν Βαρδουσίων. Τὸ σεμνὸ ἔνδυμα τοῦ κληρικοῦ ἔκρυβε μιὰ θερμὴ ἑλληνικὴ καρδιά μὲ ἀκατάβλητο ἥρωικὸ φρόνημα. Ἀργότερα ὑπηρέτησε στὸ στρατὸ τοῦ Ἀλῆ-πασά κι ἐκεῖ γνώρισε καὶ συνδέθηκε φιλικὰ μὲ τὸν Ὀδυσσεᾶ Ἀνδρουῦτσο. Ὑστερα ἔγινε ἀρματολὸς στὴν περιφέρεια τῆς Λειβαδιᾶς κι ἐκεῖ μυήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία. Τὴν ἀπόφαση γιὰ τὴν κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως πῆρε μαζί μὲ τοὺς ἐπισκόπους Ταλαντίου Νεόφυτο καὶ Ἀμφισσας Ἡσαΐα σὲ σύσκεψη ποὺ ἔκαναν στὴ μονὴ τοῦ ὁσίου Λουκά.

Ὅταν φάνηκε ἀπὸ μακριὰ τὸ πολυάριθμο στράτευμα τοῦ Ὁμερ Βρυώνη, οἱ ἄντρες τοῦ Πανουργιά καὶ τοῦ Δυοβουνιώτη σκορπίστηκαν. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἄντρες τοῦ Διάκου. Λίγα ὅμως διαλεχτὰ παλικάρια ἔμειναν, γιὰ ν' ἀγωνιστοῦν μαζί μὲ αὐτόν. Ἀλλὰ τί μπορούσαν νὰ κάμουν μιὰ χούφτα ἄνθρωποι μπροστὰ σὲ μιὰ πολυάριθμὴ στρατιά;

Καὶ ὅμως ὁ Διάκος δὲ θέλει νὰ φύγῃ. Ἐκεῖ κοντὰ εἶναι οἱ Θερμοπύλες ποὺ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος πρόμαχος τῆς Ἑλλάδας, ὁ ἥρωικὸς Λεωνίδας, δὲ φοβήθηκε τὶς μυριάδες τῶν Περσῶν καὶ δὲν ἄφησε τὴ θέση του. Ἡ μάχη ἄναψε. Τὰ παλικάρια του σκοτώνονται τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ



Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος

τὸ ἄλλο, ἀλλ' αὐτὸς μένει ἀκλόνητος στὴ θέση του. Ὁ ψυχογιὸς του τοῦ φέρνει τὴ φοράδα του καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ φύγῃ. Ἀλλὰ ἐκεῖνος ἀπαντᾷ: «ὁ Διάκος δὲ φεύγει». Τὸ τουφέκι του σπάζει. Τότε ὁ ἥρωας σύρει τὸ γιαταγάνι του καὶ ὁρμᾷ στὸ μέσο τῶν ἐχθρῶν. Καὶ τὸ σπαθὶ του ὅμως σπάζει καὶ τότε τραυματισμένος στὸν ἀριστερὸν ὦμο πέφτει ζωντανὸς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν.

Χίλιοι τὸν πᾶνε ἀπὸ μπροστὰ
καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω...

Ὁ Ὅμερ Βρυώνης θαυμάζει τὴ λεβεντιά καὶ τὴν παλικάριά τοῦ Διάκου καὶ τὸν παρακινεῖ νὰ γίνῃ Τοῦρκος καὶ τοῦ ὑπόσχεται νὰ τοῦ χαρίσῃ τὴ ζωὴ, τιμὲς καὶ πλοῦτη.

– Γίνεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου,
τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξῃς...;

– Πάτε κι ἐσεῖς κι ἡ πίστη σας
μουρτάτες νὰ χαθῇτε,

Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα
Γραικὸς θὲ νὰ πεθάνω...

Τὸν ἔφεραν στὴ Λαμία, τὸν σούβλισαν καὶ τὸν ἔψησαν ζωντανό. Ὅταν τὸν ὀδηγοῦσαν στὸν τόπο τοῦ μαρτυρίου ἀνήμερα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου στὶς 23 τοῦ Ἀπρίλη, ποὺ ἡ ἀνθισμένη φύση μοσχοβολοῦσε, εἶπε:

«Γιὰ δὲς καιρὸ ποὺ διάλεξεν
ὁ χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά
καὶ βγάζει ἡ γῆς χορτάρι».

Ὅλο τὸ διάστημα τοῦ φρικτοῦ μαρτυρίου του ὁ Διάκος ἔδειξε ὑπεράνθρωπη καρτερία καὶ εὐψυχία. Οὔτε ἀναστεναγμὸς δὲν βγῆκε ἀπὸ τὸ στόμα του. Ἦταν ἕνας ἥρωας!

Ἡ πατρίδα, ὅταν ἐλευθερώθηκε, ἔστησε στὴ Λαμία τὸν μαρμάρينو ἀνδριάντα του, γιὰ νὰ τιμῇ τὴ μνήμη του.

Ἔργασίες. Νὰ διαβαστοῦν τὰ σχετικὰ μὲ τὴ θυσία τοῦ Διάκου ποιήματα.

6. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῖτος καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς

Τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Διάκου ἐκδικήθηκε ὕστερα ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ φίλος του Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῖτος. Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῖτος ἦταν γιὸς τοῦ Γεωργίου Ἀνδρουῖτου ποὺ πολέμησε μὲ τὸν Λάμπρο Κατσώνη καὶ θανατώθηκε ἀπὸ τοὺς Τούρκους στὴν Κωνσταντινούπολη. Εἶχε μέτριο ἀνάστημα, ἀλλὰ δασύτριχο, εὐρωστο καὶ εὐκίνητο σῶμα.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τῆς Ἀλαμάνας ὁ Ὅμηρ Βρυώνης συνέχισε τὴν πορεία του γιὰ τὴν Ἀμφισσα ἀπ' ἄλλο δρόμο. Εἶχε σκοπὸ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκία τῆς Τριπόλεως.

Ὁ Ὀδυσσεύς ἐμαθε τὸ δρομολόγιο τῆς πορείας τοῦ Ὅμηρ Βρυώνη καὶ ἀποφάσισε νὰ καταλάβῃ μαζί μὲ τὸν Πανουργιὰ καὶ τὸν Δυοβουνιώτῃ τὰ στενὰ τῆς Γραβιάς ἀνάμεσα στὰ βουνὰ Παρνασσὸ καὶ Γκιώνα. Οἱ δύο ἄλλοι ὀπλαρχηγοὶ ἐπίασαν τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Ὁ Ὀδυσσεύς ἐπίασε ἓνα πλινθόκτιστο χάνι στὸ δρόμο ποὺ θὰ περνοῦσαν τὰ στρατεύματα τοῦ Βρυώνη. Ὅταν ἔφτασε ἐκεῖ, εἶπε στὰ παλικάρια του ὅτι θὰ μποῦν μέσα σ' αὐτὸ τὸ χάνι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ θὰ πολεμήσουν τοὺς Τούρκους καὶ ὅτι, ὅσοι ἀπὸ αὐτοὺς θέλουν νὰ τὸν ἀκολουθήσουν, ἄς πιαστοῦν στὸ χορὸ, ποὺ ἔσυρε ὁ ἴδιος μὲ τὸ τραγοῦδι «Κάτω στοῦ Βάλτου τὰ χωριά, Ἀγρὰφα καὶ Ξηρόμερο...».

Ἐκατὸν εἴκοσι γενναῖοι πιάστηκαν στὸ χορὸ καὶ μπήκαν στὸ χάνι.



Ὁ Ὀδυσσεύς Ἀνδρουῖτος

Ἐκλείσαν μὲ πέτρες τὰ παράθυρα, ἄνοιξαν πολεμότρυπες καὶ περίμεναν. Ἀπὸ μακριὰ ἔφτανε ὁ θόρυβος καὶ ἡ ποδοβολή τοῦ στρατεύματος ποὺ προχωροῦσε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

Οἱ ἄντρες τῶν δύο ἄλλων ὀπλارχηγῶν δὲν μπόρεσαν νὰ βαστάξουν στὴν ἐπίθεση τῶν Τούρκων καὶ διασκορπίστηκαν. Ἔτσι οἱ Τούρκοι ἔφτασαν στὸ χάνι. Μπροστὰ πήγαινε ἓνας δερβίσης ἔφιππος. Ὁ Ὀδυσσεὺς τὸν ρωτᾷ μέσα ἀπὸ τὸ χάνι, ποῦ πηγαίνει. Κι' αὐτὸς λέει πὼς πηγαίνει νὰ σφάξῃ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Προφήτη. Ἀλλὰ δὲν πρόφτασε νὰ τελειώσῃ κι ἔπεσε νεκρὸς. Οἱ Τούρκοι τότε ἔκαμαν ἐπίθεση, ἀλλὰ τὰ βόλια τῶν γενναίων ὑπερασπιστῶν τοὺς θέριζαν. Ἡ μιὰ ἐπίθεση τελείωνε ἡ ἄλλη ἄρχιζε. Σὰ μανιασμένα κύματα ὁρμοῦν ἐπάνω στοὺς τοίχους τοῦ χανιοῦ. Σωροὶ τουρκικῶν πτωμάτων σκεπάζουν τὴ γύρω ἔκταση.

Ὁ Ὀμέρ Βρυώνης θυμώνει καὶ διατάζει καὶ νέες ἐπιθέσεις. Οἱ Τούρκοι πλησιάζουν τοὺς τοίχους καὶ προσπαθοῦν νὰ τοὺς γκρεμίσουν μὲ τοὺς ὦμους τους. Ἀλλὰ τὸ πῦρ τῶν ἀνδρῶν τοῦ Ἀνδρούτσου ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ χάνι σκορπίζει τὸ θάνατο πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις.

Ὁ Ὀμέρ Βρυώνης περικυκλώνει τὸ χάνι καὶ στέλνει στὴ Λαμία νὰ τοῦ φέρουν κανόνια νὰ γκρεμίσῃ μ' αὐτὰ τοὺς τοίχους. Τὴ νύχτα ὅμως ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ τὰ παλικάρια του ἄνοιξαν τὴν πόρτα καὶ μέσα στὸ σκοτάδι, κατάμαυροι ἀπὸ τὸν καπνὸ, μὲ τὰ γιαταγάνια στὰ χέρια, πέρασαν μέσα ἀπ' τὶς τουρκικὲς γραμμὲς κι ἔφυγαν πρὸς τὸ γειτονικὸ βουνό. Ἐκεῖ μετρήθηκαν κι ἔλειπαν ἀπ' αὐτοὺς δύο, ἐνῶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἶχαν σκοτωθῇ παραπάνω ἀπὸ τριακόσιοι.

Ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑλλήνων στὸ χάνι τῆς Γραβιάς ἔκανε τὸν Ὀμέρ Βρυώνη ν' ἀλλάξῃ πορεία. Φοβήθηκε νὰ συνεχίσῃ τὴν πορεία του πρὸς τὴν Ἀμφισσα καὶ μαζί μὲ τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ προχώρησαν πρὸς τὴ Βοιωτία.

Ἔργασίες: Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Ζαλοκώστα «Τὸ χάνι τῆς Γραβιάς». Σχεδιάστε τὴν πορεία τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ.

7. Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά

Ὁ σουλτάνος, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὶς προσπάθειες τοῦ Χουρσίτ γιὰ

τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως, ἔστειλε κι ἐκεῖνος στὴν Ἑλλάδα τὸν Μπαϊράμ πασά μὲ 12.000 ἄντρες.

Ἡ στρατιὰ αὐτὴ πέρασε στὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία καὶ κατέβηκε στὴ Φθιώτιδα, γιὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τοὺς δύο ἄλλους στρατηγούς τοῦ Χουρσίτ ποὺ τὸν περίμεναν στὴ Βοιωτία, γιὰ νὰ κατέβουν ὅλοι ἐνωμένοι στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς Γκούρας, Πανουργιάς, Δυοβουνιώτης καὶ ἄλλοι κατάλαβαν τὸ μεγάλο κίνδυνο ποὺ ἀπειλοῦσε τὴν Πελοπόννησο, ἂν κατόρθωναν νὰ ἐνωθοῦν ὅλες αὐτὲς οἱ τουρκικὲς δυνάμεις. Ἐνώθηκαν λοιπὸν ὅλοι κι ἔπιασαν τὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴ Λαμία στὴν Ἀταλάντη σὲ μιὰ τοποθεσία ποὺ λέγεται Βασιλικά.

Ἐκεῖ ἐγίνε σκληρὴ μάχη μὲ τὴ στρατιὰ τοῦ Μπαϊράμ στὶς 26 Αὐγούστου 1821. Οἱ Τούρκοι σὰν κύματα ἐπεφταν ἐπάνω στὰ ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἀκλόνητοι κρατοῦν τὶς θέσεις τους. Ὄταν ὅλα τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μπῆκαν στὴ μάχη, οἱ Ἕλληνες δὲν προφταίνουν πιά νὰ πυροβολοῦν. Τότε τραβοῦν τὰ σπαθιά τους καὶ ρίχνονται ἐπάνω στοὺς πλῆθος τῶν Τούρκων. Τόση ἦταν ἡ ὁρμὴ τους, ποὺ λένε, πὼς ὅταν τελείωσε ἡ μάχη, δὲν μπορούσαν ν' ἀνοίξουν τὴ χούφτα τοῦ Γκούρα, γιὰ νὰ τοῦ βγάλουν ἀπὸ μέσα τὸ γιγαγιό του, γιὰ τὰ νεῦρα τοῦ ἀπ' τὸ πολὺ σφίξιμο εἶχαν πιαστῇ. Οἱ Τούρκοι ὑποχώρησαν πρὸς τὴ Λαμία καὶ διαλύθηκαν. Δυὸ χιλιάδες νεκροὺς ἄφησαν στὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τὸ γιὸ τοῦ Μπαϊράμ. Ὁ ἴδιος πέθανε ὕστερα ἀπὸ τὴ λύπη του.

Πολλὰ ὅπλα, πολεμοφόδια, κανόνια, τροφές καὶ ρουχισμοὺς ἔπιασαν στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Τὸ σπουδαιότερο ὅμως ἦταν τὸ ὅτι παρεμποδίστηκε ἡ εἴσοδος τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων στὴν Πελοπόννησο. Γιὰ τὸν Ὅμηρ Βρυώνη εἰσαχθὲς τὴν καταστροφὴ τοῦ Μπαϊράμ, δὲν τόλμησε νὰ προχωρήσῃ χωρὶς ἐνισχύσεις καὶ ἀποφάσισε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἠπειρο. Τὸ ἴδιο ἔκαμε καὶ ὁ Κιοσέ-Μεχμέτ κι ἔτσι δόθηκε καιρὸς στὸν Κολοκοτρώνη νὰ κυριεύσῃ τὴν Τρίπολη.

Ἑρωτήσεις: Ποιὰ ἄλλη μάχη μπορεῖ νὰ συγκριθῇ μὲ τὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν; Ποιὰ εἶναι ἡ σημασία τῆς μάχης τῶν Βασιλικῶν; Νὰ συγκρίνετε τὴ συμβολὴ τῶν ὀπλαρχηγῶν Πανουργιά καὶ Δυοβουνιώτη στὶς μάχες τῆς Ἀλαμάνας καὶ τῆς Γραβιάς μὲ τὴ συμβολὴ τους στὴ μάχη τῶν Βασιλικῶν.

8. Ἡ ἐπανάσταση στὴν υπόλοιπη Ἑλλάδα

α) Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δὲν ἐπαναστάτησε ταυτόχρονα μὲ τὴν υπόλοιπη χώρα, γιατί στὴ γειτονικὴ Ἡπειρὸ βρισκόταν ὁ Χουρσίτ μὲ μεγάλες στρατιωτικὲς δυνάμεις. Στὰ τέλη ὅμως τοῦ Μάη οἱ ὀπλαρχηγοὶ Ἀλέξης Βλαχόπουλος, Ἀνδρέας Ἰσκος, Δημήτριος Μακρῆς, Βαρνακιώτης καὶ ἄλλοι, κήρυξαν τὴν ἐπανάσταση κι ἔδιωξαν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὸ Ἀγρίνιο, τὸ Μεσολόγγι, τὸ Αἰτωλικό, τὸ Καρπενήσι καὶ τὴ Βόνιτσα. Γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ὁ Χουρσίτ ἔστειλε τὸν Ἰσμαήλ Πασὰ Πλιάσα μὲ 1800 ἄντρες. Οἱ Ἕλληνες ὅμως τὸν νίκησαν κοντὰ στὸ Κομπότι καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ γυρίσῃ στὴν Ἡπειρὸ.

β) Θεσσαλία. Ἡ Θεσσαλία ἐπαναστάτησε μαζί μὲ τὴν Πελοπόννησο. Στὸ Πήλιο καὶ στὴ Νότιο Θεσσαλία ὁ Φιλικὸς Ἀνθιμος Γαζῆς καὶ ὁ ὀπλαρχηγὸς Κυριάκος Μπασδέκης ὕψωσαν τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ὁ Μαχμοῦτ πασὰς τῆς Λάρισας κινήθηκε γρήγορα καὶ μὲ μεγάλες δυνάμεις καὶ κατόρθωσε νὰ διαλύσῃ τοὺς ἐπαναστάτες.

γ) Μακεδονία. Στὴ Μακεδονία ἦταν δυσκολώτερη ἡ κήρυξη τῆς ἐπαναστάσεως, γιατί ἡ χώρα εἶναι πεδινὴ καὶ στὶς πόλεις καὶ στὰ χωριά ἦταν πολλοὶ Τούρκοι καὶ μεγάλες στρατιωτικὲς φρουρές. Κι ἐκεῖ ὅμως ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε μυήσει πολλοὺς Ἕλληνες ὀπλαρχηγούς καὶ μόλις δόθηκε τὸ σύνθημα, ὁ πλοῦσιος ἔμπορος ἀπὸ τὶς Σέρρες Ἐμμανουὴλ Παπᾶς συγκρότησε στρατὸ μὲ δικά του ἑξοδα, ἦρθε στὸ Ἅγιον Ὄρος κι ἐκεῖ κήρυξε τὴν ἐπανάσταση. Ἐκαμε σκληρὲς μάχες μὲ τοὺς Τούρκους στὰ Μαδεμοχώρια, στὸν Πολύγυρο καὶ στὴν Κασσάνδρα καὶ τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα ξαπλώθηκε σ' ὅλη τὴ Χαλκιδική.

Γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴ Χαλκιδικὴ ὁ σουλτάνος ἔστειλε ἓναν ἱκανὸ καὶ σκληρὸ στρατηγό. Αὐτὸς τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1821 ἦρθε στὴ Χαλκιδική, ἔκαμψε τὴν ἀντίσταση τῶν ἐπαναστατῶν καὶ παράδωσε τὴν περιφέρεια στὴ σφαγὴ καὶ στὴ φωτιά. Ὁ παπᾶς ἔφυγε μ' ἓνα πλοιάριο, γιὰ νὰ πάῃ στὴν Ὑδρα, ἀλλὰ στὸ ταξίδι πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του.

Οἱ τούρκοι συνέχισαν τὴν καταστροφὴ καὶ στὴν ἄλλη χώρα· μόνο ἡ Νάουσα κρατοῦσε ἀκόμα. Τὴν υπεράσπιζαν οἱ γενναῖοι ὀπλαρχηγοὶ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τοῦ Βερμίου Καρατάσος, Γάτσος, Ζαφειράκης καὶ Καραμῆτσος. Τὴν ἀνοιξὴ ὅμως τοῦ 1822 οἱ τούρκοι χτύπησαν τὴ Νάουσα μὲ

16.000 στρατό και 10 κανόνια. Όλος ο πληθυσμός της πόλεως σφάχτηκε. Πολλές γυναίκες μιμήθηκαν το παράδειγμα των Σουλιωτισσών, για να μη πέσουν στα χέρια των Τούρκων. Ο μακεδονικός λαός θρήνησε με μοιρολόγια και τραγούδια τη μεγάλη συμφορά.

δ) Τα νησιά του Αιγαίου. Όλα τα νησιά του Αιγαίου δεν έπανάστασαν τον ίδιο χρόνο. Πρώτα έπανάστασαν τα νησιά Σπέτσες, Ψαρά και Ύδρα, ύστερα η Κάσος, η Μύκονος και η Σάμος, η Χίος, η Κρήτη και τα Δωδεκάνησα. Η επανάσταση των νησιών βοήθησε πολύ τον αγώνα, γιατί εκτός από τα πλοία τους οι κάτοικοι πρόσφεραν και τα πλούτη τους και για πολύ διάστημα κυριάρχησαν στη θάλασσα του Αιγαίου κι εμπόδισαν τη μεταφορά τουρκικών στρατευμάτων με πλοία από την Ασία στην Ελλάδα.

Ο Λάζαρος Κουντουριώτης. Ύδραϊος προεστός, έδωκε στον αγώνα τα πλοία του και τα πλούτη του. Η Σπετσιώτισσα χήρα καπετάνισσα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα έδωκε τα καράβια της που τα εξόπλισε μ' εξοδά της και πήρε μέρος και η ίδια με τα παιδιά της και τα έξι αδέρφια της στις ναυτικές επιχειρήσεις της Μονεμβασίας και του Ναυπλίου. Η Μαντώ Μαυρογένη στη Μύκονο έκαμε το ίδιο.

Εξαιρετικές υπηρεσίες στον αγώνα κατά του τουρκικού ναυτικού πρόσφεραν τα πυρπολικά. Αυτά ήταν μικρά πλοία που τα μετάτρεπε σε πυρπολικά ο Ψαριανός Γιάννης Πυργίου ή Πατατούκος. Στα μπουρλότα, όπως τα έλεγαν τότε τα πυρπολικά, τοποθετούσαν εύφλεκτα υλικά, μπαρούτι, πίσσα, ρετσίνα, νέφτι, οινόπνευμα και άλλα, τ' αλείφαν απ' έξω με πίσσα και τολμηροί και ριψοκίνδυνοι άντρες τα οδηγούσαν νύχτα κοντά στα τουρκικά πλοία: τα έδεναν στερεά επάνω σ' αυτά, άναβαν το φτίλι, έμπαιναν σε μικρή βάρκα κι έφευγαν όσο μπορούσαν πιο γρήγορα από κοντά, αν κατόρθωναν να γλυτώσουν. Η φωτιά από το πυρπολικό μεταδινόταν στο πλοίο και το έκαψε.

9. Η άνατίναξη της τουρκικής φρεγάτας στην Έρεσό

Όταν ο σουλτάνος πληροφορήθηκε την επανάσταση των νήσων, έδωκε διαταγή στον τουρκικό στόλο να έτοιμασθή και να βγῇ στο Αι-

γαίο. Στις αρχές του Μάη παρουσιάστηκε κοντά στη Μυτιλήνη μία τουρκική φρεγάτα με 74 κανόνια και πλήρωμα 1100 άντρες. Το μεγάλο και ταχύπλοο αυτό πλοίο αποτελούσε την εμπροσθοφυλακή του τουρκικού στόλου.

Ο έλληνικός στόλος παρακολούθησε τη φρεγάτα, για να βρῇ ευνοϊκές συνθήκες και να ναυμαχήσῃ μ' αὐτήν. Ἡ φρεγάτα ὅμως μπήκε στο λιμάνι τῆς Ἑρεσοῦ τῆς Λέσβου καὶ περίμενε ἐκεῖ τὸν ὑπόλοιπο τουρκικὸ στόλο.

Οἱ Ἕλληνες δὲν εἶχαν καιρὸ νὰ περιμένουν. Ἐβαλαν σὲ κίνηση τὰ πυρπολικά. Δύο ἀτρόμητοι ναυτικοὶ ἀπὸ τὰ Ψαρά, ὁ Παπανικολῆς καὶ ὁ Καλαφάτης, ὁδήγησαν τὰ πυρπολικά μέσα στο λιμάνι, τὰ προσκόλλησαν στὰ πλευρὰ τῆς φρεγάτας καὶ τοὺς ἔβαλαν φωτιά. Οἱ Τοῦρκοι τοὺς πῆραν εἶδηση κι ἔριχναν ἐπάνω τους βροχὴ τῖς σφαῖρες.

Τὸ πυρπολικὸ τοῦ Καλαφάτη δὲν εἶχε ἀγκιστρωθῇ καλὰ καὶ παρασύρθηκε ἀπὸ τὸν ἀέρα καὶ κῆκε μακριὰ ἀπὸ τὴ φρεγάτα. Τὸ πυρπολικὸ ὅμως τοῦ Παπανικολῆ πέτυχε νὰ μεταδώσῃ τὴ φωτιά στοὺς τουρκικὸ πλοῖο. Οἱ φλόγες τὸ περιζῶσαν ἀμέσως κι ὅταν ἡ φωτιά ἔφτασε στὴν ἀποθήκη τῶν πυρομαχικῶν, ἀνατινάχτηκε στὸν ἀέρα ἀπὸ μιὰ φοβερὴ ἔκρηξη. Ἀπὸ ὅλο αὐτὸ τὸ πλωτὸ φρούριο μόνο 8 ἄντρες κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν.

Ὁ τουρκικὸς στόλος, ὅταν ἔμαθε τὴν ἀνατίναξη τῆς φρεγάτας, ἔτρεξε νὰ κλειστῇ πάλι στὰ Δαρδανέλια. Οἱ Ἕλληνες πανηγύρισαν τὴ νίκη καὶ ἐπιδόθηκαν στὴν καλύτερη ὀργάνωση τοῦ ναυτικοῦ τους.

10. Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο

Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε ἐργαστῇ, γιὰ νὰ προπαρασκευάσῃ τὴν ἐξέγερση τοῦ ἔθνους. Δὲν εἶχε κάμει ὅμως καμία προπαρασκευὴ γιὰ τὴ διοίκηση τῶν περιοχῶν ποὺ θὰ ἀποκτοῦσαν τὴν ἐλευθερίαν τους. Ἀπὸ τὶς πρῶτες ἡμέρες τῆς ἐπαναστάσεως φάνηκε ἡ ἀνάγκη μιᾶς διοικήσεως γιὰ νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅσα ζητήματα παρουσιάζονταν. Χρειαζόταν μιὰ ἀνώτερη ἀρχή, γιὰ νὰ διοικῇ τὴ χώρα καὶ νὰ φροντίζῃ γιὰ ὅλα. Χρειαζόταν μιὰ κυβέρνηση, γιὰ νὰ ἔρθῃ σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴ βοήθειάν τους.

Στις αρχές της επανάστασεως ιδρύθηκε στην Καλαμάτα μιὰ προσωρινή διοίκηση, ή Πελοποννησιακή Γερουσία, που εγκαταστάθηκε στο μοναστήρι τών Καλτεζών, εισέπραττε φόρους και προμήθευε στο στρατό τροφές και όπλα.

Οι διάφορες όμως φιλοδοξίες τών Έλλήνων δέν άφησαν νά γίνη ή διοίκηση αυτή σεβαστή από όλους. Τότε κατέβηκε στην Ελλάδα στις 19 Ιουνίου 1821 ο άδερφός του Άλέξανδρου Ύψηλάντη, Δημήτριος ως πληρεξούσιος του Γενικού Έπιτρόπου. Ο Δημήτριος Ύψηλάντης ανάθεσε την οργάνωση της Δυτικής Στερεάς Ελλάδας στον Άλέξανδρο Μαυροκορδάτο και της Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας στο Θεόδωρο Νέγρη.

Ύστερα από την άλωση της Τριπόλεως ο Ύψηλάντης διάταξε νά γίνουν εκλογές αντιπροσώπων στις ελεύθερες περιοχές και νά συγκεντρωθούν αυτοί στο Άργος, για νά ορίσουν τη διοίκηση του ελεύθερου ελληνικού κράτους. Στις 20 Δεκεμβρίου του 1821 οι αντιπρόσωποι της Πελοποννήσου, της Στερεάς και τών νήσων συγκεντρώθηκαν στο Άργος και από εκεί πήγαν στην Επίδαυρο. Η συγκέντρωση αυτή τών αντιπροσώπων ονομάστηκε πρώτη Εθνική Συνέλευση τών Ελλήνων.

Η Έθνοσυνέλευση της Επιδαύρου όρισε τo προσωρινό Πολίτευμα της Ελλάδας. Ίδρυσε ένα σώμα από 70 αντιπροσώπους, για νά ψηφίζει τούς νόμους και τo όνόμασε βουλευτικό. Ίδρυσε ένα άλλο συμβούλιο από πέντε πρόσωπα, για νά εκτελή τις αποφάσεις του βουλευτικού και τo όνόμασε νομοτελεστικό. Πρόεδρος του βουλευτικού ψηφίστηκε ο Ύψηλάντης και πρόεδρος του νομοτελεστικού ο Μαυροκορδάτος. Η Έθνοσυνέλευση αυτή όρισε και τόν τύπο της εθνικής σημαίας και κατάρτισε τη διακήρυξη της ανεξαρτησίας του ελληνικού κράτους. Έδρα του εκτελεστικού ορίστηκε ή Κόρινθος.

Στην Έθνοσυνέλευση της Επιδαύρου παρουσιάστηκαν διαφωνίες για τὰ πρόσωπα που θ' αποτελούσαν την κυβέρνηση του τόπου. Οι πρόκριτοι νόμιζαν πως έπρεπε ν' ανατεθί σ' αυτούς ή κυβέρνηση. Οι όπλαρχηγοί όμως πίστευαν πως αυτοί πρέπει νά διοικούν τόν τόπο, γιατί αυτοί κρατούσαν τo βάρος του πολέμου. Έτσι σχηματίστηκαν δύο ομάδες με διαφορετικές αντιλήψεις. Τo κόμμα τών πολιτικών και

τὸ κόμμα τῶν στρατιωτικῶν. Ἀπὸ τὶς διαμάχες τῶν δύο αὐτῶν μερίδων ζημιώθηκε πολὺ τὸ ἔργο τῆς ἐπαναστάσεως.

Ἔργασίες: Καταρτίστε ἓνα χάρτη τῆς Ἑλλάδος καὶ σημειώστε σ' αὐτὸν μὲ κόκκινο χρῶμα τὶς περιοχὲς ποὺ παρουσιάστηκαν ἐπαναστατικές ἐστίες καὶ τὰ σημεῖα ποὺ διαδραματίσθηκαν πολεμικὰ γεγονότα. Σημειώστε τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλαρχηγῶν κάθε ἐπαναστατημένης περιοχῆς. Καταρτίστε κατάλογο μὲ χρονολογικὴ σειρὰ τῶν πολεμικῶν γεγονότων τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.

ΤΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ καταστροφή τῆς Χίου (Μάρτιος 1822)

Ἡ Χίος δὲν εἶχε ἐπαναστατήσει κατὰ τὸ πρῶτο ἔτος τῆς ἐπαναστάσεως, γιατί βρισκόταν κοντὰ στὴ μικρασιατικὴ ἀκτὴ καὶ μπορούσαν σὲ κάθε στιγμή νὰ περάσουν σ' αὐτὴ τουρκικὰ στρατεύματα καὶ νὰ καταστρίλουν τὴν ἐπανάσταση. Ἀλλὰ καὶ γιατί δὲν αἰσθανόταν καὶ πολὺ τὸ βάρος τῆς δουλείας. Ὁ σουλτάνος εἶχε διατάξει νὰ μὴ πιέζουν πολὺ τοὺς κατοίκους τῆς Χίου, γιατί ἀπὸ ἐκεῖ προμηθευόταν τὸ παλάτι του τὸ ἀρωματικὸ μαστίχι.

Ἀλλὰ στὶς ἀρχὲς τοῦ 1822 ὁ ἀρχηγὸς τῆς Σάμου Λυκοῦργος Λογοθέτης ἦρθε στὴ Χίο μὲ 2500 ἄνδρες, ὕψωσε τὴ σημαία τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀνάγκασε τοὺς Τούρκους νὰ κλειστοῦν στὸ φρούριο.

Μόλις ἔφτασε ἡ εἶδηση τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Χίου στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ σουλτάνος ὀργίστηκε καὶ διάταξε τὸ ναύαρχο Καρὰ-Ἀλὴ νὰ πλεύσῃ στὴ Χίο καὶ νὰ μὴν ἀφήσῃ «λίθον ἐπὶ λίθου».

Ὁ Καρὰ-Ἀλὴς ἐπλευσε στὴ Χίο μὲ 40 πλοῖα καὶ ἄρχισε σφοδρὸ κανονιοβολισμό. Κατόπιν ἀποβίβασε 7.000 Τούρκους κι ἐλευθέρωσε τοὺς κλεισμένους στὸ κάστρο Τούρκους. Ταυτόχρονα πέρασαν καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ παραλία. Ὁ Λογοθέτης μὲ τοὺς δικούς του μπῆκαν στὰ πλοῖα κι ἔφυγαν. Ὁ ἄλλος πληθυσμὸς τῆς νήσου ἔμεινε ἀνυπεράσπιστος στὴ διάθεση τῶν Τούρκων.

Πολλὲς ἡμέρες ἄγρια στίφη Τούρκων περιέτρεχαν τὸ νησί κι ἔσφαζαν τοὺς κατοίκους χωρὶς διάκριση καὶ λεηλατοῦσαν καὶ πυρπολοῦσαν σπιτία καὶ καταστήματα. Δὲν ἄφηναν οὔτε γέρους, οὔτε ἀρρώστους. Ἀπὸ τὶς 100.000 κατοίκους τοῦ νησιοῦ μόνο 2.000 μπόρεσαν νὰ



Ἡ καταστροφή τῆς Χίου

σωθoύν. 30.000 σφάχθηκαν καὶ ἄλλοι αἰχμαλωτίστηκαν καὶ πωλήθηκαν στὰ δουλοπιάζαρα τῆς Ἀφρικῆς. Τὸ ὠραῖο νησί τῆς Χίου ἐγινε ἓνα ἀπέραντο νεκροταφεῖο.

Ἡ καταστροφή τῆς Χίου βύθισε σὲ πένθος τοὺς Ἕλληνες. Ἡ σκληρότητα ὁμws τῶν Τούρκων προξένησε βαθιὰ ἐντύπωση στὴν Εὐρώπη. Ξένοι δημοσιογράφοι περιέγραψαν μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ζω-

γράφοι ἀπεικόνισαν φοβερές σκηνές ἀπὸ τὴ φρικτὴ καταστροφή. Ἔτσι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἄρχισαν νὰ συμπαθοῦν τὸν ἀπελευθερωτικὸ πόλεμο τῶν Ἑλλήνων καὶ ἄρχισε νὰ σημειώνεται στὶς δυτικὲς χῶρες μιὰ κίνησι φιλελληνισμοῦ.

Ἑρωτήσεις. Διατυπώστε κρίσεις γιὰ τὴν ἀπόφασι τοῦ σουλτάνου νὰ καταστρέψῃ τὴ Χίο. Ποιὰ ἐπίδρασι εἶχε γιὰ τὴν ἐπανάστασι ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου; Διαβάστε τὸ ποίημα τοῦ Β. Οὐγκῶ «Τὸ Ἑλληνό-πυλο», μετάφρασι Κ. Παλαμᾶ. Διαβάστε τὸ διήγημα «Λουκὴς Λάρας» τοῦ Δ. Βικέλα.

2. Ἡ πυρπόλησι τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας στὴ Χίο ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος δὲν μπόρεσε νὰ προσφέρῃ βοήθεια στὴ Χίο, γιὰ τὴ τὰ τουρκικὰ πλοῖα εἶχαν μεγάλα κανόνια, ἔκαναν περιπολίες στὸ νησι καὶ δὲν ἄφηναν τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα νὰ πλησιάσουν.

Ἀλλὰ τὸ ἀδικοχυμένο αἷμα τῶν θυμάτων ζητοῦσε ἐκδίκησι. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες ἔβαλαν σ' ἐνέργεια τὰ πυρπολικά. Δύο ἔμπειροι ναυτικοὶ καὶ γενναῖοψυχοὶ ἄντρες, ὁ Ψαριανὸς Κωνσταντῖνος Κανάρης καὶ ὁ Ὑδραῖος Ἀνδρέας Πιπίνος ἀνέλαβαν νὰ ὁδηγήσουν τὰ πυρπολικά τους μέσα στὸ λιμάνι τῆς Χίου.

Τὴ δύσκολη αὐτὴ ἐπιχείρησι ἀποφάσισαν οἱ πυρπολητὲς νὰ ἐκτελέσουν τὴ νύχτα τοῦ Μπαϊραμιοῦ. Οἱ μωαμεθανοὶ ἔχουν μιὰ θρησκευτικὴ γιορτὴ, τὸ Ραμαζάνι. Αὐτὴ βαστάει 30 ἡμέρες καὶ ὅλη τὴν ἡμέρα νηστεύουν, τὴ νύχτα ὅμως τρῶνε καὶ διασκεδάζουν. Τὴν τελευταία νύχτα τοῦ Ραμαζανιοῦ, ποῦ τὴ λένε Μπαϊράμι, οἱ Μωαμεθανοὶ τὴ γιορτάζουν μεγαλοπρεπέστατα. Αὐτὴ τὴ νύχτα διάλεξαν οἱ πυρπολητὲς, γιὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν ἀποστολὴ τους μὲ μεγαλύτερη ἐλπίδα ἐπιτυχίας.

Πρὶν ξεκινήσουν ἀπὸ τὰ Ψαρά, πῆγαν στὴν ἐκκλησίᾳ τῆς Παναγίας, προσευχήθηκαν καὶ κοινώνησαν. Ὑστερα μῆκαν μὲ τοὺς συντρόφους τους στὰ πυρπολικά τους καὶ ξεκίνησαν γιὰ τὸ λιμάνι τῆς Χίου. Ἦταν 4 Ἰουνίου. Ἐφτασαν στὸ λιμάνι τῆς Χίου νύχτα. Τὰ τουρκικὰ πλοῖα ἦταν σημαιοστολισμένα καὶ φωταγωγημένα, περισσότερο ἢ ναυαρχίδα, γιὰ τὴ μέσα ὁ Καρὰ-Ἀλῆς εἶχε καλέσει τοὺς ἀξιωματικούς τοῦ στόλου καὶ γιόρταζε μ' αὐτοὺς τὸ Μπαϊράμι.



Ο Κωνσταντίνος Κανάρης

Ο Κανάρης οδήγησε τὸ πυρπολικό του στὴ ναυαρχίδα καὶ ὁ Πιπίνος στὴ ὑποναυαρχίδα. Δὲν τοὺς πῆραν εἶδηση οἱ Τούρκοι. Τὰ ἔδεσαν μὲ προσοχή, τὰ ἀναψαν καὶ ἀπομακρύνθηκαν. Τὸ πλήρωμα τῆς ὑποναυαρχίδας εἶδε τὶς φλόγες γρήγορα καὶ μπόρεσε νὰ κόψῃ τὰ σχοινιά καὶ ν' ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὸ πλευρό του τὸ πυρπολικό. Τὸ πυρπολικό ὅμως τοῦ Κανάρη ἔζωσε μὲ τὶς φλόγες του τὴ ναυαρχίδα. Οἱ προσπάθειες τοῦ πληρώματος νὰ σβήσουν τὴ φωτιά ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα.

Τὶ ἐγίνε τότε ἐπάνω στὸ πλοῖο δὲν περιγράφεται. Οἱ ναῦτες ἔτρεχαν νὰ σωθοῦν. Ἄλλοι ἔπεφταν στὴ θάλασσα, ἄλλοι ἔμπαιναν στὶς βάρκες ποὺ ἀναποδογυρίζονταν ἀπὸ τὴν ἀκαταστασία καὶ τὸν πανικό καὶ ἄλλοι ἔβρισκαν τὸ θάνατο ἀπὸ τὴ φωτιά. Ὁ σκληρὸς Καρὰ-Ἀλῆς μῆλκε σὲ μιὰ βάρκα, γιὰ νὰ φύγῃ καὶ νὰ σωθῇ, ἀλλὰ τὸ ἀδικοχυμένο αἷμα τὸσων ἀθῶων θυμάτων δὲν τὸν ἄφησε. Ἐνα μισοκαμένο ξύλο ἔπεσε πάνω στὸ κεφάλι του καὶ τὸν σκότωσε. Δύο χιλιάδες Τούρκοι βρῆκαν τὸ θάνατο καὶ τὸ λιμάνι τῆς Χίου γέμισε ἀπὸ συντρίμματα τοῦ περήφανου πλοίου.

Οἱ πυρπολητὲς γύρισαν στὰ Ψαρά. Ὁλος ὁ κόσμος τοὺς περίμενε στὴν παραλία. Ἐκεῖνοι, ταπεινοί, ξεσκοῦφωτοι καὶ ξυπόλυτοι τράβηξαν ἴσια γιὰ τὴν ἐκκλησία νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τῆς ἀποστολῆς τους.

Ὁ τουρκικὸς στόλος πανικόβλητος ἀπὸ τὴν καταστροφή γύρισε στὰ Δαρδανέλια. Ἀργότερα θέλησε νὰ ξαναβγῇ, ἀλλὰ κοντὰ στὴν Τένεδο ὁ Κανάρης ἔκαψε καὶ τὴν ὑποναυαρχίδα ποὺ εἶχε γλυτώσει στὴ Χίο.

Ὁ Κωνσταντίνος Κανάρης γεννήθηκε στὰ Ψαρά στὰ 1770 καὶ γίνεκε ναυτικός. Ἐτρεφε βαθιὰ πίστη στὸ Θεὸ καὶ θερμὴ ἀγάπη γιὰ τὴν πατρίδα. Ἦταν τολμηρός. Τὰ ναυτικά του κατορθώματα καὶ ἡ δράση

του με τὰ πυρπολικά τὸν ἀνάδειξαν σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Εὐρώπῃ ἀκόμα. Εὐτύχησε νὰ δῇ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας καὶ πρόσφερε καὶ τότε τὶς ὑπηρεσίες του σ' αὐτὴ ὡς ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ πρωθυπουργός.

Ἔργασίες. Διαβάστε τὰ Ποιήματα: «Τὸ τάμα τοῦ Κανάρη», «ὁ Μαρτζός» καὶ τὸ διήγημα «Τὸ ἔθνος μας θὰ πληρώσῃ».

3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἠπειρο καὶ ἡ μάχη τοῦ Πέτα (2 Ἰουλίου 1822)

Οἱ Σουλιῶτες ἐπωφελήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐμφύλιο πόλεμο τῶν Τούρκων στὴν Ἠπειρο μὲ τὸν Ἀλὴ πασά καὶ ξαναγύρισαν στὴν πατρίδα τους, στὸ ἥρωικό Σούλι. Ὅταν ὅμως ὁ Χουρσίτ νίκησε τὸν Ἀλὴ-πασά, τὰ ἔβαλε καὶ μὲ τοὺς Σουλιῶτες, γιατί δὲν ἤθελε νὰ εἶναι κοντὰ στὰ Γιάννενα μιὰ ἐμπειροπόλεμη ὁμάδα Ἑλλήνων. Οἱ Σουλιῶτες ζήτησαν τὴ βοήθεια τῆς ἐλληνικῆς κυβερνήσεως. Ὁ πρόεδρος Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ποὺ βρισκόταν τότε στὸ Μεσσολόγγι, δέχτηκε νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σουλιῶτες καὶ συγκέντρωσε στράτευμα ἀπὸ 6.000 ἄνδρες καὶ μ' αὐτὸ προχώρησε πρὸς τὴν Ἠπειρο. Στὴν ἐκστρατεία αὐτὴ πῆραν μέρος καὶ ξένοι ἐθελοντὲς φιλέλληνες μὲ ἀρχηγὸ τὸ Νόρμαν.

Ὁ Μαυροκορδάτος ὅμως δὲν ἦταν στρατιωτικὸς καὶ δὲ γνώριζε τὴ στρατηγικὴ καὶ πολεμικὴ τέχνη. Γι' αὐτὸ ἔκανε πολλὰ σφάλματα καὶ ἐγένε ἀφορμὴ ν' ἀποτύχῃ ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη. Τὸ μεγαλύτερο σφάλμα του ἦταν ποὺ ἀνάλαβε αὐτὸς τὴν ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ καὶ δὲ διόρισε ἀρχιστράτηγο τὸ κατάλληλο στρατιωτικὸ πρόσωπο. Ἐπειτα χώρισε τὸ στράτευμα σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ἐξασθένησε τὴ μαχητικὴ του ἀξία. Τὴ μιὰ ὁμάδα ἀπὸ ἐμπειροπόλεμους Μανιάτες μὲ τὴν ἀρχηγία τοῦ ἥρωα τοῦ Βαλτετσίου Κυριακούλη Μαυρομιχάλη ἔστειλε μὲ πλοῖα στὸ Φανάρι. Τὴν ἄλλη μὲ ἀρχηγὸ τὸ Μάρκο Μπότσαρη ἔστειλε στὴν Κιάφα. Τὴν τρίτη καὶ τὸ σῶμα τῶν φιλελλήνων ὁδήγησε ὁ ἴδιος ὡς τὸ χωριὸ Πέτα κοντὰ στὴν Ἄρτα.

Ὁ Μαυρομιχάλης μόλις ἀποβιβάστηκε στὸ Φανάρι, κυκλώθηκε ἀπὸ τὰ στρατεύματα τοῦ Ὁμὲρ Βρυώνη. Πολέμησε μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ οἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἦσαν πολὺ ἀνώτερες καὶ σκοτώθηκε ἄδικα μὲ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν συμπολεμιστῶν του.

Κατὰ τοῦ Μαυροκορδάτου ὁ Χουροῖτ ἔστειλε τὸν Μεχμέτ Πασὰ ἢ Κιουταχὴ μὲ 6000 στρατό. Αὐτὸς κατασκόπευε τὶς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων κοντὰ στὸ χωριὸ Πέτα καὶ στὴν κατάλληλη στιγμή τοὺς περικύκλωσε καὶ τοὺς χτύπησε. Κι ἐδῶ οἱ Ἕλληνες πολέμησαν γενναῖα, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί οὔτε ἀρχηγὸς ὑπῆρχε οὔτε πολεμικὸ σχέδιο. Οἱ φιλέλληνες πολέμησαν σὰν ἥρωες, ἀλλὰ σκοτώθηκαν σχεδὸν ὅλοι. Μόνο ὁ Νόρμαν κατόρθωσε νὰ σωθῇ καὶ νὰ γυρίσῃ στὸ Μεσσολόγγι. Ἐκεῖ εἶχε γυρίσει καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ποὺ ἡ τύχη θέλησε νὰ γλυτώσῃ.

Ἡ μάχη τοῦ Πέτα ἦταν ἀληθινὴ καταστροφή γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Ἡ ἐκστρατεία αὐτὴ εἶχε τραγικὸ τέλος καὶ οἱ δυστυχεῖς Σουλιῶτες ἀναγκάστηκαν γιὰ δεύτερη φορὰ νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους στὰ Ἐφτάνησα. Ἀπὸ ἐκεῖ πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἤρθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ συνέχισαν τὸν ἀγῶνα τους κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἑρωτήσεις. Γιατί ἀνέλαβε ὁ ἴδιος ὁ Μαυροκορδάτος τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἠπειρο; Ποιὰ σφάλματα ἔγιναν; Ποιὲς ζημιὲς προξενήθηκαν στὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα ἀπὸ τὴ συμφορὰ τοῦ Πέτα; Τί ἦταν οἱ φιλέλληνες;

4. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσσολογίου

Ὑστερα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Πέτα καὶ τὴν ἀναχώρηση τῶν Σουλιωτῶν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο, ὁ Χουροῖτ πρόσταξε τὸν Ὁμέρ Βρυώνη καὶ τὸν Κιουταχὴ νὰ κατέβουν στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, νὰ κυριέψουν τὸ Μεσσολόγγι καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ καταστείλουν κι ἐκεῖ τὴν ἐπανάσταση.

Τὸν Ὀκτώβρη τοῦ 1822 οἱ δύο πασάδες μὲ 12.000 ἄνδρες, χωρὶς νὰ συναντήσουν καμία ἀντίσταση, ἤρθαν καὶ πολιορκήσαν τὸ Μεσσολόγγι. Στὴ στεριά αὐτοὶ καὶ στὴ θάλασσα ὁ τουρκικὸς στόλος.

Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ μέσα στὸ Μεσσολόγγι ἦταν 400 ἄνδρες μὲ τὸν Μαυροκορδάτο, ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ 300 Σουλιῶτες καὶ λίγοι φιλέλληνες. Ἡ φρουρὰ αὐτὴ δὲν ἦταν ἀρκετὴ, γιὰ νὰ κρατήσῃ τὴν πόλη, καὶ ἂν οἱ πασάδες ἐπιχειροῦσαν τότε γενικὴ ἔφοδο, σίγουρα θὰ κυρίευαν τὴν πόλη. Ἐκαμαν ὅμως λάθος ν' ἀρχίσουν διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς πολιορκουμένους γιὰ παράδοση.

Οἱ Ἕλληνες περίμεναν ἐνισχύσεις κι ἐπίτηδες ἔδιναν μάκρος στὶς

διαπραγματεύσεις ως τὸ Νοέμβρη. Τότε ὁ ναύαρχος Ἀνδρέας Μιαούλης μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμό ἀπὸ τὴ θάλασσα καὶ ἔμπασε στὸ Μεσολόγγι χίλιους πολεμιστὲς καὶ ἀρκετὲς τροφές. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐνίσχυσή τους αὐτοὶ οἱ πολιορκούμενοι παράγγειλαν στοὺς πασάδες πῶς, «ὰν θέλουν τὸ Μεσολόγγι, νὰ πᾶνε νὰ τὸ πάρουν».

Οἱ Τούρκοι τότε ἄρχισαν τὶς ἐπιθέσεις τους, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Στὸ μεταξὺ ἄρχισε καὶ ὁ χειμώνας καὶ τὰ τρόφιμά τους λιγότευαν. Ἀποφάσισαν λοιπὸν νὰ κάνουν μιὰ τελευταία, ἀλλὰ γενικὴ ἐπίθεση, γιὰ νὰ μποῦν στὴν πόλη. Γιὰ νὰ εἶναι περισσότερο βέβαιοι γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους, διάλεξαν σὰν κατάλληλο χρόνο γιὰ τὴν ἐπίθεση τὴ νύχτα τῆς 24 Δεκεμβρίου, ποῦ οἱ Ἕλληνες θὰ ἦταν στὶς ἐκκλησίες γιὰ τὴ γιορτὴ τῶν Χριστουγέννων καὶ τὸ τεῖχος θὰ εἶχε ἀσθενέστερη φρουρά.

Οἱ Ἕλληνες ὅμως πληροφορήθηκαν τὸ σχέδιο ἀπὸ τὸν Ἕλληνα κυνηγὸ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη Γούναρη καὶ ἦταν ἔτοιμοι. Ὅταν ἄρχισαν νὰ χτυποῦν οἱ καμπάνες τῶν ἐκκλησιῶν, οἱ Τούρκοι ὄρμησαν πρὸς τὸ τεῖχος μὲ λιγότερες προφυλάξεις. Οἱ Ἕλληνες τοὺς ὑποδέχθηκαν μὲ πυκνὲς ὁμοβροντίες. Περισσότεροι ἀπὸ 500 Τούρκοι ἔπεσαν νεκροί. Οἱ ἄλλοι ὑποχώρησαν. Καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίθεση δὲν ἔφερε ἀποτέλεσμα. Τότε οἱ πασάδες ἔλυσαν τὴν πολιορκία τοῦ Μεσσολλογγίου καὶ ἀναχώρησαν γιὰ τὴν Ἡπειρο. Οἱ Ἕλληνες τοὺς κυνήγησαν ὥς τὸν Ἀχελῷο καὶ τοὺς προξένησαν ἀρκετὲς ζημιές. Ἡ μεγάλη στρατιὰ διαλύθηκε καὶ μόνο λίγα τμήματα γύρισαν στὴν Πρέβεζα.

Ἑρωτήσεις. Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πῶς ἀμύνονται οἱ Μεσσολλογγίτες καὶ πῶς ἔκαναν τὶς ἐπιθέσεις των οἱ Τούρκοι; Μπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε πῶς ἦταν τὸ τεῖχος τοῦ Μεσσολλογγίου; Μὲ ποιά ἄραγε τεχνάσματα παράτειναν οἱ πολιορκούμενοι τὶς διαπραγματεύσεις; Πῶς μπόρεσαν 1700 Ἕλληνες νὰ καταδιώξουν ὥς τὸν Ἀχελῷο 11000 Τούρκους; Διαβάστε τὸ διήγημα: «Τὸ νερὸ τῶν Διψασμένων»

5. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη

Ὁ σουλτάνος ἔβλεπε μὲ ἀνησυχία τὴν ἀποτυχία ὅλων τῶν προσπαθειῶν τοῦ Χουρσίτ γιὰ τὴν κατάπιψη τῆς ἐπαναστάσεως. Γι' αὐτὸ πρόσταξε νὰ ἐτοιμαστῇ στὴ Λάρισα μεγάλη στρατιὰ. Ἀρχηγὸς τῆς διό-

ρισε τὸ Μαχμοῦτ Πασὰ Δράμαλη καὶ τοῦ ἔδωκε ἐντολὴ νὰ κατέβῃ στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ σβῇσῃ τὴν ἐπανάσταση.

Τὸν Ἰούνιο τοῦ 1822 ὁ Δράμαλης ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Λάρισα μὲ 24.000 πεζοὺς καὶ 8.000 ἵππους. Πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα κι ἔφτασε στὴν Ἀθήνα, χωρὶς νὰ συναντήσῃ καμιά ἀντίσταση. Ἀπὸ ἐκεῖ πέρασε τὸν ἰσθμὸ καὶ ἔφτασε στὴν Κόρινθο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ προχώρησε στὴν Ἀργολικὴ πεδιάδα.

Οἱ Ἕλληνες στὴ δύσκολη αὐτὴ περίσταση ἀπελπίστηκαν. Ποιὸς ἦταν ἱκανὸς ν' ἀντισταθῇ σὲ μιὰ τόσο μεγάλῃ στρατιά; Τὰ στρατεύματα ποὺ πολιορκοῦσαν τὸ Ναύπλιο, διαλύθηκαν· οἱ κάτοικοι ἔπαιρναν ὅ,τι μπορούσαν κι ἔφευγαν στὰ βουνά. Ἡ κυβέρνηση ἄφησε τὸ Ἄργος καὶ μπῆκε σὲ δυὸ πλοῖα, ποὺ ἦταν στὸν Ἀργολικὸ κόλπο. Γενικὴ ἀπογοήτευση εἶχε καταλάβει ὅλους καὶ ἡ ἐπανάσταση φαινόταν πῶς ἔσβηνε.

Στὶς φοβερὲς αὐτὲς στιγμὲς δύο ἄντρες δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους καὶ δὲ λιποψύχισαν. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης. Αὐτοὶ ἀποδάσισαν ν' ἀντισταθοῦν. Τὸ σχέδιο τῆς ἀντιστάσεως τὸ κατὰστρωσε ὁ Κολοκοτρώνης. Σύμφωνα μ' αὐτὸ ὁ Ὑψηλάντης πῆρε 700 γενναίους ἄντρες καὶ μπῆκε στὸ φρούριο τοῦ Ἄργους, γιὰ νὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἄμυνά του καὶ νὰ κάμῃ τὸ Δράμαλη νὰ χρονοτριβήσῃ ἐκεῖ, γιὰ νὰ τὸ κυριεύσῃ. Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἔβρισκε καιρὸ νὰ ὀργανώσῃ ἀντίσταση στοὺς Μύλους καὶ νὰ κόψῃ τὸ δρόμο τοῦ Δράμαλη πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ὅταν ὁ Δράμαλης ἔφτασε στὸ Ἄργος καὶ βρῆκε ἑλληνικὲς δυνάμεις στὸ κάστρο, δὲ θέλησε νὰ προχωρήσῃ καὶ νὰ τὶς ἀφήσῃ πίσω του νὰ τοῦ ἐνοχλοῦν τὶς συγκοινωνίες. Σταμάτησε καὶ ἄρχισε πολιορκία τοῦ κάστρου. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ἔτρεξε παντοῦ, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ στρατό. Ἄλλοι παρακαλοῦσε, ἄλλοι ἐνθουσίαζε, ἄλλοι φοβέριζε. Ἡ φωνὴ του ἔδινε θάρρος καὶ τ' ὄνομά του ἔδινε ἐλπίδες. Σὲ λίγες μέρες συγκεντρώθηκαν στοὺς Μύλους 10.000 ἄνδρες. Τότε βοήθησε τὸν Ὑψηλάντη νὰ βγῇ ἀπὸ τὸ κάστρο καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ στράτευμα τῶν Μύλων, γιατί ἔβλεπε πῶς τὸ στρατόπεδο τῶν Μύλων ἦταν πιά ἀρκετὰ ἰσχυρὸ νὰ ἐμποδίσῃ τὸ Δράμαλη νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ἀλλὰ ὁ Δράμαλης δὲ μπορούσε πιά νὰ προχωρήσῃ. Ἡ καθυστέρηση ποὺ ἔκαμε στὸ κάστρο τοῦ Ἄργους ἦταν γι' αὐτὸν καταστροφικὴ. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε κάψει τὰ σπαρτά, πρὶν ὑποχωρήσῃ ἀπὸ

τὴν πεδιάδα, καὶ ἡ τροφοδοσία τοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ζώων τοῦ Δράμαλι ἐγίνετο δύσκολη. Τὰ ζῶα ψοφοῦσαν καὶ οἱ στρατιῶτες τοῦ πέθαιναν ἀπὸ διάφορες ἐπιδημίες. Ἐπρεπε νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γιὰ νὰ ἐξαπατήσῃ ὅμως τοὺς Ἕλληνες νὰ τοῦ κόψουν τὸ δρόμο, ἔστειλε τὸ γραμματικὸ του, ποῦ ἦταν χριστιανός, νὰ πῇ τάχα ἐμπιστευτικὰ στοὺς Ἕλληνες πὼς ὁ Δράμαλις σκέφτεται νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Τρίπολη.

Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ πίστεψαν τὴν πληροφορία αὐτὴ. Μόνο ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἐξαπατήθηκε καὶ εἶπε πὼς ὁ Δράμαλις σκοπεύει νὰ γυρίσῃ στὴν Κόρινθο. Γι' αὐτὸ παρακίνησε τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς νὰ σπεύσουν νὰ πιάσουν τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων, γιατί εἶναι μεγάλη εὐκαιρία νὰ καταστρέψουν αὐτὴ τὴ μεγάλη στρατιά. Τοῦ κάκου ὅμως. Δὲν κατόρθωσε δυστυχῶς νὰ τοὺς μεταπείσῃ. Μονάχα ὁ Ὑψηλάντης, ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Νικηταρᾶς τὸν ἀκολούθησαν μὲ 2.500 ἄνδρες.

Ἡ πεδιάδα τοῦ Ἀργους χωρίζεται ἀπὸ τὴν Κορινθία ἀπὸ ἓνα βουνό, ποῦ ἔχει τρεῖς διαβάσεις. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπίασε τὰ στενὰ τῶν Δερβενακίων κοντὰ στὴ Νεμέα. Οἱ ἄλλοι ἐπίασαν τὶς ἄλλες διαβάσεις.

Στὶς 20 Ἰουλίου ὁ Δράμαλις ξεκίνησε ἀπὸ τὸ Ἀργος πρὸς τὴν Κόρινθο. Ὅταν ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ του μπῆκε στὸ στενὸ τῶν Δερβενακίων, οἱ Ἕλληνες, τὴν ὑποδέχτηκαν μὲ πυκνὲς ὁμοβροντίες. Πανικὸς καὶ σύγχυση ἐπίασε τοὺς Τούρκους. Νεκροὶ καὶ τραυματίες, ἄνθρωποι καὶ ζῶα γέμισαν τὸ στενό. Τὰ ἄλλα τμήματα διευθύνθηκαν πρὸς τὸν Ἅγιο Σῶστη καὶ πρὸς τὸ Ἀγινόρι, ἀλλὰ κι ἐκεῖ ἡ συμφορὰ καὶ ἡ καταστροφὴ τοὺς περίμενε. Τέσσερις χιλιάδες τουρκικὰ πτώματα σκέπασαν τὰ στενὰ. Τ' ἀπομεινάρια τῆς στρατιάς χωρὶς ἐφόδια ἔφτασαν σὲ ἀξιοθρήνητη κατάσταση στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ὁ Δράμαλις πέθανε ἀπὸ τὴ στενοχώρια του. Ἀπὸ ἐκεῖ κατευθύνθηκαν ἀπὸ τὸν παραλιακὸ δρόμο πρὸς τὴν Πάτρα. Κοντὰ ὅμως στὴν Ἀκράτα τοὺς περίμεναν οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῶν Καλαβρύτων καὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ τοὺς ἀποδεκάτισαν. Δύο χιλιάδες μόνο ἔφτασαν στὴν Πάτρα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Γιουσούφ Πασά πέρασαν στὴν Ἠπειρο.

Ὁ Χουροῖτ θεωρήθηκε ὑπεύθυνος γιὰ τὴν καταστροφὴ τοῦ Δράμαλι καί, γιὰ ν' ἀποφύγῃ τὴ ὀργὴ τοῦ σουλτάνου αὐτοκτόνησε. Ἐταί τρεῖς μεγάλοι ἀρχηγοὶ τῶν τουρκικῶν δυνάμεων ποὺ στάλθηκαν στὰ

1822 κατά τῶν Ἑλλήνων χάθηκαν. Ὁ Καρά-Ἀλῆς, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Χουρσίτ.

Ἡ καταστροφή τοῦ Δράμαλη ἔσωσε τὴν ἐπανάσταση στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀποθέωσε τὸν Κολοκοτρώνη, ποῦ μὲ γενικὴ ἀναγνώριση ὅλων τῶν ὀπλαρχηγῶν διορίστηκε ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου. Ὅσοι ταξιδεύουν σήμερα στὸ δρόμο πρὸς τὴ Νεμέα βλέπουν στὴν πλαγιά τοῦ βουνοῦ κάτασπρο μαρμάρينو ἀνδριάντα τοῦ μεγαλοφυοῦς στρατηγοῦ καὶ ἐνδοξοῦ Γέρου τοῦ Μοριά, ποῦ ἔστησε ἐκεῖ ἡ πατρίδα ἀπὸ εὐγνωμοσύνη.

Ἔργασίες. Διαβάστε ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σ. Μελά «ὁ Γέρος τοῦ Μοριά», τὸ σχετικὸ μὲ τὸ Δράμαλη κεφάλαιο. Ζητήστε τὰ βιβλία τοῦ Φωτάκου, τοῦ Γαλανοῦ καὶ ἄλλα σχετικά, γιὰ νὰ διαβάσετε περισσότερες λεπτομέρειες. Γράψτε τί περίπου θὰ ἔλεγε στοὺς Ἕλληνας ὁ Κολοκοτρώνης, ὅταν τοὺς παρακινοῦσε νὰ προσέλθουν στὸ στρατόπεδο τῶν Μύλων. Τί θὰ γινόταν ἂν ὁ Δράμαλης δὲ χρονοτριβοῦσε στὸ Ἄργος; Κάμετε χρονολογικὸν πῖνακα τῶν γεγονότων τοῦ 1822.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

ΤΟ ΤΡΙΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ μάχη στὸ Κεφαλόβρυσο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη

Τὴν ἀπελευθέρωση τῶν Ἑλλήνων δὲν μπορούσε μὲ κανέναν τρόπο νὰ τὴν ἀνεχθῇ ὁ σουλτάνος καί, ἀντὶ ν' ἀποθαρρυνθῇ ἀπὸ τὶς τόσες ἀποτυχίες του, μὲ μεγαλύτερο πείσμα ἐξακολούθησε τὶς προσπάθειές του γιὰ τὴν καταστολὴ τῆς ἐπαναστάσεως. Τώρα ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐτοιμαστοῦν νέες δυνάμεις καὶ νὰ εἰσβάλουν στὴν ἐπαναστατημένη χώρα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 1823 ὁ Ὁμέρ Βρυώνης καὶ ὁ Μουσταφάμπεης μῆχαν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ 16.000 στρατό. Σκοπὸς τους καὶ στόχος τους ἦταν τὸ Μεσσολόγγι. Μιὰ ἐμπροσθοφυλακὴ τῆς στρατιᾶς αὐτῆς μὲ ἀρχηγὸ τὸν Τζελαλεδὶν Μπέη ἔφτασε στὸ Καρπενήσι. Ἡ κατάσταση τότε στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἦταν ἀπελπιστικὴ. Καμιὰ ἀξιόλογη στρατιωτικὴ δύναμη δὲν ἦταν, γιὰ ν' ἀντισταθῇ στὴ νέα εἰσβολή. Καὶ τὸ χειρότερο, οἱ διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ μάλωναν μεταξύ τους γιὰ τὸ ποιὸς θὰ ἦταν ἀρχιστράτηγος.

Ἡ κυβέρνησις διόρισε τότε ἀρχιστράτηγο τὸ Μάρκο Μπότσαρη, ποὺ ἦταν γενναῖος πολεμιστής, ἀνιοδιωτελὴς πατριώτης καὶ εἶχε στρατηγικὸ μυαλό, ταπεινοφροσύνη καὶ καρδιά λιονταριοῦ. Οἱ ἄλλοι ὅμως δὲ θέλησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν καὶ νὰ ὑπακούσουν στὶς διαταγές του. Τότε ὁ Μάρκος, ἀηδιασμένος ἀπὸ τὶς μικροφιλοτιμίες τῶν ὀπλαρχηγῶν ἔσχισε μπροστά τους τὸ δῖπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, ποὺ τοῦ εἶχε στείλει ἡ κυβέρνησις, καὶ εἶπε: «Ὁποῖος εἶναι ἄξιος, τὸ παίρνει τὸ δῖπλωμα στὴ μάχη». Καὶ ξεκίνησε μὲ 350 ἀνδρείους Σουλιώτες. Κανένας ἄλλος δὲν τὸν ἀκολούθησε. Τόσο τοὺς εἶχε τυφλώσει ὁ ἐγωισμός.



Μάρκος Μπότσαρης

Στο μεταξύ ο Τζελαλεδιν είχε φτάσει στο Κεφαλόβρυσο και είχε στρατοπεδεύσει εκεί. Ο Μπότσαρης αποφάσισε να του επιτεθῇ ξαφνικά τη νύχτα τῆς 9ης Αὐγούστου. Τὰ παλικάρια του λούστηκαν στὸ ποτάμι, χτενίστηκαν, ἐτοιμάστηκαν καὶ ὄρισαν γιὰ συνθηματικὴ λέξη, ν' ἀναγνωρίζωνται τῇ νύχτα καὶ νὰ μὴ χτυπᾷ ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, τῇ λέξει «στουρνάρι».

Τῇ νύχτα, ποὺ κοιμόνταν οἱ Τοῦρκοι, οἱ Σουλιῶτες ἀθέατοι πλησίασαν τὴν κατασκήνωση, ἔσφαξαν τοὺς φρουροὺς καὶ ὕστερα ἔμπαιναν στὶς σκηνές καὶ σκότωναν χωρὶς διάκριση. Οἱ Τοῦρκοι ξύπνησαν τρομαγμένοι. Φόβος, σύγχυση καὶ πανικὸς τοὺς κυρίευσε.

Δὲ γνώριζαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο, σκοτώνονταν μεταξύ τους γιατί καὶ οἱ Σουλιῶτες φοροῦσαν τὰ ἴδια ρούχα.

Ὁ Μάρκος ἀνακάλυψε τὴ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδιν μέσα σ' ἓνα μαντρότοιχο καὶ θέλησε ὁ ἴδιος νὰ μπῇ μέσα. Ἀλλ' ὅταν ἀνέβηκε στὸν τοῖχο, μιὰ σφαῖρα τὸν βρῆκε στὸ μέτωπο καὶ τὸν σκότωσε.

Οἱ Τοῦρκοι ἔφυγαν τρομαγμένοι καὶ οἱ Σουλιῶτες γύρισαν στὸ Μεσσολόγγι φορτωμένοι λάφυρα, ὅπλα καὶ ἐχθρικές σημαίες, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνδρείου ἀρχηγοῦ τους. Ὁ Μάρκος κηδεύτηκε στὸ Μεσολόγγι μέσς σὲ γενικὸ πένθος.

Ἡ ἄλλη τουρκικὴ στρατιὰ ἦρθε ὡς τὸ Αἰτωλικό, ἀλλὰ τελικὰ γύρισε στὴν Ἠπειρο ἀπρακτῇ.

Ἑρωτήσεις. Σὲ ποιὲς περιστάσεις ἔχετε συναντήσῃ ὡς τώρα τὸν Μάρκο Μπότσαρη; Διαβάστε μερικὰ ποιήματα σχετικὰ μὲ τὸν ἥρωα αὐτόν. Χαρακτηρίστε τὴ συμπεριφορὰ του στὸ ζήτημα τῆς ἀρχιστρατηγίας.

2. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς πρώτης Ἐθνικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο οἱ Ἕλληνες ἦταν χωρισμένοι σὲ δυὸ παρατάξεις. Στοὺς στρατιωτικούς καὶ τοὺς πολιτικούς.

Ὁ τρόπος ποὺ κυβερνοῦσαν οἱ πολιτικοὶ δὲ φαινόταν σωστὸς στοὺς στρατιωτικούς. Ἡ ἀποτυχία μάλιστα τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἡπειρο καθὼς καὶ ἡ στάση τῆς κυβερνήσεώς του ποὺ μπῆκε στὰ πλοία, ὅταν ἦρθε ὁ Δράμαλης στὴν Ἀργολίδα, εἶχαν ἐξοργίσει τοὺς στρατιωτικούς.

Τὸ Μάρτη τοῦ 1823 συγκροτήθηκε στὸ Ἄστρος τῆς Κυνουρίας ἡ δεύτερη Ἐθνοσυνέλευση. Καὶ σ' αὐτὴν οἱ ἀντιπρόσωποι παρουσιάστηκαν χωρισμένοι σὲ δύο μερίδες. Ὁ Μαυροκορδάτος ἦταν ἀρχηγὸς τῶν πολιτικῶν καὶ ὁ Κολοκοτρώνης τῶν στρατιωτικῶν. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴ τὴν Ἐθνοσυνέλευση ἐπικράτησαν οἱ πολιτικοί. Ὁ Μαυροκορδάτος ψηφίστηκε πρόεδρος τοῦ βουλευτικοῦ καὶ ὁ Πετρόμπεης πρόεδρος τοῦ νομοτελεστικοῦ. Ὁ Κολοκοτρώνης τόσο πολὺ διαφώνησε μὲ τὸ Μαυροκορδάτο, ποὺ ἔφυγε στὴν Τρίπολη. Ἐκεῖ τὸν ἀκολούθησαν καὶ τὰ ἄλλα μέλη τοῦ νομοτελεστικοῦ. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος διόρισε ἄλλο νομοτελεστικὸ μὲ πρόεδρο τὸν Γεώργιο Κουντουριώτη καὶ μὲ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως τὸ Κρανίδι. Ἔτσι ἔγιναν δύο κυβερνήσεις. Μία στὸ Κρανίδι τῶν πολιτικῶν καὶ μία στὴν Τρίπολη τῶν στρατιωτικῶν.

Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν μπορούσε ν' ἀνέχεται τὴν κατάσταση αὐτὴ καὶ διάλυσε τὴν κυβέρνησή του. Ἔτσι ἔγινε ἓνας συμβιβασμός, ἀλλὰ δὲν κράτησε πολὺ, γιατί ἡ κυβέρνηση τῶν πολιτικῶν εἶχε προτιμήσει στὶς ἀνώτερες θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα νησιῶτες καὶ Στερεοελλαδίτες. Γι' αὐτὸ οἱ Πελοποννήσιοι, στρατιωτικοὶ καὶ πολιτικοί, κήρυξαν ἀνυπακοὴ στὴν κυβέρνησι τοῦ τόπου.

Ἡ κυβέρνηση, γιὰ νὰ καταστείλῃ τὴν ἀνταρσία, ἔφερε στρατεύματα ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Γκούρα καὶ τὸν Καραϊσκάκη. Ἐγιναν συγκρούσεις καὶ μάχες καὶ ἀρκετὸ πολὺτιμο αἷμα χύθηκε. Κοντὰ στὴν Τρίπολη σκοτώθηκε καὶ ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος, ἐνῶ ὁ Κολοκοτρώνης μὲ ἄλλους 14 φυλακίστηκε στὴν Ὑδρα, στὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία.

Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε μεταδοθῇ καὶ στὴν Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς ἦταν μὲ τὸν Κολοκοτρώνη. Γι' αὐτὸ τὸν κατη-

γόρησαν πώς έρχόταν σέ συνεννόηση μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὸ ἄλλοτε πρωτοπαλικάρὸ του, ὁ Γκούρας, τὸν ἔπιασε καὶ τὸν φυλάκισε ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθῆνας. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1825 τὸν βρῆκαν νεκρὸν κάτω ἀπὸ τὸ τεῖχος τῆς Ἀκροπόλεως. Κανεῖς δὲν ἔμαθε πὼς ἔγινε αὐτό.

Τοὺς ἐμφύλιους αὐτοὺς πολέμους οἱ Ἕλληνες τοὺς πλήρῳσαν πολὺ ἀκριβὰ. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι διχογνωμίες, μικροφιλοτιμίες καὶ τυφλὸ πείσμα κατατρέχουν τὸ ἐλληνικὸ ἔθνος. Χωρὶς αὐτὰ μεγαλουργεῖ. Μὲ αὐτὰ καταστρέφεται.

Ἑρωτήσεις. Ποιὰ ἦταν ἡ ἀρχικὴ αἰτία ποὺ διαιρέθηκαν οἱ Ἕλληνες; Πὼς φούντωσε καὶ πὼς διαμορφώθηκε κατόπιν ἡ διαίρεση; Τί ἐντύπωση σὰς κάνει ἡ σύλληψη καὶ ἡ φυλάκιση τοῦ Κολοκοτρώνη; Πὼς κρίνετε τὶς διενέξεις τῶν Ἑλλήνων; Διαβάστε τί γράφει ὁ Σολωμὸς στὸν ἐθνικὸ ὕμνο γιὰ τὴ διχόνοια τῶν Ἑλλήνων.

3. Ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη καὶ ὁ λόρδος Βύρων

Ἡ ἀναγέννηση τῶν γραμμάτων στὴν Εὐρώπη, ὕστερα ἀπὸ τὸ μεσαίωνα, εἶχε γνωρίσει στοὺς Εὐρωπαίους τὴ χώρα, ὅπου ἀναπτύχθηκε ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἐπισκεφθῇ τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα στοὺς ἐλληνικοὺς τόπους καὶ εἶχαν γνωρίσει τὸν ἐλληνικὸ λαὸ κάτω ἀπὸ τὴν τουρκικὴ δεσποτεία.

Διάφοροι συγγραφεῖς ἔγραψαν καὶ δημοσίευσαν στὴν Εὐρώπη ταξιδωτικὲς πληροφορίες κι ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Γι' αὐτό, ὅταν ξέσπασε ἡ ἐλληνικὴ ἐπανάσταση, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶχαν ἰδέα γιὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Σ' αὐτὸ βοήθησαν καὶ οἱ πλούσιες ἐλληνικὲς κοινότητες ἐξωτερικοῦ, τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα καὶ τὸ ἐμπορικὸ ναυτικό.

Ὅσο ὅμως κι' ἂν ἦταν γνωστὴ ἡ Ἑλλάδα καὶ ὅσο κι' ἂν συμπαθοῦσαν τοὺς Ἕλληνες πολλοὶ στὴν Εὐρώπη, τὸ ἐλληνικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1821 δὲν εὐχαρίστησε τὶς κυβερνήσεις τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης, γιατί αὐτὲς ἦταν ἀντίθετες στὴν αὐτοδιάθεση τῶν λαῶν καὶ γι' αὐτὸ εἶχαν συγκροτήσῃ τὴν ἰ ε ρ ῆ σ υ μ μ α χ ί α.

Ἀλλὰ ἂν ἡ πολιτικὴ τῶν κυβερνήσεων τῶν κρατῶν τῆς Εὐρώπης δέ



Ἡ ἀφίξη τοῦ λόρδου Βύρωνα στὸ Μεσολόγγι

συμπαθοῦσε τὸ ἐλληνικὸ κίνημα, δὲ γινόταν τὸ ἴδιο καὶ μὲ τοὺς λαοὺς τῶν χωρῶν αὐτῶν· αὐτοὶ γνώριζαν τὰ βάσανα τῶν Ἑλλήνων, τὴν καταπίεση καὶ τὴν τυραννία καὶ συμπάθησαν τὸν ἐλληνικὸ ἀγώνα. Ὅταν μάλιστα μάθανε τὸν ἀπαγχονισμό τοῦ Πατριάρχου, τὶς σφαγὲς τῆς Χίου καὶ τὶς ωμότητες καὶ φρικαλεότητες τῶν Τούρκων, ἀρχισαν νὰ κινοῦνται ζωηρότερα γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ὑπόθεση.

Ἐνα ρεῦμα φιλελληνισμοῦ δημιουργήθηκε στὶς εὐρωπαϊκὲς χώρες. Στὴν Ἀγγλία, στὴ Γαλλία, στὴν Ἑλβετία καὶ στὴν Ἀμερικὴ ἰδρύθηκαν φιλελληνικοὶ σύλλογοι, ποὺ μαζεύαν χρήματα καὶ βοηθήματα γιὰ τοὺς Ἕλληνες καὶ πίεζαν τὶς κυβερνήσεις τῶν χωρῶν τοὺς νὰ ἐπέμβουν καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὰ ἐλληνικὰ δίκαια.

Ἐνας τέτοιος σύλλογος ἦταν καὶ τὸ φιλελληνικὸ Κομιτάτο τοῦ Λονδίνου, ποὺ βοήθησε τὸν ἐλληνικὸ ἀγώνα ὄχι μόνο μὲ ἐφόδια καὶ

χρήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ πολλὰ μέλη του, ποὺ ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ πολεμήσουν καὶ μὲ τὸ ὄπλο ἀκόμα, γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἀνεξαρτησία.

Ἐπιφανέστερος φίλος τῶν Ἑλλήνων ἦταν ὁ λόρδος Βύρων. Ἦταν ἀπόγονος μεγάλης καὶ πλούσιας οἰκογένειας τῆς Ἀγγλίας. Εἶχε λεπτὴ κι εὐγενικὴ ψυχὴ καὶ ταξίδευσε σὲ πολλὰς χώρες καὶ στὴν Ἑλλάδα, ποὺ τὴν ἀγάπησε καὶ τὴν ὕμνησε μὲ ωραίους ποιητικοὺς στίχους. Θλιβόταν κατάκαρδα γιὰ τὸ κατάντημα τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ κι ἐπιθυμοῦσε νὰ βοηθήσῃ στὴν ἀπελευθέρωσή του. Καὶ ὅταν πληροφορήθηκε τὴν ἔκρηξη τῆς ἐπαναστάσεως, ἐργάστηκε μὲ ζωηρὸν ἐνθουσιασμὸν γιὰ τὴν ἐνίσχυσή της.

Στὰ τέλη τοῦ 1823 ἦρθε ὁ ἴδιος στὸ Μεσολόγγι, γιὰ νὰ προσφέρει ὅ,τι μπορούσε στὸν ἐλληνικὸ ἀγώνα. Συγκρότησε ἓνα ἰδιαίτερο σῶμα ἀπὸ Σουλιῶτες καὶ τὸ συντηροῦσε μὲ δικά του ἐξοδα. Προσπαθοῦσε νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς συμβούλευε νὰ ἔχουν ὁμόνοια, γιὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸ σκοπὸ τους. Ἐγραφε στὴν Ἀγγλία γιὰ τὴν ἀποστολὴ ἐφοδίων καὶ γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἐπαναστάσεως.

Κακὴ ὅμως μοίρα στέρησε τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν πολύτιμη βοήθειά του. Ἀρρώστησε ἀπὸ πνευμονία καὶ στὶς 19 τοῦ Ἀπρίλη τοῦ 1824 πέθανε. Πεθαίνοντας εἶπε: «Ἑλλάς! Σοῦ ἔδωκα ὅ,τι μπορεῖ νὰ δώσῃ ὁ ἄνθρωπος. Τὰ πλούτη μου, τὴν ὑγεία μου καὶ τώρα τὴν ἴδια τὴ ζωὴ μου. Εὐχομαί οἱ θυσίαι μου νὰ συντελέσουν στὴν εὐτυχία σου».

Οἱ Ἕλληνες θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ εὐγενοῦς φιλέλληνα καὶ Ἑλληνολάτρη ποιητῆ καὶ ἐκλαψαν ἀπαρηγόρητοι. Ἀργότερα ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ εὐγνωμοσύνη ἔστησε τὸ μνημεῖο του στὸν κῆπο τοῦ Ἡρώου στὸ Μεσολόγγι καὶ ὕψωσε μαρμάρينو τὸν ἀνδριάντα του στὸ Ζάππειο. Ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Διονύσιος Σολωμὸς τοῦ ἀφιέρωσε τοὺς παρακάτω στίχους, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ τὸν πόνο τοῦ ἔθνους γιὰ τὸν πρόωρο θάνατό του:

«...Λευτεριὰ γιὰ λίγο πάψε

νὰ χτυπᾷς μὲ τὸ σπαθί.

Τώρα σίμωσε καὶ κλάψε

εἰς τοῦ Μπαῦρον τὸ κορμί...».

Ἑρωτήσεις. Πῶς ἄρχισε ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη; Τί ἐπιδίωκαν οἱ φιλέλληνες; Γιατί οἱ Ἕλληνες θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ Βύρωνα περισσότερο καὶ ἀπὸ τὸ θάνατο ἑνὸς Ἕλληνα;

Η ΕΠΕΜΒΑΣΗ ΤΗΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΕΤΑΡΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Τουρκοαιγυπτιακή συμμαχία και καταστροφή τῶν νησιῶν Κρήτης καὶ Κάσου

Ύστερα ἀπὸ τὶς τόσες του ἀποτυχίες ὁ σουλτάνος κατάλαβε πὼς δὲν εἶναι πιά δυνατό νὰ καταστείλῃ μόνος του τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση. Κατάλαβε ἀκόμα πὼς ἔπρεπε νὰ ἐνεργήσῃ γρήγορα, γιατί τὸ ρεῦμα τοῦ φιλελληνισμοῦ στὴν Εὐρώπῃ μεγάλωνε καὶ ἡ δύναμη τῆς «ἱερᾶς συμμαχίας» δὲν ἦταν ἱκανὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὶς εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις νὰ δώσουν βοήθεια στοὺς Ἕλληνες.

Γι' αὐτὸ ζήτησε τὴ βοήθεια τῆς Αἰγύπτου. Ἡ χώρα αὐτὴ ἦταν τότε στὴν κυριαρχία τοῦ σουλτάνου, ἀλλὰ μόνο ἓνα μικρὸ φόρο πλήρωνε σ' αὐτόν. Σ' ὅλα τὰ ἄλλα διατηροῦσε ἀνεξαρτησίαν καὶ εἶχε διοικητὴ τὸ Μεχμέτ-Ἀλή. Ἡ Αἴγυπτος ἦταν πλούσια χώρα καὶ γι' αὐτὸ διατηροῦσε ἰσχυρὸ στόλο καὶ στρατὸ ὀργανωμένο σύμφωνα μὲ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα ἀπὸ Γάλλους καὶ ἄλλους Εὐρωπαίους ἀξιωματικούς.

Συμφώνησαν λοιπὸν ὁ Σουλτάνος καὶ ὁ Μεχμέτ-Ἀλῆς νὰ συνεργαστοῦν οἱ στόλοι τους, γιὰ νὰ καταστρέψουν πρῶτα τὰ νησιά καὶ ὕστερα οἱ Αἰγύπτιοι ν' ἀναλάβουν τὴν κατάπνιξιν τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Πελοπόννησον καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας. Γιὰ τὴ βοήθεια ποῦ θὰ ἔδινε ἡ Αἴγυπτος στὴν Τουρκίαν, ὁ σουλτάνος θὰ παραχωροῦσε σ' αὐτὴ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον καὶ θὰ διορίζε διοικητὴ τῆς Πελοποννήσου τὸν θετὸ γιοῦ τοῦ Μεχμέτ-Ἀλή, Ἰμβραήμ πασά. Ὁ Ἰμβραήμ ἦταν γενναῖος καὶ ἱκανὸς ἀξιωματικὸς ἀλλὰ σκληρὸς, περήφανος, πεισματάρης καὶ ἀποφασιστικὸς.

Ύστερα από τη συμφωνία αυτή ο Ίμβραημ έπλευσε με τὸ στόλο του στὴ θάλασσα τοῦ Αἰγαίου. Πρῶτα ἔφτασε στὴν Κρήτη καὶ ἀποβίβασε ἐκεῖ στρατεύματα, γιὰ νὰ καταστείλουν τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Κρήτες ἀμύνθηκαν γενναῖα, ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς ἦταν πολυάριθμος καὶ εἶχε καλὴ ὀργάνωση. Στὸ δρόμο του δὲν ἄφηνε τίποτε ὀρθιο. Ἐκαίγε καὶ κατὰστρεφε τὰ πάντα. Ὅσους κατοίκους ἐπiane τοὺς σκότωνε. Σὲ μιὰ σπηλιά, στὸ Μελιδόνι, ἔκαψε ζωντανὰ 370 γυναικόπαιδα. Ἔτσι ἐρήμωσε τὸν τόπο κι ἔσβησε τὴν ἐπανάσταση.

Ἀπὸ τὴν Κρήτη ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἐπλευσε στὴν Κάσο. Ἡ Κάσος εἶναι ἓνα μικρὸ νησί βορειοανατολικά τῆς Κρήτης. Τὸ ἔδαφός της εἶναι ὅλο βράχοι καὶ γι' αὐτὸ οἱ λίγοι κάτοικοί της καταγίνονταν μετὰ τὴ ναυτιλία. Τὰ πλοῖα τοὺς εἶχαν προσφέρει βοήθεια στὴν Κρήτη. Ὁ Χουσεῖν μπέης τὴν περικύκλωσε καὶ στίς 4 Ἰουνίου 1824 ἀποβίβασε στρατεύματα. Οἱ κάτοικοι ἀμύνθηκαν, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα, γιατί ὁ ἐχθρὸς ἦταν πολυάριθμος. Στὸ τέλος ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς δὲ σκοτώθηκαν πουλήθηκαν στὰ δουλοπάζαρα τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸ νησί ἐρημώθηκε.

2. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν

Ὅταν ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος κατάστρεφε τὴν Κρήτη καὶ τὴν Κάσο, ὁ τουρκικὸς μετὰ ναύαρχο τὸ Χοσρέφ πασὰ περικύκλωσε τὰ Ψαρά. Ἡ διαταγὴ τοῦ σουλτάνου ἦταν νὰ καταστραφοῦν τὰ νησιὰ Ψαρά, Σπέτσες καὶ Ὑδρα, ποὺ ἐπαναστάτησαν πρῶτα καὶ εἶχαν καὶ ἀξιόλογες ναυτικὲς δυνάμεις.

Στὰ Ψαρά δὲν ἔμενε μεγάλη φρουρά. Ἦταν 15.000 πρόσφυγες ἀπὸ τὴ Χίο, 7.000 Ψαριανοὶ καὶ μερικοὶ πολεμιστὲς ἀπὸ τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀλλὰ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἦταν γυναικόπαιδα. Οἱ Ψαριανοὶ ἤθελαν ν' ἀντισταθοῦν μετὰ τὰ πλοῖα. Οἱ Στερεοελλαδίτες ὁμως τοὺς ἐπεισαν νὰ τραβήξουν τὰ πλοῖα στὴ στεριά καὶ νὰ ὀχυρωθοῦν στίς βραχώδεις ἀκτὲς τοῦ νησιοῦ, γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἀπόβαση τῶν Τούρκων· γιὰ νὰ εἶναι βέβαιοι πὼς θὰ παραμείνουν ὅλοι ἐπάνω στὸ νησί, ἔβγαλαν καὶ τὰ πηδάλια ἀπὸ τὰ πλοῖα.

Ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 170 πλοῖα, ἀφοῦ δὲ συνάντησε καμιά ἀντίσταση στὴ θάλασσα, πλησίασε στὸ νησί καὶ ἄρχισε νὰ τὸ χτυπᾷ μετὰ τὰ κανόνια. Ἔτσι ἔσπασε τὴν ἄμυνα σ' ἓνα σημεῖο τῆς παραλίας καὶ ἀποβίβασε στρατεύματα τὸν Ἰούνιο τοῦ 1824. Τὸ νησί πατήθηκε κι

ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Σφαγή, λεηλασία, φωτιά καὶ αἰχμαλωσία ἀκολούθησε.

Μερικοὶ πολεμιστὲς μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀντώνιο Βρατσάνο ἀποσύρθηκαν στὸ Παλιόκαστρο κι ἐκεῖ, ὅταν περικυκλώθηκαν ἀπὸ δυὸ χιλιάδες Τούρκους, ἔβαλαν φωτιά στὸ μπαρούτι καὶ ἀνατινάχτηκαν στὸν ἀέρα μαζὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς.

Τὰ Ψαρὰ καταστράφηκαν τελείως. Ὁ τόπος μαύρισε ἀπὸ τὴ φωτιά καὶ ποτίστηκε μὲ αἷμα. Εἴκοσι χιλιάδες κάτοικοι σφάχτηκαν ἢ αἰχμαλωτίστηκαν. Τρεῖς χιλιάδες μόνο κατόρθωσαν νὰ σωθοῦν μὲ πλοῖα καὶ νὰ πᾶνε πρόσφυγες σ' ἄλλα μέρη. Μαζὶ μ' αὐτοὺς μπόρεσε μὲ δυσκολία νὰ γλυτώσῃ καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ Κανάρη.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν συγκίνησε τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ξεσήκωσε κύματα φιλελληνισμοῦ στὶς πολιτισμένες χώρες. Γιὰ τοὺς Ἕλληνες ἦταν μιὰ ἀκόμη θυσία στὸ βωμὸ τῆς Ἐλευθερίας καὶ μιὰ ἀθάνατη Δόξα, ὅπως τὴ ζωγράφησε ὁ Γύζης καὶ τὴν ὑμνησε ὁ Σολωμὸς μὲ τὸ παρακάτω ἐπιγραμματικὸ πεντάστιχο:

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυρη ράχη
περιπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ
γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
ποῦ ἔχ' ἄνθος μὲν ἐν ἔρημῳ γῇ».

Ἑρωτήσεις: Γιατὶ ὁ Χουσεῖν πασὰς κατάστρεψε τὴν Κάσο; Ποιό ἦταν τὸ σύστημα τῶν Αἰγυπτίων; (καταστροφὴ καὶ ἀφανισμός). Ποῦ ἔπρεπε νὰ ἀντισταθοῦν οἱ Ψαριανοί; Ἄν ἔμπαιναν στὰ πλοῖα, τί θὰ ἀπογίνονταν τὰ γυναικόπαιδα; Ἄν ἔμπαιναν στὰ πλοῖα, εἶχαν ἐλπίδες νὰ προφυλάξουν τὸ νηοὶ ἀπὸ τὴν ἀπόβραση; Νὰ συγκρίνετε τὴν πράξη τοῦ Βρατσάνου μὲ ὅσες γνωρίζετε. Πῶς ἀκούστηκε στὴν Εὐρώπῃ ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν;

3. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα

Ὑστερα ἀπὸ τὰ Ψαρὰ ὁ τουρκικὸς στόλος ἐπλευσε κατὰ τὴ Σάμο μὲ σκοπὸ νὰ τὴν καταλάβῃ καὶ νὰ τὴν καταστρέψῃ. Ὁ ἑλληνικὸς ὅμως



Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης

στόλος πρόφτασε κι ἔπιασε τὸ στενὸ ποῦ εἶναι ἀνάμεσα Σάμου καὶ μικρασιατικῆς ἀκτῆς. Στὶς μικροναυμαχίες ποῦ ἐγίναν ὁ τουρκικὸς στόλος ἔπαθε ἀρκετὲς ζημιές. Οἱ Ἕλληνες πῆραν ἐκδίκηση γιὰ τὴ σφαγὴ τῶν Ψαριανῶν. Ὁ ἐνδοξος πυρπολητὴς Κανάρης ἔκαψε μὲ τὰ πυρπολικά του τρία τουρκικὰ καράβια. Ὑστερα ἀπὸ τὶς ἀποτυχίες του αὐτὲς ὁ τουρκικὸς στόλος ἀποσύρθηκε στὴν Κω καὶ περίμενε ἐκεῖ τὸν αἰγυπτιακὸ στόλο.

Τὸν Αὐγουστο ἦρθε καὶ ὁ στόλος τῆς Αἰγύπτου. Οἱ δυὸ στόλοι ἀποτελοῦσαν τώρα μιὰ μεγάλη ναυτικὴ δύναμη ἀπὸ 400 καράβια μὲ 50.000 ναῦτες καὶ 2.500 κανό-

νια. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος εἶχε 80 μονάχα πλοῖα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀνδρέα Μιαούλη.

Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης γεννήθηκε στὴν Εὐβοία. Ὁ πατέρας του ἦταν ναυτικὸς καὶ εἶχε δικά του πλοῖα. Τόσο ἔμπειρος καὶ ἀφοβος ναυτικὸς ἦταν ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης, ποῦ μὲ τὰ τολμήματά του πολλὲς φορὲς εἶχε παραβιάσει τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν γαλλικῶν παραλίων ἀπὸ τοὺς Ἀγγλους καὶ ἔκανε ἐμπόριο σιτηρῶν στὴ Γαλλία. Ἀπὸ 17 χρονῶν κυβερνοῦσε ἐμπορικὸ πλοῖο. Εἶχε ἀποκτήσει ἀρκετὴ περιουσία καὶ τὸ ὄνομά του ἦταν ἀκουστὸ στοὺς ἑλληνικοὺς ναυτικούς κύκλους. Ὅταν ἀρχισε ἡ ἐπανάσταση, δίστασε νὰ πάρῃ ἐνεργὸ μέρος, ὅταν ὅμως τὸ ἀποφάσισε, ἀφοσιώθηκε σ' αὐτὴ μ' ὅλη τὴ δύναμη καὶ τὴν ικανότητά του κι ἐγίνε ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν Τούρκων.

Στὶς 29 Αὐγούστου ἀρχισε στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, ἀνάμεσα Λέρου καὶ Καλύμνου, ἡ μεγαλύτερη ναυμαχία τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, ποῦ μόνο μὲ τὴ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας μπορεῖ νὰ συγκριθῇ. Οἱ Αἰγύπτιοι περιφρονοῦσαν τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ πολεμοῦσαν μὲ φανατισμὸ καὶ πείσμα. Οἱ Ἕλληνες πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη τους καὶ

τὴν ἐλευθερίαν τοὺς, ὅπως ὁ μικρὸς Δαβὶδ κατὰ τοῦ φοβεροῦ Γολιάθ. Ἡ πίστις τοὺς στὸ δίκαιο τοῦ ἀγῶνα τοὺς δυνάμωνε τὸ θάρρος τοὺς καὶ τὴν ἐπιμονήν τοὺς. Στὴν κρίσιμη στιγμή τῆς μάχης οἱ πυρπολητὲς Βατικιώτης καὶ Παπανικολῆς ἀνατίναξαν ἓνα μεγάλο αἰγυπτιακὸ πλοῖο. Τὸ θέαμα τοῦ φλεγόμενου πλοίου κατατρόμαξε τοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ Ἰμβραῆμ ἀνησύχησε γιὰ τὸ στόλο του καὶ πρόσταξε ὑποχώρηση πρὸς τὴν Κώ, ἐνῶ ὁ Χοσρέφ πρὸς Ἀλικαρνασσό. Ἐτοί ὁ Μιαούλης ματαίωσε τὰ σχέδια τῶν ἐχθρῶν κι ἔσωσε τὴ Σάμο.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία τῶν σχεδίων τοὺς ὁ στόλος τῶν τουρκοαιγυπτίων χώρισε. Ὁ Χοσρέφ γύρισε στὰ Δαρδανέλια καὶ ὁ Ἰμβραῆμ στὴν Κρήτη. Ὁ Μιαούλης τὸν κυνήγησε καὶ τοῦ προξένησε πολλές ζημιές πού τις ἔκαμε μεγαλύτερες καὶ μιὰ τρικυμία πού ἔτυχε νὰ γίνη τότε. Ὁ Μιαούλης κατόπιν γύρισε στὴν Ὑδρα νικητής. Τ' ὄνομά του ἔγινε θρύλος καὶ ἦταν στὰ στόματα ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν φιλελλήνων καὶ ἀναζωογονοῦσε τὶς ἐλπίδες τοῦ ἀγωνιζομένου ἔθνους.

Ἑρωτήσεις: Μπορεῖτε νὰ ἐξηγήσετε πῶς κατόρθωσαν οἱ Ἕλληνες μὲ λίγα καὶ μικρὰ πλοῖα νὰ νικήσουν τὸν πολὺ μεγαλύτερο ἐχθρικό στόλο; Καταρτίστε χρονολογικὸν πῖνακα τῶν γεγονότων τοῦ 1824.

ΠΕΜΠΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. 'Απόβαση του 'Ιμβραήμ στην Πελοπόννησο

α) Ἡ μάχη στὸ Κρεμμύδι. Ὁ 'Ιμβραήμ δὲν ἔμεινε στὴν Κρήτη πολὺν καιρό. Ἡ ἡττα τοῦ στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα εἶχε προσβάλει τὴν περηφάνεια τοῦ καὶ εἶχε ὀρκιστῇ νὰ μὴν πατήσῃ τὸ πόδι τοῦ σ' ἄλλῃ στεριά παρὰ μόνο στὴν Πελοπόννησο. Ἀφοῦ ἀνασύνταξε τὶς δυνάμεις τοῦ στὴν Κρήτη, ξεκίνησε καὶ στὶς 12 Φεβρουαρίου τοῦ 1825 μὲ 50 πλοῖα, 6.000 πεζοὺς καὶ 500 ἵππους ἔφτασε στὴ Μεθώνη.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ταράχθηκε. Οὔτε στρατὸ εἶχε, οὔτε χρήματα. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως Γεώργιος Κουντουριώτης ἀποφάσισε νὰ βγῇ ὁ ἴδιος ἐναντίον τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ. Συγκέντρωσε 3.000 ἄντρες καὶ ξεκίνησε νὰ συναντήσῃ τὸν 'Ιμβραήμ. Ἀλλὰ δὲν μπόρεσε ν' ἀντέξῃ στὶς κακουχίες τῆς ἐκστρατείας καὶ γύρισε πίσω στὴν Ὑδρα ἀφοῦ ἀνάθεσε τὴ συνέχισις τῆς ἐκστρατείας στὸν πλοίαρχο Σκούρτη. Ὁ Σκούρτης ἔφτασε στὴν Πυλία καὶ ὀχυρώθηκε στὸ χωριὸ Κρεμμύδι. Ἐκεῖ τὸν χτύπησε ὁ 'Ιμβραήμ. Ὁ στρατὸς τοῦ Σκούρτη διαλύθηκε καὶ ὁ 'Ιμβραήμ προχώρησε πρὸς τὴν Πύλο.

β) Ἡ μάχη στὴ Σφακτηρία. Μπροστὰ στὸ λιμάνι τῆς Πύλου εἶναι τὸ νησί τῆς Σφακτηρίας. Τὸ νησί αὐτὸ τὸ κρατοῦσαν 800 Ἕλληνες καὶ μερικοὶ φιλέλληνες, ἐνῶ πέντε ἑλληνικὰ πλοῖα ἔκαναν περιπολίες στὶς ἀκτές. Ὁ 'Ιμβραήμ ἔφραξε μὲ τὰ πλοῖα τοῦ τὸ λιμάνι. Τὰ τέσσερα ἑλληνικὰ πλοῖα κατάφεραν νὰ βγοῦν ἀπὸ τὸ λιμάνι καὶ νὰ φύγουν. Ὁ « Ἀρης » τοῦ Τσαμαδοῦ, ἔμεινε μέσα στὸ λιμάνι. Οἱ Αἰγύπτιοι χτύπησαν μὲ τὰ κανόνια τὸ νησί καὶ κατόρθωσαν ν' ἀποβιάσουν στρατεύματα ἐπάνω σ' αὐτό. Οἱ Ἕλληνες πολέμησαν μὲ γενναιότητα, ἀλλὰ 350 σκοτώθηκαν, 200 αἰχμαλωτίστηκαν καὶ οἱ ὑπόλοιποι κατόρθωσαν νὰ ἐπιβιβαστοῦν στὸν Ἀρη καὶ νὰ διαφύγουν. Μαζὶ μ' αὐτοὺς

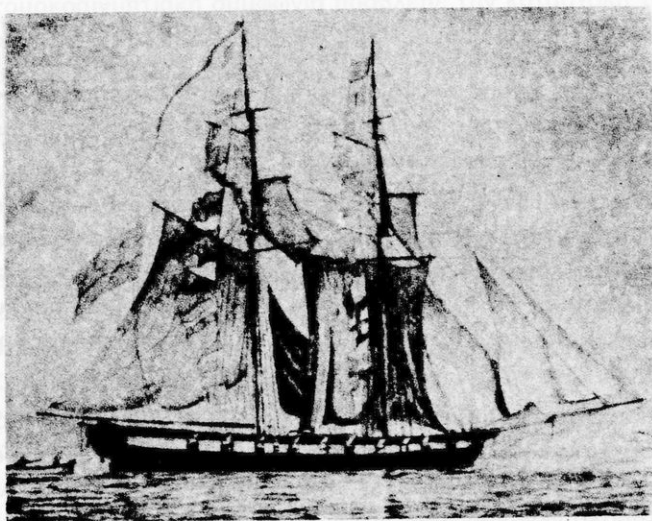
ήταν ο Σαχτούρης και ο Μαυροκορδάτος. 'Ανάμεσα στους νεκρούς ήταν ο 'Αναγνωσταράς, ο Τσαμαδός, ο Σαχίνης και ο φιλέλληνας 'Ιταλός Σανταρόζα.

"Υστερα από τις μάχες αυτές τὰ φρούρια τῆς Πύλου, Νιόκαστρο και Ναβαρίνο ἔπεσαν στὰ χέρια τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ Μισαύλης, ποὺ παρακολουθοῦσε μὲ μικρὲς ναυτικὲς δυνάμεις τὸν ἐχθρό, κατάφερε νὰ κάψῃ ἑπτὰ πλοῖα τοῦ 'Ιμβραήμ στὴ Μεθώνη.

γ) Μάχη στὸ Μανιάκι. "Όταν ὁ 'Ιμβραήμ ἀπόκτησε τὸ ἀσφαλισμένο λιμάνι τῆς Πύλου, γιὰ ν' ἀνεφοδιάζῃ τὸ στρατό του, ἄρχισε νὰ προχωρῇ στὸ ἐσωτερικό. "Όπου περνοῦσε σκορποῦσε τὴν καταστροφή. Πυρπολοῦσε τὰ σπίτια κι αἰχμαλώτιζε κι ἔσφαζε τοὺς κατοίκους. Μαχαίρι καὶ φωτιά σ' ὅ,τι ἔβρισκε. Οἱ κάτοικοι πανικόβλητοι ἔφευγαν στὰ βουνά. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις τόσο εἶχε τυφλωθῇ ἀπὸ τὸ κομματικὸ πάθος, ποὺ κρατοῦσε ἀκόμα φυλακισμένους τοὺς Πελοποννήσιους ὀπλαρχηγούς· κι ἐνῶ πλήρωνε, διὰ νὰ συντηροῦνται 30.000 στρατιῶτες, δὲν ὑπῆρχαν στὴν πραγματικότητα οὔτε τρεῖς χιλιάδες.

Τότε ὁ Παπαφλέσσας, ποὺ ἦταν ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν ἀπο-



Σπετσιώτικο καράβι τοῦ 1821

φάσισε ν' ἀντισταθῇ. Πρῶτα συμβούλευσε τὴν κυβέρνησιν ν' ἀποφυλάκισιν τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς. Ὑστερὰ πῆρε ὅσους ἄντρες μπόρεσε νὰ συγκεντρώσῃ καὶ κατέβηκε στὴ Μεσσηνίαν ν' ἀποκρούσῃ τὸν Ἰμβραῆμ. Μόλις ὅμως οἱ ἄντρες τοῦ ἀντίκρουσαν τὰ αἰγυπτιακὰ στρατεύματα, διασκορπίστηκαν. Μόνο 300 Μανιάτες ἔμειναν κοντὰ του καὶ ὀχυρώθηκαν στὸ Μανιάκι. Πολέμησαν ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ σκοτώθηκαν ὅλοι. Ὁ Ἰμβραῆμ θαύμασε τὴν τόλμην τους, τὸν ἥρωισμό καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν λίγων αὐτῶν γενναίων παλικαριῶν καὶ σὰν εἶδε τὸ νεκρὸ τοῦ Παπαφλέσα εἶπε: «Ἀλήθεια, ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἦταν γενναῖος. Κρίμα νὰ χάνωνται τέτοιοι ἥρωες».

Δύο ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὴ μάχην στὸ Μανιάκι ἡ κυβέρνησις ἐξαναγκάστηκε ἀπὸ τὴ γενικὴ κατακραυγὴ νὰ δώσῃ ἀμνηστία στοὺς φυλακισμένους ὀπλαρχηγούς. Ὁ Κολοκοτρῶνης ἀνάλαβε καὶ πάλιν τὴ γενικὴ ἀρχηγίαν.

Ὁ Ἰμβραῆμ ὅμως στὸ μεταξὺ προχωροῦσε γρήγορα. Ἀπὸ τὴ Μεσσηνίαν πέρασε στὴ Λακωνικὴ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Ἀρκαδίαν. Κυρίεψε τὴν Τρίπολιν καὶ ἄρχισε νὰ κατεβαίνει πρὸς τὴν Ἀργολίδα. Ὅταν ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας ἀντίκρισε τὸν Ἀργολικὸν κόλπον καὶ τὴν Ὑδραν, εἶπε μὲ θυμὸ. «Ἀχ μικρὴ Ἀγγλία! Πόσο καιρὸ ἀκόμα θὰ μοῦ γλιτώνης;»

Στὴν κρίσιμην ἐκείνην στιγμὴν ἔφραξε τὸ δρόμον τοῦ Ἰμβραῆμ πρὸς τὸ Ναύπλιον ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, ποῦ εἶχε καταλάβει τοὺς Μύλους τῆς Λέρνης μὲ λίγους γενναίους πολεμιστὰς. Ὁ Ἰμβραῆμ ἔκαψε τὸ Ἄργος καὶ ξαναγύρισε στὴν Τρίπολιν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἔκανε ἐπιδρομὰς πρὸς ὅλες τὰς διευθύνσεις καὶ κατάστρεψε ὅ,τι ἔβρισκε.

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἦταν σὲ θέσιν ν' ἀντιπαραταχθοῦν σὲ ἀνοιχτὴν μάχην μ' αὐτόν, γιὰ τὸ ὅτι τὸ στρατὸς του ἦταν ὀργανωμένος ὅπως οἱ εὐρωπαϊκοὶ στρατοὶ καὶ εἶχε καὶ ἀριθμητικὴ ὑπεροχή. Γι' αὐτὸ ὁ Κολοκοτρῶνης περιορίστηκε σὲ κλεφτοπόλεμον. Ἐτοίμασε τὰς δυνάμεις του, ἀπόφευγε τὰς ἀνώφελες θυσίας καὶ προξενοῦσε σημαντικὴν φθορὰν στὸν ἐχθρόν.

Ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Ἰμβραῆμ ἀπόδειξε στοὺς Ἕλληνες τὴν ἀνάγκην νὰ ὀργανωθῇ τακτικὸς στρατὸς καὶ νὰ γυμναστῇ ὅπως οἱ εὐρωπαϊκοὶ στρατοί. Τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνάθεσε ἡ κυβέρνησις στὸν Γάλλον συνταγματάρχην Κάρολον Φαβιέρον, ποῦ εἶχε ὑπηρετήσῃ πρωτύτερα στὸ στρατὸ τοῦ Ναπολέοντος. Αὐτὸς εἶχε φιλελληνικὰ αἰσθήματα καὶ εἶχε ἔλθει

στην Ελλάδα, για να παρακολουθήσει από κοντά τον επαναστατικό αγώνα των Ελλήνων.

Ερωτήσεις: Γιατί ο ελληνικός στόλος δεν εμπόδισε την απόβαση του Ιμβραήμ στη Μεθώνη; Ποιά λάθη έκαμε η ελληνική κυβέρνηση στην προσπάθειά της να αποκρούσει τον Ιμβραήμ; Ήταν όρθη από στρατηγική άποψη ή απόφαση των Ελλήνων να άμυνθούν στη Σφακτηρία; Και αν όχι, γιατί δεν ήταν; Γιατί ο Παπαφλέσας αγωνίστηκε στο Μανιάκι μέχρι θανάτου; Χαρακτηρίστε την πράξη του από κάθε άποψη. Γιατί ο Ιμβραήμ νικούσε σε όλες τις μάχες; Ήταν όρθη από στρατηγική άποψη ή τακτική του Κολοκοτρώνη και σε τι μπορούσε να ωφεληθεί; Ήταν σωστή η απόφαση της Κυβερνήσεως για την οργάνωση τακτικού στρατού; Ο Ιμβραήμ πέτυχε την ύποταξη των επαρχιών που πέρασε;

2. Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου (15 Απριλίου 1825)

Η τουρκοαιγυπτιακή συμφωνία πρόβλεπε την καταστολή της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο από τον Ιμβραήμ και της Στερεάς από τους Τούρκους. Όταν λοιπόν ο Ιμβραήμ αποβιβαζόταν στην Πελοπόννησο, άλλη μεγάλη τουρκική στρατιά έμπαινε στη Στερεά Ελλάδα. Ο σουλτάνος έστειλε τον Ρεσίτ πασά ή Κιουταχή, το νικητή του Πέτα, με ρητή έντολή να κυριεύσει το Μεσολόγγι. « ή τ ο Μ ε σ σ ο λ ό γ γ ι ή τ ο κ ε φ ά λ ι σ ο υ » του παράγγειλε.

Ο Κιουταχής καταγόταν από χριστιανική οικογένεια της Γεωργίας και, όταν άσπαστηκε τη μωαμεθανική θρησκεία, έγινε ένας από τους ικανότερους Τούρκους στρατηγούς.

Μόλις πήρε την έντολή του σουλτάνου, συγκέντρωσε στα Γιάννενα 30.000 στρατό και την άνοιξη του 1825 μπήκε στην Αίτωλία και, χωρίς να συναντήσει καμιά αντίσταση, ήρθε στο Μεσολόγγι και το πολιορκήσε από τη στεριά.

Το Μεσολόγγι όμως δεν ήταν τώρα όπως ήταν τότε που πολιορκήθηκε για πρώτη φορά. Οι υπερασπιστές του είχαν σκάψει προς το μέρος της στεριάς μια βαθιά τάφρο. Το χώμα που είχαν βγάλει το είχαν ρίξει προς το μέρος της πόλης σε τρόπο που σχημάτιζε ένα χωματένιο

τείχος. Πίσω από το πρόχωμα αυτό είχαν τέσσερεις προμαχώνες με 50 κανόνια. Μέσα στην πόλη ήταν 4.000 πολεμιστές και 12.000 γυναικό-παιδα. Από το μέρος της θάλασσας προστάτευαν την πόλη τὰ ρηχὰ νερά, πού δεν ἄφηναν μεγάλα πλοῖα νὰ πλησιάσουν καὶ τὰ τρία νησιά Κλεισόβα, Ντολμάς καὶ Βασιλάδι, πού τὰ εἶχαν ὀχυρωμένα καὶ τὰ φύλαγαν οἱ Ἕλληνες.

Ἡ ἄλωση τοῦ Μεσολογγίου μ' ἐπίθεση ἀπὸ τὴν στεριά δὲν ἦταν εὐκολή, γιατί τὰ βόλια τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ τείχους θέριζαν τοὺς ἐπιτιθεμένους. Ὑστερα ἀπὸ τὶς πρῶτες ἀποτυχίες τοῦ ὁ Κιουταχῆς κατάρταβε πὼς μόνο μὲ ἀποκλεισμό καὶ πολιορκία θ' ἀνάγκαζε τὸ Μεσολόγγι νὰ παραδοθῇ. Ἀλλὰ ὅσο ἡ θάλασσα ἔμενε ἐλεύθερη οἱ πολιορκούμενοι ἔμπαζαν τροφὲς καὶ πολεμοφόδια καὶ ὁ ἀποκλεισμός μόνο ἀπὸ τὴ στεριά ἦταν μάταιος. Γι' αὐτὸ ὁ ναύαρχος τοῦ τουρκικοῦ στόλου Χοσρέφ διατάχτηκε νὰ πλεύσῃ ἐκεῖ καὶ ν' ἀποκλείσῃ τὴν πόλη καὶ ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Μὲ ὅλες ὅμως τὶς προσπάθειες τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοῦ Χοσρέφ τὸ Μεσολόγγι βαστοῦσε, γιατί οἱ πολιορκούμενοι κρατοῦσαν τὶς θέσεις τους καὶ ὁ Μιαούλης κατόρθωσε νὰ σπᾶσῃ τὸν ἀποκλεισμό καὶ νὰ τροφοδοτήσῃ τοὺς πολιορκουμένους.

Στὶς 24 Ἰουλίου οἱ πολιορκούμενοι, συνεννοημένοι μὲ τοὺς ὀπλარχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας ἐπιχείρησαν ἐξοδο καὶ χτύπησαν τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο ἀπὸ δύο μέρη. Οἱ Τούρκοι εἶχαν μεγάλες ἀπώλειες καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποχωρήσουν στὸ Ζυγὸ, βουνὸ κοντὰ στὸ Μεσολόγγι, καὶ νὰ περιοριστοῦν μόνο σὲ ἄμυνα. Στὸ διάστημα αὐτὸ καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος, ἀπὸ τὸ φόβο τῶν πυρπολικῶν, ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ. Ἔτσι καὶ αὕτῃ ἡ μεγάλη προσπάθεια τοῦ Κιουταχῆ νὰ καταλάβῃ τὸ Μεσολόγγι ὄχι μόνο δὲν τελεσφόρησε, ἀλλὰ εἶχε καὶ 13.000 ἀπώλειες ἀπὸ τὸ στράτευμά του.

Ὅταν ἔμαθε τὴν ἀποτυχία τοῦ Κιουταχῆ, ὁ σουλτάνος ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ Ἰμβραήμ. Ὁ Ἰμβραήμ μὲ 10.000 στρατὸ πέρασε ἀπὸ τὸ Ρίο στὴ Στερεὰ καὶ στὶς 25 Δεκεμβρίου τοῦ 1825 ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι. Μόλις εἶδε τὴν πόλη μέσα στὸν κάμπο νὰ προστατεύεται ἀπὸ μιὰ χωμάτινη μάντρα εἶπε περιφρονητικὰ στὸν Κιουταχῆ:

«Γι' αὐτὸ τὸν μικρὸ φράχτη ἔχασες τόσα στρατεύματα καὶ δὲν μπόρεσες νὰ τὸν πάρῃς; Ἐγὼ θὰ τὸν πάρω μέσα σὲ δυὸ βδομάδες».

Ὁ Κιουταχῆς πειράχτηκε ἀπὸ τὶς ἀλαζονικὲς παρατηρήσεις τοῦ

Ἰμβραήμ καὶ δὲν πῆρε μέρος στὶς πρῶτες ἐπιθέσεις. Οἱ δύο βδομάδες πέρασαν, ἀλλὰ ὁ φράχτης κρατοῦσε.

Τότε ὁ Ἰμβραήμ συνεννοήθηκε μὲ τὸν Κιουταχὶ καὶ κατὰστρωσαν μαζὶ νέα σχέδια στενοῦ ἀποκλεισμοῦ. Οἱ δυὸ στρατοὶ περὶζωσαν τὴν πόλη ἀπὸ στεριὰ καὶ ἄρχισαν ἀδιάκοπο βομβαρδισμό. Οἱ στόλοι τοὺς ἔκαμαν τὸν ἴδιο στενὸ ἀποκλεισμό ἀπὸ τὴ θάλασσα. Μὲ σκληρὲς μάχες καὶ μὲ πολλὰς ἀπώλειες κατάφεραν νὰ γίνουν κύριοι τῶν νησιῶν τῆς λιμνοθάλασσας. Ἐκαμαν εἰδικὰ πλοίαρια, γιὰ νὰ πλέουν στὰ ἀβαθὴ κι ἔβαλαν ἐπάνω σ' αὐτὰ κανόνια καὶ μ' αὐτὰ χτύπησαν τὰ ὀχυρώματα τῶν νησιῶν. Ὁ Μισαούλης ἀποπειράθηκε νὰ διασπάσῃ τὸν κλειό, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε.

Ἀπὸ τὸ Μάρτη τοῦ 1826 ἡ θέση τῶν πολιορκουμένων ἔγινε δύσκολη. Οἱ τροφές τοὺς τελείωσαν. Ἐτρωγαν ὅ,τι βρίσκανε, φύκη, σκουλήκια, ποντικούς, δέρματα κι ἔπιναν θολὸ νερὸ ἀπὸ ρηχὰ καὶ μολυσμένα πηγάδια. Ἡ κακὴ αὐτὴ διατροφή τῶν κατοίκων ἔφερε καὶ πολλὰς ἀρρώστιες καὶ πολλοὶ πέθαιναν ἀπὸ αὐτὲς καὶ τὴν ἐξάντληση. Ἦταν πιά φανερὸ πὼς ἡ ἄμυνα δὲν μποροῦσε νὰ συνεχιστῇ. Κανεὶς ὅμως δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ γιὰ παράδοση.

Τότε πῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Μεσολόγγι. Ὁλόκληρος ὁ πληθυσμὸς θὰ ἔβγαινε ἀπὸ τὸ τεῖχος καὶ θ' ἀνοίγε διόδο μέσα στὸ ἐχθρικό στρατόπεδο καὶ θὰ τραβοῦσε πρὸς τὸν Πλάτανο, ποὺ ἦταν τὸ στρατόπεδο τοῦ Καραϊσκάκη. Ἡ ἐξοδος ὀρίστηκε γιὰ τὴ νύχτα τῆς 10ης Ἀπριλίου 1826. Γιὰ νὰ διευκολυνθῇ τὸ πέρασμα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὶς ἐχθρικές γραμμές, εἰδοποιήθηκαν οἱ Στερεολλαδίτες ὀπλαρχηγοί, ποὺ ἦταν ἔξω ἀπὸ τὴν ἀποκλεισμένη πόλη, νὰ ἐπιτεθοῦν στὰ τουρκικὰ στρατεύματα, γιὰ νὰ τὰ ἀπασχολήσουν.

Τὸ σχέδιο ὅμως αὐτὸ προδόθηκε στοὺς Τούρκους ἀπὸ ἓνα Βούλγαρο ποὺ ἦταν μέσα στὴν πόλη καὶ οἱ ἐχθροὶ προετοιμάστηκαν. Ἐστειλαν ἓνα τμήμα στρατοῦ στὸ Ζυγὸ καὶ παρεμπόδισαν τὴν ἐπίθεση τῶν ὀπλαρχηγῶν. Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἐνίσχυσαν τὰ χαρακώματά τοὺς γύρω στὸ τεῖχος.

Τὴ νύχτα τῆς 10 Ἀπριλίου οἱ πολιορκούμενοι χωρίστηκαν σὲ τρεῖς ὁμάδες καὶ βγῆκαν ἀπὸ τὸ τεῖχος. Στὴ μέση κάθε ὁμάδας εἶχαν βάλει τοὺς γέροντες καὶ τὰ παιδιά, τοὺς ἀρρώστους καὶ τὶς γυναῖκες, ὅσες δὲν μποροῦσαν νὰ κρατήσουν ὅπλα. Οἱ ἔνοπλοι τοποθετήθηκαν ἐμπρός, πίσω καὶ στὰ πλάγια. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἄφησαν νὰ πλησιάσουν καὶ

τότε τούς υποδέχτηκαν με σφοδρό ντουφεκίδι. Πολλοί Έλληνες σκοτώθηκαν. Τότε με τὰ σπαθιά στο χέρι χύθηκαν επάνω στα έχθρικά χαρακώματα και ή μάχη άρχισε πια με τὰ χέρια. Μέσα όμως στις φωνές, τούς κρότους, τὰ βογγητά και τὸ θόρυβο άκούστηκε μιὰ φωνή «πίσω». Αυτό προξένησε σύγχυση και πανικό στις τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Πολλοί άποκόπηκαν και γύρισαν πίσω στην πόλη. Οί Τούρκοι τούς καταδίωξαν, μπήκαν μαζί μ' αὐτούς μέσα και άρχισαν τὴ σφαγή. Κανείς άπ' αὐτούς δέ γλίτωσε. Οί δρόμοι γέμισαν με πτώματα γερόντων, γυναικῶν και παιδιῶν. Ὅσοι πολεμιστές γύρισαν πίσω εξακολούθησαν τὸν πόλεμο άπό τούς προμαχῶνες, αλλά εκεί σκοτώθηκαν ὅλοι.

Μιὰ ομάδα άπό γυναικόπαιδα είχε κλειστή σ' ένα μύλο πού χρησίμευε γιά πυριτιδαποθήκη. Ὅταν οί Τούρκοι έφτασαν κι εκεί, ὁ γέρο Χρίστος Καψάλης άναψε τὴ μπαρούτη. Ὁ μύλος άνατινάχτηκε και σκέπασε τὰ πτώματα Ἑλλήνων και Τούρκων.

Ὅσοι δέ γύρισαν, όταν άκούστηκε ή φωνή «πίσω», άνοιξαν δίοδο στις έχθρικές γραμμές και μπόρεσαν 2.000 άπ' αὐτούς νά σωθοῦν και νά φτάσουν άλλοι στο Ζυγὸ και άλλοι στη Ναύπακτο.

Ἡ πτώση τοῦ Μεσολογγίου βύθισε σὲ βαρὺ πένθος τούς Έλληνες. Ἀλλά ή αὐταπάρνηση και ὁ ήρωϊσμός τῶν υπερασπιστῶν του, καθῶς και ή ήρωική άπόφαση γιά τὴν έξοδο, προκάλεσαν τὸ θαυμασμό τῶν Εὐρωπαίων. Ἀπὸ τότε άρχισαν νά πιέζουν τὶς κυβερνήσεις τους νά επέμβουν, γιά νά εξασφαλίσουν τὴν άνεξαρτησία τῶν Ἑλλήνων.

Έργασίες: Νά διαβαστοῦν ποιήματα, διηγήματα και δράματα σχετικά με τὴν πολιορκία και τὴν έξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

ΕΚΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἐπιστροφή τοῦ Ἰμβραῆμ στήν Πελοπόννησο.
Ἡ ἀντίσταση τῶν Μανιατῶν καί τοῦ Κολοκοτρῶνη

Ὑστερα ἀπό τήν πτώση τοῦ Μεσολογγίου ἡ ἐπανάσταση φάνηκε πῶς θά σβῇ. Οἱ δυοὶ Τοῦρκοι στρατηγοὶ ἔμειναν ἐλεύθεροι νά συνεχίσουν τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς. Ὁ Κιουταχῆς κινήθηκε πρὸς τὴν Ἀνατολική Στερεὰ Ἑλλάδα, κυρίευσεν τὴν Ἀθήνα καὶ πολιορκήσεν τὴν Ἀκρόπολη. Ὁ Ἰμβραῆμ γύρισε στήν Πελοπόννησον καὶ ἀκολουθώντας τὴν δυτικὴ παραλία ἔφτασε ὡς τὴν Καλαμάτα καίγοντας καὶ καταστρέφοντας ὅ,τι συναντοῦσε στὸ δρόμο του, σπιτία, σπαρτά, δέντρα.

Ἀπὸ τὴν Καλαμάτα ἐπιχείρησεν νά πατήσῃ τὴ Μάνη, γιὰ νά τιμωρήσῃ τοὺς ἀνυπότακτους Μανιάτες. Οἱ Μανιάτες ὅμως, ἄντρες καὶ γυναῖκες, ὀχυρώθηκαν στὴ Βέργα καὶ ὕστερα ἀπὸ γενναία ἄμυνα ἀνάγκασαν τὸν Ἰμβραῆμ νά ὀπισθοχωρήσῃ.

Ὁ Κολοκοτρῶνης ἐξακολούθησεν ἀπὸ τὰ βουνὰ τὸν κλεφτοπόλεμον. Παρακολουθοῦσε τὸν Ἰμβραῆμ καὶ ἄλλοτε κατάστρεφε τοὺς ἀνεφοδιασμούς του, ἄλλοτε μὲ ἐνέδρες χτυποῦσε τὰ τμήματά του καὶ προξενοῦσε σ' αὐτὸν σημαντικὴ φθορά. Ἔτσι τὸν κρατοῦσε σὲ διαρκὴ ἀνησυχία καὶ τὸν ἀνάγκαζε νά περιορίζῃ τὶς ἐπιδρομὲς του. Μεγαλύτερη δράση δὲν μπόρεσε ν' ἀναπτύξῃ, γιὰτὶ ἡ κατάσταση τότε στὴν Ἑλλάδα ἦταν θλιβερή.

Ἡ κυβέρνησις δὲν εἶχε χρήματα. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ δὲν ἔδειχναν περὶ θάρχη καὶ ὑπακοή στὶς διαταγὰς τῆς καὶ ὁ λαὸς εἶχε χάσει τὴν ἐμπιστοσύνην του στοὺς ἀρχηγούς καὶ ζητοῦσε νέα κυβέρνησις. Ἔτσι ἡ κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη παραιτήθηκε καὶ σχηματίστηκε ἄλλη μὲ πρόεδρον τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη.

Στὴν κρίσιμη αὕτὴ γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἐπανάσταση περίοδον ἀνάπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα καὶ ἔδωσαν σημαντικὴ βοήθεια οἱ φιλελληνι-

κοὶ σύλλογοι στὴν Εὐρώπη. Ἔστειλαν στὴν Ἑλλάδα βοηθήματα καὶ χρήματα καὶ φιλέλληνες ποὺ ἀναζωογόνησαν τὸ ἐπαναστατικὸ πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, συμβίβασαν τὶς διαφορὰς τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ τοὺς συμβούλευσαν νὰ κρατήσουν μὲ κάθε θυσία τὴν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας, γιὰτὶ προέβλεπαν τὴν ἐπέμβαση τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων στὸ ἑλληνικὸ ζήτημα.

Μὲ τὰ χρήματα αὐτὰ κατόρθωσε ὁ Μιαούλης νὰ κινήσῃ πάλι τὸν ἑλληνικὸ στόλο καὶ ν' ἀναγκάσῃ τὸν τουρκικὸ νὰ κλειστῇ πάλι στὸν Ἑλλήσποντο.

Νέες τότε ἐλπίδες γεννήθηκαν στὶς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ νέοι ἀγῶνες ἄρχισαν στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

2. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ οἱ μάχες στὴν Ἀράχοβα καὶ στὸ Δίστομο

Ἡ πτώση τοῦ Μεσολογγίου καὶ τὸ πάρσιμο τῆς Ἀθήνας ἐσβησαν τὴν ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Στὴν Ἀκρόπολη μόνο ἐξακολουθοῦσε νὰ κυματίζῃ ἡ ἑλληνικὴ σημαία.

Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἐπιθυμοῦσε νὰ κρατήσῃ τὸ ὄχυρὸ αὐτὸ μὲ κάθε θυσία καὶ γι' αὐτὸ διόρισε ἀρχιστράτηγο τῆς Στερεᾶς τὸ Γεώργιο Καραϊσκάκη, ποὺ φαινόταν ὁ ἐπιφανέστερος καὶ ἱκανότερος ἀπὸ τοὺς Στερεοελλαδίτες ὀπλαρχηγούς. Ὁ πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως Ζαΐμης εἶχε παλιὰ ἔχθρα πρὸς τὸν Καραϊσκάκη, ἀλλὰ γιὰ τὸ καλὸ τῆς χώρας συμφιλιώθηκε μὲ αὐτόν.

Ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε στὰ 1782 στὸ Μαυρομμάτι τῆς Καρδίτσας ἀπὸ μητέρα ποὺ κατάγονταν ἀπὸ τὴ Σκουληκαριά τῆς Ἀρτας. Ἦταν μικρόσωμος καὶ ἀσθενικός, ἀλλὰ γενναῖος, δραστήριος καὶ στρατηγικός. Στὴ νεότητά του ὑπερέτῃσε στὴν Αὐλὴ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. Ὑστερὰ τὸν πολέμησε. Ὅταν κηρύχτηκε ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση, δὲν ἔδειξε πατριωτικὸ ἐνθουσιασμό, πίστη καὶ σταθερότητα. Ἀργότερα ὁμως οἱ ἀνάγκες τῆς πατρίδας φώτισαν τὸ νοῦ του καὶ ὁ ἄλλοτε δύστροπος, ἐγωιστὴς καὶ ἀπειθάρχος ὀπλαρχηγός, ἄλλαξε ἐντελῶς καὶ γίνθηκε νέος ἄνθρωπος. Ὅταν ἦρθε νὰ παραλάβῃ τὸ διορισμὸ του, ὑποσχέθηκε πὼς θὰ φανῇ ἄξιος τῆς πατρίδας. Καὶ τήρησε τὴν ὑπόσχεσή του ὡς τὶς τελευταῖες στιγμὲς του.

Ὁ Καραϊσκάκης μπῆκε στὴν Ἀττικὴ. Ὁ Κιουταχὴς ὁμως τὸν χτύ-

πησε στο Χαϊδάρι και τον ανάγκασε ν' αποσυρθῇ στήν Ἑλευσίνα. Ἡ μάχη τοῦ Χαϊδαρίου ἔδωκε στὸν Καραϊσκάκη νὰ καταλάβῃ ὅτι δὲ συμφέρει στήν περίοδο αὐτὴ ἀγώνας κατὰ μέτωπο μὲ τὸν Κιουταχῆ καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἐφαρμοσθῇ σχέδιο ἀποκλεισμοῦ τῶν Τούρκων στήν Ἀττική. Πίστευε πῶς, ἂν κατόρθωνε νὰ ἀποκόψῃ τὶς συγκοινωνίες τοῦ Κιουταχῆ μὲ τὴ Θεσσαλία, θὰ τὸν ἀνάγκαζε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἀττική, γιατί θὰ τοῦ ἔλειπαν οἱ τροφές.

Γι' αὐτὸ πρῶτα φρόντισε νὰ ἐνισχύσῃ τὴ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως, γιὰ νὰ μὴν ἐξαναγκαστῇ σὲ παράδοσιν. Στὶς 11 Ὀκτωβρίου τοῦ



Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης

1826 ὁ ὀπλαρχηγὸς Κριεζώτης μὲ 300 διαλεχτὰ παλικάρια ἀκολουθώντας τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλίου κατόρθωσαν ν' ἀνεβοῦν στήν Ἀκρόπολιν καὶ νὰ τονώσουν τὴν ἀντίσταση τῆς φρουρᾶς τῆς.

Ύστερα ἔστειλε τὸν Κωλέττη μὲ μικρὴ δύναμιν στήν Ἀταλάντη, γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὶς σιταποθήκες ποὺ εἶχε ὁ Κιουταχῆς, ἐνῶ ὁ ἴδιος πῆγε στὸν Ἑλικῶνα, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ Δόμβραινα, ποὺ εἶχε ὀχυρώσει ὁ Κιουταχῆς, γιὰ νὰ προστατεύσῃ τὶς συγκοινωνίες του μὲ τὴ Θεσσαλία. Οἱ ἐπιχειρήσεις ὅμως αὐτὲς δὲν πέτυχαν, γιατί ὁ Κιουταχῆς, ποὺ ἦταν δραστήριος στρατηγὸς καὶ παρακολουθοῦσε μὲ ἀγρυπνο μάτι τὶς κινήσεις τῶν Ἑλλήνων, ἔστειλε τὸ Μουσταφάμπεη μὲ 2000 ἄνδρες καὶ ματαίωσε τὰ σχέδια τοῦ Κωλέττη.

Ὁ Καραϊσκάκης ὅμως δὲν ἀποθαρρύνθηκε. Ἐστειλε τὸ Γρίβα ποὺ χτύπησε τὸ Μουσταφάμπεη στήν Ἀράχοβα τῆς Βοιωτίας καὶ τὸν ἔκλεισε μέσα στὸ χωριό. Τὴ νύχτα στὶς 24 Νοεμβρίου ἔφτασε καὶ ὁ Καραϊσκάκης κι ἔκαμε ἐπίθεση ἀπὸ ὅλα τὰ σημεία. Οἱ Ἀλβανοὶ τοῦ Μουσταφάμπεη ἔχασαν τὴ συνοχὴ τους καὶ διασκορπίστηκαν στὶς γειτονικὲς χαράδρες. Ἀλλὰ τὶς χαράδρες καὶ τὰ στενὰ φύλαγαν ἄντρες τοῦ Καραϊσκάκη. Χίλιοι ἐφτακόσιοι Ἀλβανοὶ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μουσταφάμπεης σκοτώθηκαν ἐκείνη τὴ νύχτα. Οἱ Ἕλληνες πανηγύρισαν τὴ νίκη

τῆς Ἀράχοβας. Ἡ κυβέρνησις πρόσταξε νὰ ψαλοῦν στοὺς ναοὺς δοξολογίες καὶ ὁ λαὸς εἶδε πάλι στὸ πρόσωπο τοῦ Καραϊσκάκη τὸν ἄνθρωπο ποὺ θὰ ἔσωζε τὴν Ἀκρόπολιν καὶ θὰ ἔδιωχνε τὸν Κιουταχὶ ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Τὸ Φεβρουάριον τοῦ ἐπόμενου χρόνου ὁ Κιουταχὶς ἔστειλε μεγαλύτερες δυνάμεις νὰ χτυπήσουν τὸν Καραϊσκάκη καὶ νὰ ἐλευθερώσουν τὶς συγκοινωνίες του. Ὁ Καραϊσκάκης κοντὰ στὸ Δίστομον ἀπόκρουσε τοὺς Τούρκους, τοὺς νίκησε καὶ τοὺς καταδίωξε. Κυρίευσεν τὰ κανόνια τοὺς καὶ τὶς ἀποσκευές του.

Ἔτσι τὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη γιὰ τὸν ἀποκλεισμό τοῦ Κιουταχὶ στὴν Ἀττικὴν ἄρχισε νὰ πετυχαίνει. Δυστυχῶς ὅμως τὰ γεγονότα ποὺ ἀκολοῦθησαν ματαίωσαν τὰ ἀναμενόμενα ἀποτελέσματα.

ΕΒΔΟΜΟ, ΟΓΔΟΟ ΚΑΙ ΕΝΑΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1. Ἡ μάχη στὸ Κερατοσίνι, ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο

Τὸ Μάρτη τοῦ 1827 συνήλθε στὴν Τροιζήνα ἡ Τρίτη Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων καὶ πῆρε σοβαρὲς ἀποφάσεις. Διόρισε ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ τὸ φιλέλληνα στρατηγὸ Τζώρτζι καὶ ἀρχηγὸ τοῦ ναυτικοῦ τὸ λόρδο Κόχραν. Ἡ ἴδια ἐθνοσυνέλευση ἐξέλεξε κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια.

Οἱ νέοι ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου εἶχαν τὴ γνώμη πὼς ἔπρεπε νὰ χτυπήσουν τὸν Κουταχὴ στὴν Ἀττικὴ, γιὰ νὰ τὸν ἀναγκάσουν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως. Γι' αὐτὸ ἡ κυβέρνησις πρόσταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συνεννοηθῇ καὶ νὰ συνεργασθῇ μ' αὐτούς. Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἤρθε κι ἐγκατέστησε τὸ στρατόπεδόν του στὸ Κερατοσίνι. Ὁ Κουταχὴς τὸν χτύπησε ἀμέσως, ἀλλὰ ὁ Καραϊσκάκης ὕστερα ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ κράτησε ἑπτὰ ὥρες, κατόρθωσε νὰ τὸν ἀποκρούσῃ καὶ νὰ τοῦ προξενήσῃ μεγάλες ἀπώλειες. Τότε ἐγίνε πολεμικὸ συμβούλιο. Σ' αὐτὸ ὁ Καραϊσκάκης ὑποστήριξε τὸ σχέδιον τοῦ ἀποκλεισμοῦ. Ἡ Ἀκρόπολις δὲν εἶχε κίνδυνον, γιατί ὁ Φαβιέρος μὲ 650 πολεμιστές, φορτωμένους τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια, εἶχε διασπάσει τὸν ἀποκλεισμό καὶ εἶχε μπῆ μέσα. Οἱ ξένοι ὁμως ἀρχηγοὶ ἐπέμεναν καὶ ὁ Καραϊσκάκης συμβούλεψε καὶ πάλι ν' ἀποφύγουν γενικὴ ἐπίθεση κατὰ τοῦ Κουταχῆ, ἀλλὰ οἱ ξένοι καὶ ἡ κυβέρνησις ἐπέμεναν στὴ γνώμη τους καὶ ἔτσι ὀρίσθηκε νὰ γίνῃ ἡ γενικὴ ἐπίθεση στὶς 23 Ἀπρίλη.

Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἔδωκε ἐντολὴ νὰ γίνουν προετοιμασίαι γιὰ τὴν ἐπίθεση καὶ νὰ πάψουν οἱ πυροβολισμοὶ καὶ τὰ ἐπεισόδια ὡς τὴν ἡμέρα ποὺ ὀρίσθηκε νὰ γίνῃ ἡ ἐπίθεση. Τὴν παραμονὴ ὁμως τῆς ἡμέρας αὐτῆς μερικοὶ Κρήτες καὶ Ὑδραῖοι στρατιῶτες ἄρχισαν νὰ πυροβο-

λοῦν μερικοὺς Τούρκους. Ἐκεῖνοι ἔκαμαν τὸ ἴδιο καὶ ἡ συμπλοκὴ γενικεύτηκε στὸ μέρος αὐτὸ καὶ πῆρε μορφὴ μάχης ποὺ οἱ Ἕλληνες ἄρχισαν νὰ ὑποχωροῦν. Ὁ Καραϊσκάκης ἦταν ἄρρωστος στὴ σκηνή του μὲ πυρετὸ καὶ ὅταν ἄκουσε τοὺς πυροβολισμούς, ἔτρεξε νὰ δῇ τί συμβαίνει. Ὅταν εἶδε τοὺς Ἕλληνες νὰ ὑποχωροῦν, ἀνέβηκε στὸ ἄλογό του κι ἔτρεξε στὸ μέρος τῆς μάχης. Κατόρθωσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ὑποχώρηση καὶ ν' ἀποκρούσῃ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ τραυματίστηκε ἀπὸ μιὰ σφαῖρα. Τὸν μετακόμισαν στὸ πλοῖο τοῦ Τζώρτζ, ἀλλὰ τὴν ἄλλη ἡμέρα πέθανε καὶ κηδεύτηκε στὴ Σαλαμίνα.

Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Καραϊσκάκη ἡ ἐπίθεση δὲ ματαιώθηκε, ἀναβλήθηκε ὅμως γιὰ δυὸ ἡμέρες. Τὸ σχέδιο ἦταν νὰ γίνῃ νύχτα. Ἀλλὰ στὴν ἐκτέλεση τοῦ σχεδίου ἔγιναν πολλὰ σφάλματα, γιατί οὔτε ἀρχηγὸς πιά ὑπῆρχε, οὔτε στιβαρὴ καὶ ἔμπειρη διοίκηση. Ἡ ἀπόβαση τῶν στρατευμάτων στὸ Φάληρο ἐγίνε μὲ ἀργοπορία καὶ κράτησε ὅλη τὴ νύχτα. Σημειώθηκε τόση ἀταξία ποὺ ξημέρωνε πιά καὶ δὲν εἶχαν ἀκόμα προφτάσει νὰ συνταχθοῦν τὰ διάφορα τμήματα καὶ νὰ πιάσουν ὀρισμένες θέσεις.

Ὁ Κιουταχὴς ποὺ εἶδε ἀπὸ τὸ παρατηρητήριό του τὴν ἀταξία αὐτῆς τῶν Ἑλλήνων κατάλαβε ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἀρχηγὸς καὶ ἐνῆργησε ἀμέσως ἐπίθεση μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ μὲ τὸ ἵππικό του. Τὸ σῶμα τῶν τακτικῶν δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ καὶ οἱ ἄτακτοι πατήθηκαν ἀπὸ τὰ ἄλογα καὶ σκορπίστηκαν πρὸς τὴ θάλασσα. Πολλοὶ σκοτώθηκαν, ἄλλοι πνίγηκαν καὶ ἄλλοι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι.

Ἡ καταστροφὴ ποὺ ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες στὸ Φάληρο ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅσες ἄλλες ἔπαθαν σ' ὅλον τὸν ἐπαναστατικὸν ἀγῶνα. Χίλιοι ὀχτακόσιοι σκοτώθηκαν ἢ πνίγηκαν καὶ 250 πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Αὐτοὺς τὴν ἄλλη μέρα οἱ Τούρκοι τοὺς ἀποκεφάλισαν.

Ὑστερα ἀπὸ τὴν πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο ἡ φρουρὰ τῆς Ἀκροπόλεως συνθηκολόγησε κι ἔφυγε ἀπὸ τὸ φρούριο μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές της.

Ἔτσι ἡ ἀνάμειξη τῶν πολιτικῶν στὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ ἐπέμβαση τῶν ξένων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν ματαίωσαν τὸ πολεμικὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη καὶ προκάλεσαν τὸ θάνατό του, τὴν καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου καὶ τὴν παράδοση τῆς Ἀκροπόλεως. Οἱ ἀναγεννημένες ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τὶς νίκες τῆς Ἀράχovas καὶ τοῦ Δίστομου χάθηκαν καὶ ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ἔσβησε.

Ἑρωτήσεις. Γιατί ἡ κυβέρνησις ἤθελε νὰ μὴν πέσῃ ἡ Ἀκρόπολις; Ποιὰ ἦταν ἡ πρώτη σύγκρουσις τοῦ Καραϊσκάκη μετὰ τὸν Κιουταχὶ καὶ τί ἀποτελέσματα εἶχε; Ποιὸ ἦταν τὸ πολεμικὸ σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη; Πῶς προσπάθησε νὰ τὸ ἐφαρμόσῃ καὶ πῶς ὁ Κιουταχὶς θέλησε νὰ τὸ ματαιώσῃ; Τί συνέβη στὴν Ἀράχοβα καὶ στὸ Δίστομον; Πῶς ἐνισχύθηκε ἡ φρουρὰ στὴν Ἀκρόπολιν; Γιατί ἤρθε ὁ Καραϊσκάκης στὸ Κερατσίνι; Τί θὰ γινόταν ἂν ἡ κυβέρνησις ἄφηνε τὸν Καραϊσκάκη νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιόν του;

Ἔργασίαι. Νὰ κάνετε ἓνα χάρτη τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ Καραϊσκάκη ἀπὸ τότε ποὺ διορίστηκε ἀρχιστράτηγος ὡς τὴν καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου καὶ νὰ σημειώσετε τίς θέσεις ποὺ ἐγίναν οἱ ἐπιχειρήσεις.

2. Ἡ ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων

Ὑστερα ἀπὸ τὴν πτώσιν τῆς Ἀκροπόλεως στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα δὲν ὑπῆρχε πιά ἄλλη περιοχὴ στὰ χέρια τῶν Ἑλλήνων. Στὴν Πελοπόννησον δὲν ὑπῆρχαν ἀξιόλογες στρατιωτικὲς δυνάμεις, γιὰ ν' ἀντιταχθοῦν κατὰ τῶν δυνάμεων τοῦ Ἰμβραήμ, ποὺ λογάριάζε τὴν ἡμέραν νὰ χτυπήσῃ τὸ Ναύπλιον καὶ τὴν Ὑδρην. Ὁ τόπος εἶχε ἐρημωθῇ καὶ οἱ λίγοι ἄνθρωποι ποὺ ζοῦσαν εἶχαν καταφύγει στὰ βουνὰ καὶ στὰ σπηλαιοῦς. Παντοῦ κάπνιζαν ἐρείπια καὶ ἀσπρίζαν σκελετοί. Οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος στὸ ἐξωτερικὸν ἐβλεπαν μὲ λύπην τοὺς ὅτι ἡ ἀντίστασις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ εἶχε ἀρχίσει νὰ λυγίξῃ. Οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος ἔλεγον μὲ χαιρεκακίαν πῶς δὲν ὑπάρχει πιά ἐλεύθερη Ἑλλάδα, γιὰ νὰ τὴ βοηθήσουν οἱ φιλελληνικὲς κυβερνήσεις.

Στὴν κρίσιν ὅμως ἐκείνη γιὰ τὸν ἑλληνικὸν ἀγῶνα στιγμὴ ἡ τύχη τῆς Ἑλλάδος ἄρχισε νὰ παίρνῃ εὐνοϊκὴ τροπὴν.

Στὴν Ἀγγλίαν ἐγένετο πρωθυπουργὸς ὁ Κάνινγκ ποὺ ἀκολουθοῦσε φιλελληνικὴ πολιτικὴν. Στὴ Ρωσίαν εἶχε πεθάνει ὁ τσάρος Ἀλέξανδρος, ποὺ εἶχε ἀποκηρύξει τὸν Ὑψηλάντην, καὶ εἶχε ἀναλάβει ὁ Νικόλαος, ποὺ δὲν παρασυρόταν ἀπὸ τὸν μισὲλληνα πρωθυπουργὸ τῆς Αὐστρίας Μέττερνιχ. Στὴ Γαλλίαν ἐπίσης εἶχε παύσει ἡ ἐπιρροὴ τῆς Αὐστρίας. Σ' ὅλες αὐτὰς τίς χώρας τὸ μεγάλο φιλελληνικὸν ρεῦμα ἀνάγκασε τίς κυβερνήσεις ν' ἀλλάξουν πολιτικὴν.

Στις 6 Ἰουλίου 1827 οἱ τρεῖς μεγάλες δυνάμεις Ἀγγλία, Γαλλία καὶ

Ρωσία υπόγραψαν συμφωνία που αναγνώριζε την Ελλάδα αυτόνομη κάτω από την επικυριαρχία του σουλτάνου. Ταυτόχρονα έστειλαν πολεμικά πλοία στα ελληνικά ύδατα, για να επιβάλλουν την απόφασή τους. Αρχηγοί του στόλου ήταν του αγγλικού ο Κόδριγκτον, του γαλλικού ο Δεριγνύ και του ρωσικού ο Έυδεν.

Οι Έλληνες δέχτηκαν με ανακούφιση την απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων, ο σουλτάνος όμως όχι μόνο δε δέχτηκε, αλλά πρόσταξε τον Ίμβραήμ να συνεχίσει τον αγώνα με ακόμα μεγαλύτερη σκληρότητα.

Τότε οι ένωμένοι στόλοι των Δυνάμεων με γενικό αρχηγό τον Κόδριγκτον έπλευσαν στο λιμάνι της Πύλου και παρατάχθηκαν στην είσοδο του λιμανιού στις 8 Οκτωβρίου του 1827. Το στόλο των Δυνάμεων αποτελούσαν 26 πλοία με 1270 κανόνια. Μέσα στο λιμάνι ήταν ο αιγυπτιακός στόλος από 82 πλοία με 2000 κανόνια. Ο Κόδριγκτον έστειλε μια βάρκα με αξιωματικούς, για να επιδώσουν στον Ίμβραήμ την απόφαση των Μεγάλων Δυνάμεων για την κατάπαυση του πολέμου. Άλλα οι Αιγύπτιοι, που βασιζόνταν στις υπέρτερες δυνάμεις τους, πυροβόλησαν τη βάρκα. Τότε άρχισε η ναυμαχία. Κράτησε τέσσερεις ώρες. Όλα τα έχθρικά πλοία καταστράφηκαν και η θάλασσα γέμισε από συντρίμματα. Μεγαλύτερη ναυτική καταστροφή δεν είχε πάθει η Τουρκία από την εποχή της ναυμαχίας της Ναυπάκτου (1571).

Άλλα και ύστερα από αυτή τη συμφορά οι Τούρκοι δε δέχτηκαν τη συμφωνία του Λονδίνου για αυτόνομία της Ελλάδας και ετοίμαζαν νέα έκστρατεία. Τότε οι προστάτιδες Δυνάμεις ανακάλεσαν τους πρεσβευτές τους από την Κωνσταντινούπολη και σταμάτησαν τις διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία. Στις 7 Μαΐου 1828 η Ρωσία κήρυξε τον πόλεμο κατά της Τουρκίας και τα στρατεύματά της έφτασαν ως την Ανδριανούπολη. Η Γαλλία έστειλε στην Πελοπόννησο στις 18 Αυγούστου το στρατηγό Μαιζόν με 14.000 πεζικό στρατό και 300 ιππείς, για να διώξει τον Ίμβραήμ.

Ύστερα από τα μέτρα αυτά των Δυνάμεων ο Ίμβραήμ έξαναγκάστηκε να φύγει από την Πελοπόννησο, κι όλες οι τουρκικές φρουρές παραδόθηκαν. Ο Τζώρτζης πέρασε στη Δυτική Στερεά Ελλάδα και έδιωξε από αυτή τους Τούρκους, ενώ ο Δημήτριος Ύψηλάντης έδιωξε τους Τούρκους από την Ανατολική. Κοντά στην Πέτρα της Βοιωτίας

στις 19 Σεπτεμβρίου 1829 έδωσε την τελευταία μάχη του αίματηρού αγώνα, που είχε αρχίσει, πριν από όχτώ χρόνια, στον Προϋθο ό αδελφός του Άλέξανδρος.

Άπό τό Μάρτιο του 1829 οί τρεις Προστάτιδες Δυνάμεις είχαν υπογράψει νέο πρωτόκολλο. Μ' αυτό ιδρύθηκε έλληνικό κράτος κάτω από την έπικυριαρχία του σουλτάνου. Τό νέο κράτος αποτελούσε ή Πελοπόννησος, ή Στερεά Ελλάδα ως τόν Άμβρακικό και τόν Παγασητικό κόλπο, ή Εϋβοια και οί Κυκλάδες. Τό πρωτόκολλο αυτό τό επέβαλε ό τσάρος στην Τουρκία, για νά πάψη τόν πόλεμο που της είχε κηρύξει.

Στό μεταξύ όμως μεταβλήθηκαν οί διαθέσεις τών Άγγλων και στις 22 Ιανουαρίου 1830 με νέο πρωτόκολλο που υπογράφηκε στο Λονδίνο, ιδρύθηκε ανεξάρτητο Έλληνικό Βασίλειο νοτίως του Σπερχειού. Άργότερα, τό Μάη του 1832, που ήρθε ό Όθωνας στην Ελλάδα, τα όρια του Βασιλείου μετατοπίστηκαν ως τόν Παγασητικό και Άμβρακικό κόλπο.

Έρωτήσεις. «Ποιά περιστατικά άλλαξαν τή στάση τών κυβερνήσεων τών Μεγάλων Δυνάμεων στο έλληνικό ζήτημα; Πώς αναγκάστηκε ή Τουρκία νά δεχτή τήν απόφαση τών Μεγάλων Δυνάμεων; Πώς μπόρεσε ό μικρότερος στόλος τών Δυνάμεων νά καταστρέψη τόν μεγαλύτερον του Ιμβραήμ; Ποιά ήσαν τὰ όρια του πρώτου ελληνικού Βασιλείου;

Έργασίες. Καταρτίστε κατάλογο με χρονολογική σειρά τών γεγονότων από τις άρχες του 1827 μέχρι του 1830.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

1. 'Ο 'Ιωάννης Καποδίστριας (1828-1831)

Η τρίτη Έθνική Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνήλθε στὴν Τροιζήνα τὸ Μάρτη τοῦ 1827 ἐξέλεξε τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κυβερνήτη τῆς Ἑλλάδας γιὰ ἑπτὰ χρόνια.

Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καταγόταν ἀπὸ εὐπορὴ οἰκογένεια τῆς Κέρκυρας. Σπούδασέ στὴν Εὐρώπῃ καὶ ὑπηρέτησε στὴν ἀρχὴ στὴ Γραμματεία τῆς Ἐπικρατείας τῶν Ἰονίων νήσων καὶ ὕστερα μπῆκε στὴ διπλωματικὴ ὑπηρεσία τῆς Ρωσίας καὶ ἔφτασε ὡς τὴν θέση τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ὅταν τὸν ἐξέλεξαν κυβερνήτη, βρισκόταν στὴν Ἑλβετία. Τὸ ὄνομά του ἦταν πολὺ γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα καὶ ὅλοι πίστευαν πὼς θὰ ἔφερνε τὴν τάξη καὶ τὴν ὁμόνοια στὴ χώρα. Πρὶν κατεβῇ στὴν Ἑλλάδα ἐπισκέφτηκε τὶς κυβερνήσεις τῆς Εὐρώπης, γιὰ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά τους καὶ τὸ Γενάρη τοῦ 1828 ἔφτασε στὸ Ναύπλιο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὴν Αἴγινα, τὴν ἑδρὰ τῆς κυβερνήσεως.

Τὸ ἔργο του ἦταν δύσκολο, γιατί ἀναρχία καὶ ἐρήμωση κυριαρχοῦσαν στὴν καταστρεμμένη χώρα. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν λιγοστέψει, τὰ ζῶα εἶχαν ἀφανισθῇ καὶ ἡ γῆ ἔμενε ἀκαλλιέργητη. Οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἐξαγριωθῇ καὶ ἡ ληστεία καὶ ἡ πειρατεία μάστιζαν τὸν τόπο. Νόμος δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ τὸ δίκαιο τοῦ ἰσχυροτέρου καταπίεζε τοὺς ἀδυνάτους. Οἱ πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις δὲν εἶχαν ἀκόμα τερματισθῇ καὶ ὁ Ἰμβραῆμ ἦταν ἀκόμα στὴν Πελοπόννησο.

Ὁ Καποδίστριας προσπάθησε νὰ δώσῃ μορφή κράτους στὰ ἐρείπια καὶ στὸ χάος ποὺ βρῆκε. Εἶχε μόρφωση ἐξαιρετικὴ καὶ γνώριζε πὼς ἔπρεπε νὰ κάμῃ κράτος ὀργανωμένο, ὅπως τὰ ἄλλα πολιτισμένα κράτη τῆς Εὐρώπης.



Ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας

Πρῶτα φρόντισε καὶ πῆρε ἓνα δάνειο. Ἰδρυσε τὴν Ἑθνικὴ Τράπεζα καὶ ἔκοψε τὰ πρῶτα νομίσματα. Ὑστερα συγκρότησε ταχτικὸ στρατὸ καὶ προσπάθησε μὲ αὐτὸν νὰ κρατήσῃ τὴν τάξη καὶ τὴν ἀσφάλεια καὶ νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀναρχία καὶ τὴ ληστεία. Ἰδρυσε Γεωργικὴ Σχολὴ στὴν Τίρυνθα, γιὰ ν' ἀναπτύξῃ τὴ γεωργία. Μάζεψε τὰ ὀρφανὰ τοῦ πολέμου στὸ ὀρφανοτροφεῖο τῆς Αἰγίνας καὶ ἰδρυσε

σχολεῖα γιὰ τὴ μόρφωση τοῦ λαοῦ καὶ Διδασκαλεῖο γιὰ νὰ μορφώνωνται οἱ νέοι διδάσκαλοι. Ἐργάστηκε μὲ ζῆλο καὶ προθυμία καὶ εἶχε πραγματικὰ τὴ θέληση καὶ τὴ φιλοδοξία νὰ βοηθήσῃ τὴ χώρα, γιὰ ν' ἀνασυγκροτηθῇ.

Ἀλλὰ παρὰ τὶς καλές του προθέσεις καὶ τὶς ικανότητές του, δὲν κατόρθωσε νὰ φέρῃ τὸ ἔργο του σὲ τέλος, γιατί ἦταν ἐγωιστὴς καὶ αὐταρχικός. Πίστευε πὼς οἱ ἐκλογές, οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἐθνοσυνελεύσεις δὲ χρειάζονταν ἀκόμα γιὰ τὴ νεοσύστατὴ Ἑλλάδα. Εἶχε τὴ γνώμη πὼς ὅλες οἱ ἐξουσίες πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν στὰ χέρια ἑνὸς ἱκανοῦ καὶ χρηστοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ προοδεύσῃ τὸ κράτος.

Γιὰ νὰ βάλῃ σ' ἐφαρμογὴ τὶς ιδέες του αὐτὲς διέλυσε τὴν Ἐθνοσυνέλευση ποὺ τὸν ἐξέλεξε, διόρισε ἓνα συμβούλιο ἀπὸ 27 ἀνθρώπους καὶ κράτησε στὰ χέρια του ὅλη τὴν ἐξουσία. Τὰ μέτρα αὐτὰ καὶ ὁ αὐταρχικός του χαρακτήρας δυσaráστησαν τοὺς προκρίτους, τοὺς πλοῦσιους καὶ τοὺς γαιοκτήμονες καὶ σχηματίστηκε ἐναντίον του ἰσχυρὴ ἀντιπολίτευση. Σὲ πολλὰ μάλιστα μέρη, ὅπως στὴ Μάνη, ἡ ἀντι-

πολίτευση πήρε τη μορφή άνυπακοής. Τότε ο Καποδίστριας θέλησε να επιβάλει το κράτος του Νόμου· διέταξε να συλληφθούν οι Μαυρομιχαλαίοι και φυλάκισε τον Πετρόμπεη στο "Ισο-Καλέ του Ναυπλίου.

Τότε η Ύδρα στασίασε και οι δυσареστημένοι έκαμαν δική τους κυβέρνηση που την ονόμασαν Συνταγματική Έπιτροπεία. Με διαταγή της κυβέρνησεως αυτής ο Μιαούλης και ο Μαυροκορδάτος πήγαν και κατέλαβαν το στόλο στο ναύσταθμο του Πόρου. Ο Καποδίστριας από το Ναύπλιο, όπου είχε μεταφέρει την κυβέρνηση από τον Οκτώβριο του 1829 έστειλε το Ρώσο ναύαρχο Ρικόντ να χτυπήσει με τα κανόνια τους τούς στασιαστές. Δύο πλοία τότε καταστράφηκαν και με δυσκολία σώθηκαν τα άλλα και ο ναύσταθμος.



Ή Ελλάδα του 1832

Τόσο είχαν έρεθιστή τὰ πνεύματα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτά, ὥστε τὸ πρῶι στὶς 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1831 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Πετρόμπεη Κωνσταντίνος Μαυρομιχάλης καὶ ὁ γιὸς του Γεώργιος ποὺ ἔμεναν στὸ Ναύπλιο μὲ ἐπιτήρηση τῆς ἀστυνομίας, παραμόνεψαν καὶ δολοφόνησαν τὸν Καποδίστρια, ὅταν πῆγαινε στὸ ναὸ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα, γιὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὴ θεϊὰ λειτουργία. Ὁ Κωνσταντῖνος σκοτώθηκε ἀμέσως ἀπὸ τοὺς σωματοφύλακες τοῦ κυβερνήτη, ὁ Γεώργιος καταδικάστηκε σὲ θάνατο καὶ τουφεκίστηκε.

Ἑρωτήσεις. Ποιὰ ἦταν ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ σταδιοδρομία τοῦ Καποδίστρια; Ποιὲς δυσκολίες συνάντησε στὸ ἔργο τοῦ κυβερνήτη; Ποιὲς ἀντιλήψεις εἶχε γιὰ τὴν κατάλληλη διοίκηση τῆς Ἑλλάδας; γιατί ἤρθε σὲ ἀντίθεση μὲ ἓνα μέρος τῶν ἐλλήνων; Ποιὰ ἔργα ἔκαμε κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐξουσίας του;

Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα

α) Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνα. Ὑστερα ἀπὸ τὴ δολοφονία τοῦ Καποδίστρια, ξέσπασε στὴν Ἑλλάδα φοβερὴ ἀναρχία κι ἐμφύλιος πόλεμος. Ὁ ἀδερφὸς τοῦ Καποδίστρια Αὐγουστίνος δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἐξουσία κι ἔφυγε στὴν Κέρκυρα. Ρουμελιώτικα στρατεύματα μὲ τὸν Κωλέττη περιέτρεχαν τὴν Πελοπόννησο καὶ λήστευαν τοὺς κατοίκους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἀναγκάστηκε νὰ συγκρουσθῇ μὲ αὐτὰ κι ἔγιναν θλιβερὰ ἐπεισόδια.

Γιὰ νὰ τερματίσουν τὴν ἀναρχία οἱ Προστάτιδες Δυνάμεις ὄρισαν γιὰ βασιλιά τῆς Ἑλλάδας, τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλιά τῆς Βαυαρίας Ὁθωνα. Ἡ Ἐθνικὴ Συνέλευση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ συνήλθε στὴν Πρόνοια τοῦ Ναυπλίου, ἐπικύρωσε τὴν ἐκλογὴ τοῦ Ὁθωνα καὶ ἑλληνικὴ ἀντιπροσωπεία πῆγε στὸ Μόναχο, γιὰ νὰ συνοδέψῃ τὸ νέο βασιλιά στὴν Ἑλλάδα.

Στὶς 25 Ἰανουαρίου τοῦ 1833 ὁ Ὁθωνας ἀποβιβάστηκε μὲ τὴν ἀκολουθία του στὸ Ναύπλιο καὶ ὁ λαὸς τὸν ὑποδέχτηκε μὲ χαρὰ καὶ ἀνακούφιση, γιατί πίστευε πὼς θὰ ἔπαυε ἡ ἀναρχία καὶ ἡ ἡσυχία καὶ ἡ τάξη θὰ ξαναρχόταν στὸν τόπο.

β) Ἡ ἀντιβασιλεία. Ὅταν κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα ὁ Ὁθωνας, ἦταν 17 ἐτῶν. Γι' αὐτὸ τὸν συνόδευε μιὰ τριμελὴς ἐπιτροπὴ ποὺ θ'

άσκούσε τη βασιλική εξουσία, ώσπου νά ἐνηλικιωθῇ ὁ Ὁθωνας. Ἡ τριμελής αὐτῇ ἐπιτροπὴ ὀνομάστηκε ἀντιβασιλεία καὶ τὴν ἀποτελοῦσαν ὁ Ἄρμανσπεργ, ὁ Μάουερ καὶ ὁ Ἐϋδεκ.

Τὸ ἔργο τῆς ἀντιβασιλείας ἦταν πολὺ δύσκολο. Ἦθελε νά κάμῃ τὴν Ἑλλάδα κράτος μὲ καλὴ ὀργάνωση, ὅπως τὰ εὐρωπαϊκὰ. Ἀλλὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἦταν ἀάπτωχος καὶ τὰ 90% ἀπὸ αὐτὸν δὲ γνώριζαν γραφὴ καὶ ἀνάγνωση. Ἡ σκλαβιά καὶ ὁ πόλεμος τὸν εἶχαν κάμει ἀνυπότακτο καὶ ἀπειθαρχο. Δὲ γνώριζε τέχνες, δὲν εἶχε ἐργοστάσια ἢ ἐργαστήρια, γιὰ νά παράγῃ τ' ἀπαραίτητα εἶδη. Χρήματα δὲν ὑπῆρχαν γιὰ ν' ἀναπτυχθοῦν ἐπιχειρήσεις καὶ ἐμπόριο. Οὔτε δρόμοι ὑπῆρχαν, οὔτε σπίτια, οὔτε μεταφορικὰ μέσα. Ὅλα ἔπρεπε νά γίνουν ἀπὸ τὴν ἀρχή.

Μὲ ὅλες τὶς δυσκολίες αὐτὲς ἡ ἀντιβασιλεία ἐργάστηκε μὲ σύστημα καὶ προθυμία κι ἔβαλε τὶς βάσεις τοῦ κράτους. Δὲ γνώριζε ὅμως τὸ χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων καὶ ἦρθε σὲ προστριβὲς μαζί του. Γι' αὐτὸ ὁ λαὸς μίσησε τὴν ἀντιβασιλεία.

γ) Ἡ ἀπολυταρχικὴ διοίκηση τοῦ Ὁθωνα. Στις 20 Μαΐου 1835 ὁ Ὁθωνας ἐνηλικιώθηκε καὶ ἀνέλαβε ὁ ἴδιος τὴ διοίκηση τοῦ τόπου. Παντρεύτηκε τὴ θυγατέρα τοῦ δούκα τοῦ Ὀλδεμβούργου Ἀμαλία κι ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ποῦ εἶχε μεταφερθῇ ἡ πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

Ὁ Ὁθωνας κυβέρνησε αὐταρχικά. Πῆρε Ἕλληνες ὑπουργούς, ἀλλὰ τῆς δικῆς του προτιμήσεως. Δὲν κάλεσε οὔτε Ἐθνικὴ Συνέλευση οὔτε Βουλὴ. Ὁ ἴδιος προήδρευε στὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο καὶ ὁ ἴδιος ἔπαιρνε ἀποφάσεις. Διατήρησε στὶς ἀνώτερες θέσεις τοὺς Βαυαρούς. Αὐτοὶ ἐργάζονταν γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κράτους, ἀλλὰ οἱ Ἕλληνες δὲν τὸ ἀντιλαμβάνονταν καὶ μεμψιμοιροῦσαν. Ἔτσι ἄρχισε νά σχηματίζεται μιὰ γενικὴ δυσἀρέσκεια κατὰ τοῦ Ὁθωνα. Ὁ λαὸς πίστευε πὼς ἡ κατάσταση θὰ καλυτέρευε, ἂν ὁ Ὁθωνας δεχόταν νά παραχωρήσῃ στὴ χώρα Σύνταγμα. Δηλαδὴ ἂν ἔπαυε νά κυβερνᾷ ἀπολυταρχικά καὶ δεχόταν νά κυβερνᾷ σύμφωνα μ' ἓνα νόμο, ποῦ θὰ ψήφιζαν ἀντιπρόσωποι, τοὺς ὁποίους θὰ ὀριζε ὁ λαὸς μὲ ἐκλογές.

δ) Τὸ Σύνταγμα. Στις 3 Σεπτεμβρίου τοῦ 1843 ὁ στρατὸς καὶ ὁλος ὁ λαὸς μὲ τὴν ὑποκίνηση τῶν κομμάτων, συγκεντρώθηκαν στὴν πλατεία ποῦ εἶναι μπροστὰ στὰ ἀνάκτορα καὶ ἀπαίτησαν ἀπὸ τὸν Ὁθωνα νά κυβερνᾷ σύμφωνα μὲ Σύνταγμα ποῦ θὰ ψήφιζαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ. Ὁ Ὁθωνας ἀναγκάστηκε νά ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα

και ο λαός ικανοποιήθηκε. Από τότε η πλατεία που είναι μπροστά στα παλαιά ανάκτορα ονομάστηκε Πλατεία του Συντάγματος κι ένας μεγάλος δρόμος της πρωτεύουσας ονομάστηκε οδός Τρίτης Σεπτεμβρίου.

ε) Η έξωση του Όθωνα. Από τα 1843 ο Όθωνας κυβερνούσε σά συνταγματικός βασιλιάς, αλλά πολλές φορές παραβίαζε το Σύνταγμα. Ένεργουσε με κάθε τρόπο να εκλέγωνται βουλή και κυβέρνηση της δικής του προτιμήσεως. Γι' αυτό ο λαός, με την υποκίνηση πάλι των κομμάτων και των αρχηγών τους, που παραγκωνίζονταν από τη διοίκηση, στασίασε στις 10 Οκτωβρίου του 1862. Ο Όθωνας ήταν τότε σέ περιοδεία κι όταν έμαθε την έκρηξη του στασιαστικού κινήματος, έσπευσε να επιστρέψει με πλοίο στον Πειραιά, αλλά ο λαός με φωνές και απειλές δεν τον άφησε να αποβιβαστεί στη στεριά. Την άλλη μέρα έφυγε στη Βενετία και από κει γύρισε στο Μόναχο και ύστερα από πέντε χρόνια πέθανε εκεί· ώσπου να πεθάνη φορούσε την ελληνική στολή. Όταν πέθανε και δημοσιεύτηκε η αλληλογραφία του, αποδείχτηκε η μεγάλη αγάπη που έτρεφε για την Ελλάδα.

Ο Όθωνας κυβέρνησε την Ελλάδα τριάντα χρόνια. Και ο ίδιος και η βασίλισσα Αμαλία εργάστηκαν με όλες τους τις δυνάμεις για την πρόοδο και την ευτυχία της νέας τους πατρίδας. Δεν μπόρεσαν όμως να καταλάβουν το χαρακτήρα του ελληνικού λαού και να ταιριάξουν μ' αυτόν τις αντιλήψεις που είχαν για τη διοίκηση του κράτους κι έγιναν αντιπαθείς στο λαό. Τη δυσарέσκεια του λαού ξεσήκωνε περισσότερο και η ευρωπαϊκή διπλωματία που δεν έβλεπε με συμπάθεια τις ιδέες του Όθωνα για την απελευθέρωση όλων των υπόδουλων ελληνικών πληθυσμών.

Ερωτήσεις. Τί έγινε ύστερα από τη δολοφονία του Καποδίστρια; Πώς έγινε η εκλογή του Όθωνα; Τί ήταν η λεγόμενη «αντιβασιλεία»; Πώς κυβερνούσε ο Όθωνας; Να κάνετε σύγκριση με τον τρόπο που κυβερνούσε ο Καποδίστριας. Τί έγινε στις 3 Σεπτεμβρίου του 1843; Τί έγινε στις 10 Οκτωβρίου του 1862; Γιατί; Τί αίσθημα έτρεφε ο Όθωνας για την Ελλάδα;

3. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ (1863 – 1913)

Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὁθωνα, μὲ σύσταση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, ἡ δευτέρα Ἐθνοσυνέλευση ποὺ ἐγίνε στὴν Ἀθήνα τὸ Μάρτιο τοῦ 1863 ἐξέλεξε γιὰ βασιλιὰ τῆς Ἑλλάδας τὸ δευτερότοκο γιὸ τοῦ βασιλιὰ τῆς Δανίας Γεώργιο.

Ὁ Γεώργιος ἀνέβηκε στὸν ἐλληνικὸ θρόνο σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν. Πῆρε σύζυγο τὴ δούκισσα τῆς Ρωσίας Ὀλγα καὶ βασιλέψε στὴν Ἑλλάδα πενήντα ὁλόκληρα χρόνια.

Ὁ Γεώργιος ἦταν φιλειρηνικὸς καὶ συνετὸς. Κατανόησε τὸ χαρακτῆρα τοῦ λαοῦ καὶ κυβέρνησε μὲ δεξιότητα τοὺς ὑπηκόους του.

Στὸ μακρόχρονο διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ διαδραματίσθηκαν πολλὰ γεγονότα, ποὺ συνδέθηκαν μὲ τὴν ἱστορία τῆς Ἑλλάδας. Τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ γεγονότα αὐτὰ εἶναι τὰ παρακάτω:

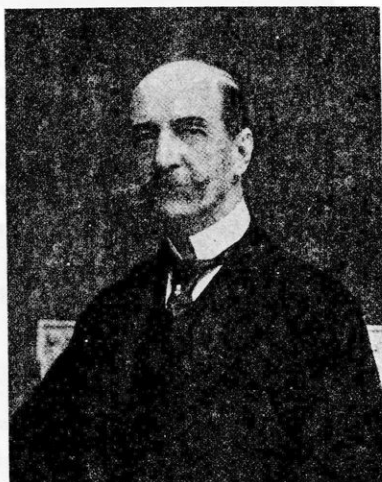
α) Ἡ ἔνωση τῆς Ἑπτανήσου. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἀνακήρυξη τοῦ Γεωργίου ὡς βασιλιὰ τῆς Ἑλλάδας, ἡ Ἀγγλία παραχώρησε στὴν Ἑλλάδα τὰ νησιὰ τοῦ Ἰονίου Ζάκυνθο, Κεφαλληνία, Ἰθάκη, Λευκάδα, Παξοὺς, Ἀντίπαξους καὶ Κέρκυρα. Τὰ νησιὰ αὐτὰ τὰ κατεῖχε ἡ Ἀγγλία ἀπὸ 50 χρόνια. Ὁ νέος βασιλιάς ἐπισκέφθηκε τὰ νησιὰ καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν Ἑλλήνων κορυφώθηκε, ὅταν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν νήσων ἔγιναν δεκτοὶ στὴν Ἐθνοσυνέλευση τῆς Ἀθήνας. Ἀνάμεσα στοὺς ἀντιπροσώπους τῶν νήσων ἦταν καὶ ὁ ἐθνικὸς ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

β) Τὸ ἐλληνικὸ Σύνταγμα τοῦ 1864. Ἐνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀνοδο τοῦ Γεωργίου στὸ θρόνο ψηφίστηκε τὸ νέο ἐλληνικὸ Σύνταγμα. Τὸ Σύνταγμα αὐτὸ καθιέρωσε τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα στὴν Ἑλλάδα καὶ ἴσχυσε σ' ὅλο σχεδὸν τὸ διάστημα τῆς μακρόχρονης βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄.

γ) Ἡ ἐπανάσταση τῆς Κρήτης στὰ 1866. Ἡ Κρήτη εἶχε ξαναγυρίσει στὴν ἐξουσία τοῦ σουλτάνου ἀπὸ τὰ 1840. Οἱ Κρητικοὶ ὅμως δὲν ἔπαψαν οὔτε στιγμή νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν Ἑλλάδα. Στὰ 1866 ἐπαναστάτησαν καὶ κήρυξαν τὴν ἔνωση. Αἰγυπτιακὰ στρατεύματα τότε ἀποβιβάστηκαν στὴ νῆσο καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπόκλεισε τὰ παράλια τῆς. Μεγάλος ἐνθουσιασμὸς ξεσηκώθηκε τότε στὴν Ἑλλάδα κι ἐθελοντὲς ἀξιωματικοὶ ἔσπευσαν ἐκεῖ. Ἡ ἐπανάσταση

ὅμως πνίγηκε στὸ αἷμα τῆς. Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς Ἀρκαδίου Γαβριήλ ἀνατίναξε τὸ μοναστήρι, ποῦ εἶχαν καταφύγει γυναικόπαιδα καὶ πολεμιστές, καὶ κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ θάφτηκαν πολιορκητὲς καὶ πολιορκούμενοι.

δ) Ἡ προσάρτηση τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Νομοῦ τῆς Ἀρτας. Στὰ 1877 ἔγινε πόλεμος ρωσοτουρκικὸς καὶ ἡ Τουρκία νικήθηκε καὶ ὑποχρεώθηκε ἀπὸ τὸ συνέδριο τοῦ Βερολίνου νὰ παραχωρήσῃ στὴν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία καὶ ἀπὸ τὴν Ἠπειρο τὸ νομὸ τῆς Ἀρτας. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ παραχώρησαν οἱ Τοῦρκοι καὶ τὴν Κύπρο στὴν Ἀγγλία (1878).



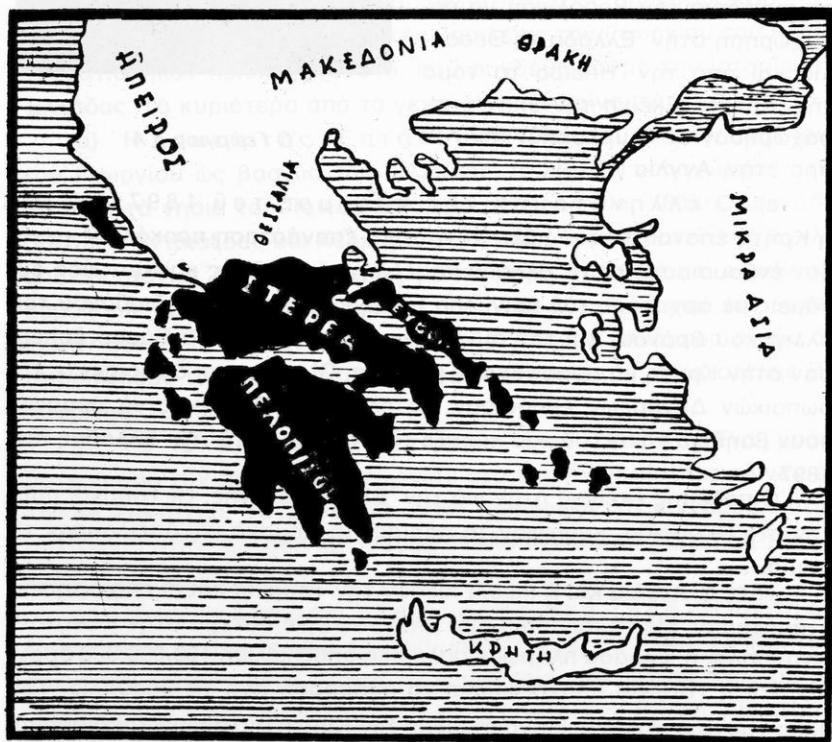
Ὁ Γεώργιος ὁ Α΄

ε) Ὁ ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. Στὰ 1896 ἡ Κρήτη ἐπαναστάτησε πάλι. Ἡ κρητικὴ ἐπανάσταση προκάλεσε μεγάλον ἐνθουσιασμό στὴν Ἑλλάδα καὶ ἑλληνικὲς πεζικὲς καὶ ναυτικὲς δυνάμεις μὲ ἀρχηγούς τὸν πρίγκηπα Γεώργιο (ἄδερφὸ τοῦ διαδόχου τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου) καὶ τὸν συνταγματάρχη Τιμολέοντα Βάσσο ἐσπευσαν στὴν Κρήτη νὰ προσφέρουν βοήθεια. Οἱ ναύαρχοι ὅμως πέντε εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων ἐμπόδισαν τὶς ἑλληνικὲς δυνάμεις νὰ προσφέρουν βοήθεια καὶ ἡ Τουρκία κήρυξε τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας στὰ 1897.

Ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἦταν γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀτυχής. Οἱ Τοῦρκοι μῆχαν στὴ Θεσσαλία, κυρίεψαν τὴ Λάρισα, τὸ Δομοκὸ καὶ ἀπειλοῦσαν τὴ Λαμία.

Τότε ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία πίεσαν τὴν Τουρκία καὶ οἱ ἐπιχειρήσεις σταμάτησαν. Μὲ τὴ συνθήκη ποὺ ὑπογράφηκε ὕστερα στὴν Κωνσταντινούπολη, ἡ Ἑλλάδα πλήρωσε πολεμικὴ ἀποζημίωση 100.000.000 δραχμὲς καὶ ἡ Τουρκία ὑποχρεώθηκε νὰ ἀποσυρθῇ ἀπὸ τὴ Θεσσαλία. Τὸν ἄλλο χρόνο οἱ Δυνάμεις ἀνακήρυξαν τὴν Κρήτη αὐτόνομη καὶ διόρισαν ἀρμοστὴ τὸν πρίγκηπα Γεώργιο. Ὑστερα ἀπὸ ὀχτῶ χρόνια τὸν διαδέχτηκε ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης.

στ) Ὁ ἀνταγωνισμὸς στὴ Μακεδονία. Τὰ παλαιότερα χρόνια ὅλοι οἱ χριστιανοὶ τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀνῆκαν στὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Βούλγαροι θέλοντας νὰ γίνουν ἀνεξάρτητο κράτος, ἱδρύσαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ρώσων καὶ τῶν Τούρκων ἰδιαίτερη ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ ποὺ ὀνομάστηκε βουλγαρικὴ Ἐξαρχία. Στὴ Μακεδονία ὁ περισσότερος καὶ ὁ καλύτερος πληθυσμὸς ἦταν ἐλληνικὸς. Ὑπῆρχαν ὅμως καὶ οἱ βουλγαρόφωνοι χωρικοὶ στὰ βόρεια μέρη καὶ Σέρβοι καὶ λίγοι Κουτσόβλαχοι. Τοὺς πληθυσμοὺς αὐτοὺς τῆς Μακεδονίας θέλησαν οἱ Βούλγαροι νὰ



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1864



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1881



Ὁ Παῦλος Μελάς

τούς ἐξαναγκάσουν ν' ἀποσχιστοῦν ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο καὶ ν' ἀναγνώρισουν τὸν Ἐξάρχο τῶν Βουλγάρων. Ἀρχισαν λοιπὸν ἄγριον προσηλυτισμὸν μέσα στὴ Μακεδονία, ἱδρύαν σχολεῖα καὶ προσπαθοῦσαν μὲ κάθε τρόπο νὰ προσεταιριστοῦν τοὺς Μακεδόνες.

Στὴν ἀρχὴ προσπαθοῦσαν νὰ ἐπιτύχουν τὸ σκοπὸ τους μόνο μὲ τὴ προπαγάνδα. Ὅταν ὅμως οἱ Ἕλληνες ἔχασαν τὸν πόλεμο τοῦ 1897, οἱ Βούλγαροι ἀποθρασύνθηκαν κι ἔστειλαν στὴ Μακεδονία, ποὺ κατεῖχαν ἀκόμα οἱ Τούρκοι, κομιτατζήδες ποὺ λήστευαν τοὺς Ἕλληνες καὶ δολοφονοῦσαν τοὺς

προεστοὺς καὶ ἰδιαίτερα τοὺς ἱερεῖς καὶ τοὺς δασκάλους. Ἐπεδίωξαν νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ νὰ ἐνισχύσουν τοὺς βουλγαρόφωνους πληθυσμούς, γιὰ νὰ γίνη ἡ Μακεδονία βουλγαρική, ὅταν ἡ Τουρκία θὰ ἀναγκαζόταν ν' ἀποσυρθῇ ἀπὸ κεῖ.

Γιὰ ν' ἀντιδράσουν στοὺς σκοποὺς τῶν Βουλγάρων οἱ Ἕλληνες καὶ γιὰ νὰ ὑπερασπιστοῦν τοὺς ἐλληνικοὺς πληθυσμούς τῆς Μακεδονίας, κατάρτισαν ἀνταρτικὰ σώματα, ποὺ μπήκαν στὴ Μακεδονία στὰ 1904 καὶ καταδίωξαν τοὺς Βούλγαρους κομιτατζήδες. Πολλοὶ γενναῖοι ἄντρες ἔπεσαν στὸν ἀγῶνα αὐτὸν καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ ὁ ἐθνικὸς ἥρωας Παῦλος Μελάς. Ὁ μακεδονικὸς καὶ ὁ ἄλλος ἐλληνισμὸς θρήνησαν τὸ θάνατο τοῦ παλικάριοῦ, ἀλλὰ ἡ Μακεδονία ἀπαλλάχτηκε ἀπὸ τὴ βουλγαρική τρομοκρατία.

ζ) Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1909. Ὁ ἀτυχὲς πόλεμος τοῦ 1897 πλήγωσε τὴν ἐθνικὴ φιλοτιμία τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔβλεπαν μὲ λύπη τους ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ κατάσταση τοῦ κράτους δὲν ἦταν τόσο καλὴ καὶ ὅτι ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐπικρατήσῃ ὑγιέστερος πολιτικὸς βίος καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ ὀργανωθῇ καλύτερα τὸ κράτος. Ἐβλεπαν ὅτι ἡ Τουρκία εἶχε ὀργανωθῇ καὶ ὅτι ἡ Βουλγαρία προόδευε καὶ μεγάλωνε μέρα μὲ τὴ μέρα καὶ ἡ ἐπιρροή της στὴ Μακεδονία.

Στά 1908 έγινε στην Τουρκία η επανάσταση των Νεοτούρκων, που προξένησε σημαντικές ανωμαλίες σ' αυτή. Από τις ανωμαλίες αυτές έπωφελήθηκε η Βουλγαρία και ανακήρυξε την ανεξαρτησία της. Το ίδιο θέλησε να κάμη και η Κρήτη, αλλά η ελληνική κυβέρνηση δεν τολμούσε να τη βοηθήση και οι Τούρκοι κατέστειλαν την επανάσταση.

Όλα αυτά γέννησαν στο λαό την επιθυμία της άνορθωσης του κράτους. Γι' αυτό το Μάιο του 1909 συγκροτήθηκε ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος με σκοπό να επιβάλει το έργο της άνορθωσης. Τη νύχτα της 14 πρὸς 15 Αύγουστου του 1909 πεντακόσιοι αξιωματικοί του στρατού συγκεντρώθηκαν στο Γουδι με άρχηγό το συνταγματάρχη Νικόλαο Ζορμπά και ζήτησαν από την κυβέρνηση να παραιτηθῇ. Η κυβέρνηση παραιτήθηκε κι έγινε άλλη με έλεγχο του Στρατιωτικού Συνδέσμου. Τέλος ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος κάλεσε για σύμβουλο τὸν κρητικό πολιτικό Έλευθέριο Βενιζέλο, που εργάστηκε για την αναδιοργάνωση και την άνορθωση του κράτους, ὅπως έπεδίωκε ο Στρατιωτικός Σύνδεσμος.

η) Ο βαλκανοτουρκικός πόλεμος τοῦ 1912. Όταν ανέλαβαν την άρχή στην Τουρκία οί Νεότουρκοι, άρχιζαν να πιέζουν τούς χριστιανούς περισσότερο και να προσπαθοῦν με βίαια μέσα να έκτουρκίσουν τις ξένες μειονότητες μέσα στο τουρκικό κράτος.

Ο κίνδυνος που άπειλούσε τούς χριστιανικούς λαούς της Βαλκανικής τούς ένωσε σε μιὰ συμμαχία κατά της Τουρκίας. Ελλάδα, Βουλγαρία, Σερβία και Μαυροβούνιο συμάχησαν και στις 4 Ὀκτωβρίου του 1912 κήρυξαν τὸ βαλκανοτουρκικό πόλεμο.

Ο ελληνικός στρατός με άρχιστράτηγο τὸ διάδοχο Κωνσταντῖνο μπήκε στο τουρκικό έδαφος. Κυρίεψε την Έλασσόνα, τὰ στενά του Σαρανταπόρου, τὰ Σέρβια, την Κοζάνη, τὴ Βέροια και τὸ Ἀμύνταιο. Οί Τούρκοι συγκεντρώθηκαν στα Γιαννιτσά. Στις 19 και 20 Ὀκτωβρίου, οί Έλληνες τούς νίκησαν και στις 26 Ὀκτωβρίου, τὴν ἡμέρα της γιορτής του Ἀγίου Δημητρίου, του πολιούχου της Θεσσαλονίκης, μπήκαν νικητὲς στην πρωτεύουσα της Μακεδονίας, τὴ Θεσσαλονίκη. Ο Γεώργιος ὁ Α΄ έσπευσε άμέσως εκεί, για να τὴν προφυλάξη από τις άρπакτικές διαθέσεις τῶν Βουλγάρων.

Άλλα τμήματα του στρατού έλευθέρωσαν τὴ Φλώρινα, τὴν Καστοριά και τὴν Κορυτσά και άλλα προχωροῦσαν πρὸς τὴν Ἠπειρο. Στις 21 τοῦ Φεβρουαρίου του 1913 έπεσε τὸ ὄχυρο φρούριο του Μπιζανίου,

πού προστάτευε τὰ Γιάννενα καὶ τὴν ἄλλη ἡμέρα ὁ στρατηλάτης Κωνσταντῖνος, διάδοχος τότε τοῦ ἐλληνικοῦ θρόνου καὶ ἀρχιστράτηγος, μπήκε νικητὴς στὰ Γιάννενα, στὴν πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου. Τριάντα χιλιάδες Τούρκοι πιάστηκαν αἰχμάλωτοι.

Τὸν ἴδιο καιρὸ ὁ ἐλληνικὸς στόλος μὲ ἀρχηγὸ τὸ ναύαρχο Παῦλο Κουντουριώτη ἐλευθέρωσε τὸ νησιὰ τοῦ Αἰγαίου Χίος, Λέσβο, Λήμνο, Σαμοθράκη κι ἔκλεισε τὸν τουρκικὸ στόλο στὰ Δαρδανέλια. Στὸ λιμάνι τῆς Θεσσαλονίκης ὁ πλοίαρχος Βότσης ἀνατίναξε τὸ τουρκικὸ τορπιλοβόλο «Φετιχ-Μπουλέν» καὶ ὁ θρυλικὸς «Ἀβέρωφ» νίκησε τὸν τουρκικὸ στόλο στὴ ναυμαχία πού ἐγίνε στὸ Μοῦδρο τῆς Λήμνου.

Ἐνῶ ἀκράτητος ἐνθουσιασμὸς ἐπικρατοῦσε στὸ Πανελλήνιο καὶ τὸ ὄνειρο τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους φαινόταν πῶς γινότανε πραγματικότητα, ἓνα μεγάλο πένθος ἦρθε νὰ σκιάσῃ τὴ χαρὰ τῶν Ἑλλήνων. Στις 5 Μαρτίου 1913 ἓνας ἀνισόρροπος Ἕλληνας, ὁ Ἀλέξανδρος Σχινᾶς, δολοφόνησε στὴ Θεσσαλονίκη τὸ βασιλιά Γεώργιο. Ὁ θάνατος τοῦ συνετοῦ καὶ ἀγαπητοῦ ἡγεμόνα πού βασιλεύσε στὴν Ἑλλάδα μισὸν αἰῶνα κατὰλύπησε τοὺς Ἕλληνες. Στις 17 Μαρτίου 1913 ὑπογράφηκε στὸ Λονδίνο μέσα στὸ ἀνάκτορο τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου, ἡ συνθήκη τῶν συμμαχῶν καὶ τῆς Τουρκίας. Μὲ τὴ συνθήκη αὕτὴ ἡ Τουρκία ὑποχρεώθηκε νὰ παραχωρήσῃ στοὺς νικητὲς ὅσα ἐδάφη πῆραν στὴ Βαλκανικὴ. Τότε παραχωρήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ ἡ Κρήτη.

Ἑρωτήσεις. Τί ἐγίνε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Ὁθωνα; Πῶς προσαρτήθηκαν στὴν Ἑλλάδα τὰ Ἐπτάνησα; Ποιὰ ἱστορικὰ γεγονότα διαδραματίσθηκαν στὸ διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄; Μετρήστε τὶς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Γιατί ἐγίνε ὁ πόλεμος τοῦ 1897; Γιατί γινόταν ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν Βουλγάρων στὴ Μακεδονία; Ποιὸς ἦταν ὁ Παῦλος Μελάς; Ἀπὸ ποια αἰτία ἐγίνε ὁ βαλκανοτουρκικὸς πόλεμος; Ποιὲς ἦσαν οἱ κυριότερες νίκες τῶν Ἑλλήνων; Πότε κυριεύτηκε ἡ Θεσσαλονίκη; Πότε τὰ Γιάννενα; Πόσο μεγάλωσε ἡ Ἑλλάδα;

4. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου

Ὑστερα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Γεωργίου τοῦ Α΄ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Κωνσταντῖνος. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου εἶναι γεμάτὴ ἀπὸ μεγάλα

ιστορικά γεγονότα για τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Τὰ κυριότερα εἶναι τὰ παρακάτω:

α) Ὁ ἑλληνο - σερβο - βουλγαρικὸς πόλεμος τοῦ 1913. Ἡ συμμαχία τῶν Σέρβων, τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων δὲν κράτησε πολὺ. Δὲν εἶχε ὑπογραφῇ ἀκόμα ἡ συνθήκη μὲ τὴν Τουρκία καὶ οἱ Βούλγαροι ἄρχισαν τὶς προστριβές μὲ τοὺς συμμάχους τῶν. Ἦθελαν νὰ κρατήσουν αὐτοὶ ὄχι μόνον ὅσα ἐδάφη πῆραν, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ ἐλευθέρωσαν οἱ Ἕλληνες καὶ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴ Θεσσαλονίκη. Εἶχαν μάλιστα στείλει



Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Α΄

καὶ δύο μεραρχίες στρατοῦ μέσα στὴν πόλη, γιὰ ν' ἀναπαυτοῦν δηθεν. Οἱ σύμμαχοι ζήτησαν τὴ μεσολάβηση τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ οἱ Βούλγαροι δὲ δέχτηκαν. Τότε οἱ Ἕλληνες συμφώνησαν μὲ τοὺς Σέρβους καὶ στὶς 17 Ἰουνίου 1913 ἄρχισαν οἱ ἐχθροπραξίες μὲ τοὺς Βουλγάρους.

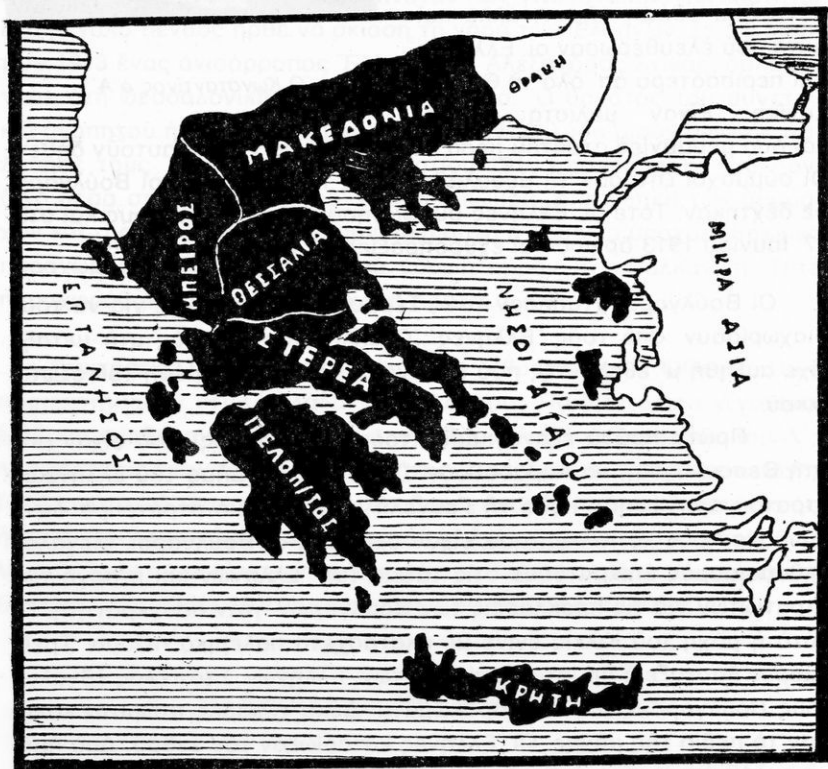
Οἱ Βούλγαροι χτύπησαν τοὺς Σέρβους στὴ Γευγελή, γιὰ νὰ τοὺς διαχωρίσουν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς στὸ μεταξὺ εἶχε αὐξηθῇ μ' ἐθελοντὲς ποὺ ἔφταναν ἀπὸ διάφορα μέρη τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Πρῶτα πρῶτα ἐξανάγκασαν τοὺς Βουλγάρους, ποὺ εἶχαν μπῆ στὴ Θεσσαλονίκη, νὰ παραδοθοῦν. Ὑστερα ἓνα τμήμα τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ προχώρησε πρὸς τὴ Γευγελή καὶ τὸ κύριο στράτευμα διευθύνθηκε πρὸς τὸ Κιλκίς, ποὺ εἶχαν ὀχυρωθῇ οἱ Βούλγαροι. Μεγάλος ἐνθουσιασμός ἐπικρατοῦσε στὶς τάξεις τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ ὀργὴ τῶν στρατιωτῶν γιὰ τὶς προκλήσεις τῶν Βουλγάρων ἦταν ἀσυγκράτητη. Γι' αὐτὸ ἡ μάχη τοῦ Κιλκίς ἐγίνε μὲ ἀκατάσχετο πολεμικὸ πείσμα. Τρεῖς ἡμέρες βάσταξε ἡ ὀρμητικὴ ἐπίθεση τῶν Ἑλλήνων. Στὸ τέλος ἐβγαλαν τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τὰ χαρακώματα. Δέκα χιλιάδες πτώματα κάλυψαν τὸ πεδίο τῆς μάχης. Οἱ Ἕλληνες καταδίωξαν τὸν ἐχθρό. Δυὸ ἡμέρες κράτησε ἡ μάχη στὸν Λαχανά. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ νίκησαν οἱ Ἕλληνες καὶ πῆραν τὴ Γευγελή, τὴ Νιγρίτα, τὴ Δοϊράνη καὶ τὴ Στρώμνιτσα. Ἀπὸ

έκει προχώρησαν προς τή Δράμα, τήν Καβάλα, τὸ Νευροκόπι καὶ τήν Ἄνω Τζουμαγιά.

Ὅταν οἱ Ἕλληνες ἔβγαλαν μὲ τή λόγχη τοὺς Βουλγάρους ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς πόλεις καὶ τὰ χωριά τῆς νότιας Μακεδονίας, οἱ Σέρβοι νικοῦσαν καὶ αὐτοὶ καὶ ἀνάγκαζαν τοὺς Βουλγάρους νὰ ὑποχωροῦν πρὸς τὰ παλιὰ τους σύνορα. Στὸ μεταξὺ καὶ οἱ Ρουμάνοι εἶχαν μπῆ στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος καὶ οἱ Τούρκοι εἶχαν ξαναπάρει τὴν Ἀνδριανούπολη.

Τότε ἡ Βουλγαρία ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ τὴν κατάπαυση τοῦ πολέμου. Ἡ εἰρήνη ὑπογράφηκε στὸ Βουκουρέστι στῆς 28 Ἰουλίου 1913. Ἡ Ἑλλάδα ἔφτασε ὡς τὸν ποταμὸ Νέστο καὶ τὸ ὄρος Μπέλες. Τότε



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1913

παραχωρήθηκαν στην Ελλάδα τα νησιά του Αιγαίου και το υπόλοιπο της Ηπείρου.

Ήταν τότε η ευτυχέστερη εποχή της νεώτερης ελληνικής ιστορίας. Το έθνος ένωμένο πραγματοποίησε ένα μεγάλο μέρος από τους εθνικούς του πόθους.

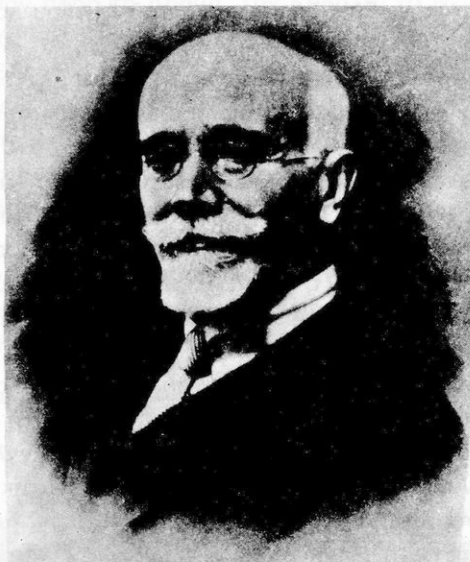
β) Ο πρώτος παγκόσμιος πόλεμος στα 1914. Οι μεγάλες Δυνάμεις της Ευρώπης είχαν χωριστή σε δυο αντίπαλες μερίδες. Από το ένα μέρος ήταν η Γερμανία, η Αυστρία και η Ιταλία και από το άλλο η Αγγλία, η Γαλλία και η Ρωσία. Είχαν αντίθετα συμφέροντα και ο πόλεμος φαινόταν αναπόφευκτος, όταν θα παρουσιαζόταν αφορμή. Και η αφορμή δὲ βράδυνε νὰ δοθῇ.

Μερικοί Σέρβοι φοιτητὲς δολοφόνησαν τὸ διάδοχο τῆς Αὐστρίας στὸ Σεράγεβο. Οἱ Αὐστριακοὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο στὴ Σερβία. Σὲ βοήθεια τῆς Σερβίας ἦρθαν οἱ Γάλλοι καὶ ἀργότερα οἱ Ἀγγλοι. Σὲ βοήθεια τῶν Αὐστριακῶν οἱ Γερμανοὶ καὶ ὁ πόλεμος γενικεύτηκε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914. Ἀργότερα πῆραν μέρος στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐνῶ οἱ Ἴταλοι προσχώρησαν στοὺς Ἀγγλογάλλους. Ὁ πόλεμος αὐτὸς ὀνομάστηκε παγκόσμιος γιατί πῆραν μέρος σ' αὐτὸν πολλὰ κράτη σ' ὅλον τὸν κόσμον.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου ἡ Ελλάδα δὲν πῆρε μέρος, γιατί δὲν εἶχε περάσει ἀρκετὸς χρόνος ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου καὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ἀναλάβει. Σιγὰ σιγὰ ὅμως ἄρχισαν νὰ σχηματίζονται δύο γνῶμες στὸ λαό. Ἄλλοι ἤθελαν νὰ μείνῃ ἡ Ελλάδα οὐδέτερη, γιὰ νὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὶς ζημίες τοῦ προηγουμένου πολέμου, καὶ ἄλλοι ἤθελαν νὰ βγῇ στὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλογάλλων, ἀφοῦ μὲ τὸ μέρος τῶν Γερμανῶν ἦταν οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι, ἐχθροὶ καὶ οἱ δύο ἄσπονδοι τῶν ἐλληνικῶν διεκδικήσεων. Ἀρχηγὸς τῶν φίλων τῆς οὐδετερότητας ἦταν ὁ Κωνσταντῖνος καὶ ἀρχηγὸς τῶν φίλων τῆς ἐξόδου στὸν πόλεμον μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλογάλλων ἦταν ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος.

Τὸ ἔθνος διαιρέθηκε σὲ δύο ἀντιμαχόμενες μερίδες. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς οὐδετερότητας κατηγοροῦσαν τὸ Βενιζέλο πὼς θέλει νὰ ρίξῃ τὴ χώρα σ' ἐπικίνδυνη περιπέτεια. Οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Βενιζέλου κατηγοροῦσαν τὸν βασιλιὰ γιὰ γερμανόφιλον.

Ὅταν ὅμως ὁ γερμανοβουλγαρικὸς στρατὸς μπῆκε στὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία κι αἰχμαλώτισε ἐλληνικὰ στρατεύματα, ὁ Ἐλευθέριος



Ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος

Βενιζέλος ἦλθε στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκαμε ἐπαναστατικὴ Κυβέρνηση τὸ 1917, κήρυξε ἐπιστράτευση καὶ προσχώρησε στὴ συμμαχία τῶν Ἀγγλογάλλων. Τότε ὁ Κωνσταντῖνος ἐξαναγκάστηκε ἀπὸ τοὺς συμμάχους νὰ φύγῃ στὸ ἐξωτερικὸ καὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ δευτερότοκος γιὸς τοῦ Κωνσταντῖνου Ἀλέξανδρος.

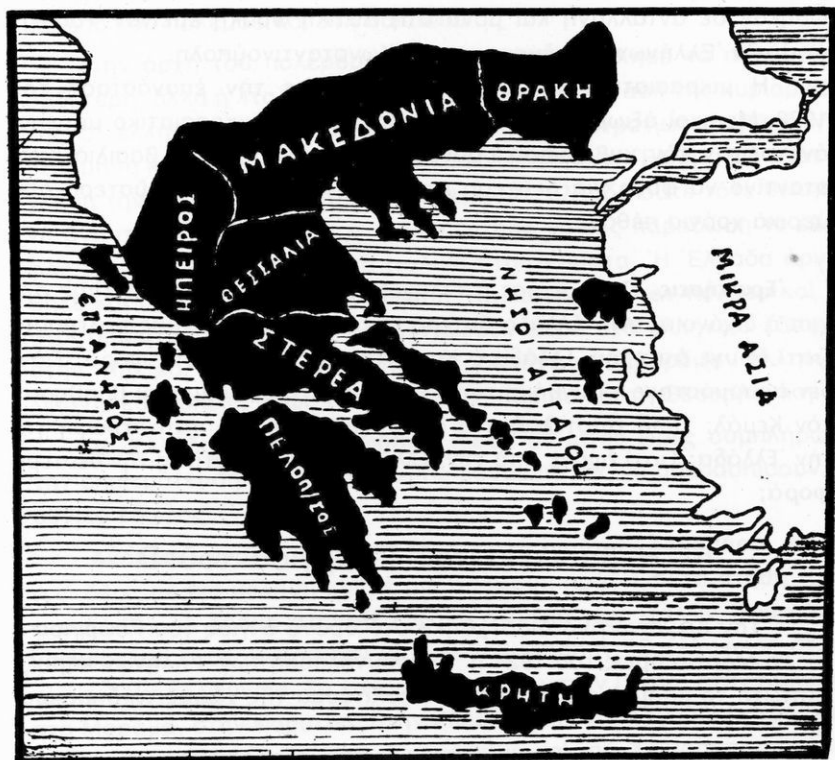
Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πολέμησε γενναῖα στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων καί, ὅταν ἡ νίκη στεφάνωσε τὰ συμμαχικὰ ὅπλα, τὸ Συνέδριο τῆς Εἰρήνης παραχώρησε στὴν Ἑλλάδα, γιὰ ἀμοιβή τῶν θυσιῶν της, τὴ Θράκη ὡς τὰ περὶχωρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ νομὸ (Βιλαέτιο) Σμύρνης στὴ Μικρὰ Ἀσία. Οἱ Ἕλληνες ἔστειλαν στρατὸ καὶ πῆραν τὰ μέρη αὐτά. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1920 ὑπογράφηκε ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν.

γ) Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφὴ στὰ 1922. Στὴν Τουρκία ὁ Μουσταφὰ Κεμάλ, ἓνας Τοῦρκος ἀξιωματικός, στασίασε καὶ δήλωσε πὼς δὲν ἀναγνώριζε τὴν συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Πολλοὶ Τοῦρκοι τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἡ Ἑλλάδα ὑποχρεώθηκε νὰ ἐπιβάλῃ μὲ τὰ ὅπλα στοὺς Τοῦρκους τὴ συνθήκη. Ἔτσι ἄρχισε ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία τῶν Ἑλλήνων.

Στό μεταξύ στις εκλογές της 1ης Νοεμβρίου του 1920 νίκησε το Λαϊκό κόμμα και η κυβέρνηση του Βενιζέλου έφυγε από την εξουσία. Οί αντίπαλοι του Βενιζέλου ξανάφεραν στο θρόνο τὸ Βασιλιά Κωνσταντῖνο, γιατί ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε στο μεταξύ πεθάνει.

Τὴν ἐπάνοδο τοῦ Κωνσταντίνου δὲν ᾔθελαν οἱ σύμμαχοι καὶ ἄλλαξαν πολιτική. Ἀρχισαν νὰ βοηθοῦν τὸν Κεμάλ. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς προχώρησε στο ἐσωτερικὸ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Πῆρε τὸ Ἑσκή-Σεχίρ, τὸ Ἀφιόν-Καραχισάρ, τὴν Προύσα κι ἔφτασε στο Σαγγάριο ποταμό. Ἀναγκάστηκε ὅμως ἀπὸ ἔλλειψη ἐφοδίων νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ ὀχυρωθῇ στὴ γραμμὴ Ἑσκή-Σεχίρ καὶ Ἀφιόν Καραχισάρ.

Ἀλλὰ οἱ σύμμαχοι, καὶ περισσότερο οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί, ἐν-



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1923

ίσχυσαν τόσο τὸν Κεμάλ, ὥστε τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922 ἔκαμε γενικὴ ἐπίθεση καὶ ἀνάγκασε τὸν ἀποκαμωμένον ἑλληνικὸ στρατὸ νὰ ὑποχωρήσῃ. Τότε ἀκολούθησε ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή. Πολλὲς χιλιάδες ἑλλήνων στρατιωτῶν σκοτώθηκαν ἢ πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Ὁ ἑλληνικὸς πληθυσμὸς, ποὺ ἀπὸ χιλιάδες χρόνια κατοικοῦσε στὴ χώρα ἐκείνη, ξεριζώθηκε καὶ ἀναγκάστηκε νὰ καταφύγῃ στὴν Ἑλλάδα. Περισσότεροι ἀπὸ ἓνα καὶ μισό ἑκατομμύριο πρόσφυγες μαζεύτηκαν τότε στὴν Ἑλλάδα.

Μὲ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, ποὺ ὑπογράφηκε ὕστερα ἀπὸ τὴ μικρασιατικὴ καταστροφή, ὁλόκληρη ἡ Μικρὰ Ἀσία καὶ ἡ Ἀνατολικὴ Θράκη ὡς τὸν ποταμὸ Ἐβρο, ξαναπάρθηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες τῶν τόπων αὐτῶν καὶ οἱ Τούρκοι τῆς Μακεδονίας ὑποχρεώθηκαν σὲ ἀνταλλαγὴ καὶ μόνο στὴ Δυτικὴ Θράκη ἔμειναν Τούρκοι ἀντὶ τῶν Ἑλλήνων ποὺ ἔμειναν στὴν Κωνσταντινούπολη.

Ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή προκάλεσε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1922. Μερικοὶ ἀξιωματικοί, ποὺ γύρισαν ἀπὸ τὸ μικρασιατικὸ μέτωπο, ἀνέτρεψαν τὴν κυβέρνησις Γούναρη καὶ ἀνάγκασαν τὸ βασιλεῖα Κωνσταντῖνο νὰ φύγῃ γιὰ δευτέρη φορά στὴν Ἰταλία, ὅπου ὕστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια πέθανε.

Ἑρωτήσεις. Πῶς ἄρχισε ὁ ἑλληνοβουλγαρικὸς πόλεμος; Πῶς ἄρχισε ἡ διχόνοια στὴν Ἑλλάδα ὕστερα ἀπὸ τοὺς βαλκανικοὺς πολέμους; Γιατὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Κωνσταντῖνος τὴν πρώτη φορά; Γιατὶ δὲν ἐφαρμόστηκε ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν; Γιατί οἱ σύμμαχοι βοήθησαν τὸν Κεμάλ; Ποιὰ ἀποτελέσματα εἶχε ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή γιὰ τὴν Ἑλλάδα; Γιατὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα ὁ Κωνσταντῖνος τὴν δευτέρη φορά;

5. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Β΄

Τὸν Κωνσταντῖνο διαδέχθηκε στὸ θρόνο ὁ γιὸς του Γεώργιος ὁ Β΄. Τὸ Μάρτιο ὅμως τοῦ 1924 ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων κήρυξε ἔκπτωτο τὸ βασιλεῖα καὶ θέσπισε ὡς πολίτευμα τῆς χώρας τὴ δημοκρατία.

Ἀλλὰ τὸ 1935 ὁ βασιλεὺς Γεώργιος ὁ Β΄ ξαναγύρισε, ἔπειτα ἀπὸ δημοψήφισμα, στὸ θρόνο του. Μὲ τὴν ἔγκρισή του, στίς 4 Αὐγούστου

του 1936 ο Ιωάννης Μεταξάς κατάργησε τις κοινοβουλευτικές και συνταγματικές ελευθερίες του λαού και κήρυξε δικτατορία.

Πάλι ο κόσμος είχε διαιρεθῇ σὲ δύο ἀντίπαλα στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἡ Γερμανία, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἰαπωνία καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἡ Ἀγγλία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Πολωνία. Στὸ συνασπισμὸ τῆς Γερμανίας προσχώρησε ἀργότερα καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἐτσι ἄρχισεν ὁ δευτέρος παγκόσμιος πόλεμος τὸ 1939. Τὸν πόλεμον αὐτὸ τὸν προκάλεσε ἡ Γερμανία καὶ σ' αὐτὸν πῆραν μέρος σχεδὸν ὅλα τὰ κράτη. Τεράστιες στρατιωτικές, ναυτικές καὶ ἀεροπορικές δυνάμεις κινήθηκαν καὶ νέα ὅπλα καὶ ἐφευρέσεις χρησιμοποιήθηκαν. Οἱ Γερμανοὶ ἔδειξαν μεγάλη σκληρότητα στὴ διεξαγωγή τοῦ πολέμου. Ἐκατομμύρια ἀμάχων βρῆκαν τὸ θάνατο σὲ στρατόπεδα συγκεντρώσεως ἢ ἀπὸ πείνα. Ἐκατομμύρια νεκρῶν στὰ μέτωπα τοῦ πολέμου καὶ στὴ θάλασσα.

Στὴν ἀρχὴ τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἡ Ἑλλάδα θέλησε νὰ παραμείνῃ οὐδέτερη, ἀλλὰ ἡ Ἰταλία, ποὺ εἶχε σχέδια γιὰ ἐπέκταση τῆς κυριαρχίας της σ' ἑλληνικά ἐδάφη, ἔκαμε τὴν Ἀλβανία στρατιωτικὴ βάση γιὰ ἐξόρμηση καὶ τορπίλλισε τὸ ἐλληνικὸ καταδρομικὸ «Ἑλλη», γιὰ ν' ἀναγκάσῃ τὴν Ἑλλάδα νὰ βγῇ στὸν πόλεμο. Ἡ Ἑλλάδα οὔτε τότε θέλησε νὰ βγῇ στὸν πόλεμο. Τότε ἡ Ἰταλία ζήτησε νὰ τῆς παραδῶσῃ τὸ ἔδαφός της, γιὰ νὰ περάσουν τὰ ἰταλικά στρατεύματα. Ἡ Ἑλλάδα ἀρνήθηκε καὶ στὶς 28 Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ τὰ στρατεύματά της ἄρχισαν νὰ προχωροῦν μέσα στὸ ἐλληνικὸ ἔδαφος στὴν Ἡπειρο. Ταυτόχρονα σμήνη ἀεροπλάνων βομβάρδιζαν ἐλληνικά λιμάνια καὶ πόλεις, ὅπως τὴν Πάτρα, τὴ Λάρισα καὶ τὴ Θεσσαλονίκη.

Ἡ Ἑλλάδα τότε ξεσηκώθηκε. Μέσᾳ σὲ λίγες ὥρες συμπλήρωσε τὴν ἐπιστράτευσή της κι ἔστειλε τὶς δυνάμεις της νὰ ὑπερασπίσουν τὸ ἐθνικὸ ἔδαφος.

Ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, στρατιῶτες, ναῦτες, ἀεροπόροι, ἐργάτες, ὅλοι, μὲ μιὰ θέληση καὶ μὲ μιὰ ἀπόφαση πρόταξαν τὰ στήθη τους κι ἔφραξαν τὸ δρόμο στὴν περήφανη στρατιὰ τῶν Ἰταλῶν. Τοὺς ἀναχαίτισαν καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ ὀπισθοχωρήσουν. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς πολέμησε γενναῖα. Τὰ κατορθώματά του στὴν Πίνδο, στὸν Καλαμά, στὸ Μοράβα, στὴν Κορυτσά, στὴν Κλεισούρα, στὸ Ἀργυρόκαστρο, στὸ Τομόρι, στὸ Πόγραδετς, στὴν Τρεμπεσίνα καὶ στὴ Χειμάρρα προκάλεσαν τὸ θαυμασμὸ τοῦ κόσμου, ποὺ παρακολουθοῦσε μὲ ἐκπληξὴ τὴ

νίκη του μικρού ελληνικού έθνους έναντίον μιᾶς πανίσχυρης αὐτοκρατορίας 50 ἑκατομμυρίων.

Τὴν ἀνοιξὴ ὅμως τοῦ 1941 σὲ βοήθεια τῶν Ἰταλῶν ἤρθαν οἱ Γερμανοί. Αὐτοὶ εἶχαν κατακτήσει ὁλόκληρὴ τὴ Δυτικὴ Εὐρώπη καὶ σκόπευαν νὰ ἐπιθεθοῦν ἐναντίον τῆς Ρωσίας, ἀλλὰ δὲν ἤθελαν ν' ἀφήσουν πίσω τους τὴν Ἑλλάδα ἐλεύθερη νὰ κάνῃ νικηφόρο πόλεμο σὲ βάρος τῶν συμμάχων τους Ἰταλῶν. Στις 6 Ἀπριλίου 1941 κήρυξαν τὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ἑλλάδας. Οἱ Ἕλληνες ἀντιστάθηκαν στὴν ὀχυρωμένη ἀμυντικὴ γραμμὴ τῶν ἐλληνοβουλγαρικῶν συνόρων. Ἀλλὰ οἱ γερμανικὲς φάλαγγες ἔκαμψαν τὴν ἀντίσταση τῶν Σέρβων καὶ μῆηκαν στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Δοϊράνη. Ἡ Μακεδονία πλημμύρισε ἀπὸ τὰ γερμανικὰ στρατεύματα. Τὰ ὀχυρά μας κυκλώθηκαν, ἀλλὰ ἡ ἀντίστασή μας συνεχίστηκε καὶ νοτιότερα καὶ δὲν ἔπαψε παρὰ ὅταν ἔπεσε καὶ τὸ τελευταῖο ὄχυρό, ἡ Κρήτη.

Ὅσος στρατός, ναυτικὸ καὶ ἀεροπορία σώθηκε, πῆγε μαζὶ μὲ τὸν βασιλὶα στὴ Μέση Ἀνατολὴ καὶ συνέχισε τὸν ἀγῶνα στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων. Ἡ Ἑλλάδα ὅμως ἔμεινε στὴν κατοχὴ τῶν Γερμανῶν, Ἰταλῶν καὶ Βουλγάρων κι ἔζησε τέσσερα σχεδὸν χρόνια κάτω ἀπὸ ἀφάνταστες στερήσεις καὶ πιέσεις. Σ' ὅλο ὅμως τὸ μακρὸ αὐτὸ διάστημα, οὔτε μιὰ στιγμὴ δὲν ἔπαψε νὰ ἐλπίζει στὴ νίκη τῶν συμμαχικῶν ὅπλων καὶ νὰ ἐργάζεται μὲ δολιοφθορές, μυστικὲς ὁργανώσεις καὶ ἀνταρτικὰ σώματα γιὰ τὴ φθορὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ἄφθονο ἐλληνικὸ αἷμα χύθηκε ἀπὸ τοὺς Βουλγάρους στὴ Μακεδονία καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς στὴν ὑπόλοιπὴ Ἑλλάδα. Οἱ ὁμαδικὲς ἐκτελέσεις τῶν Ἑλλήνων στὰ Καλάβρυτα, στὸ Δίστομο, στὴ Σπάρτη, στὸ Δοξάτο καὶ σὲ ἄλλα μέρη τῆς χώρας θὰ μαρτυροῦν αἰῶνια τὶς θυσίεις τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους γιὰ τὶς ἀνθρώπινες ἐλευθερίες στὸν κόσμο.

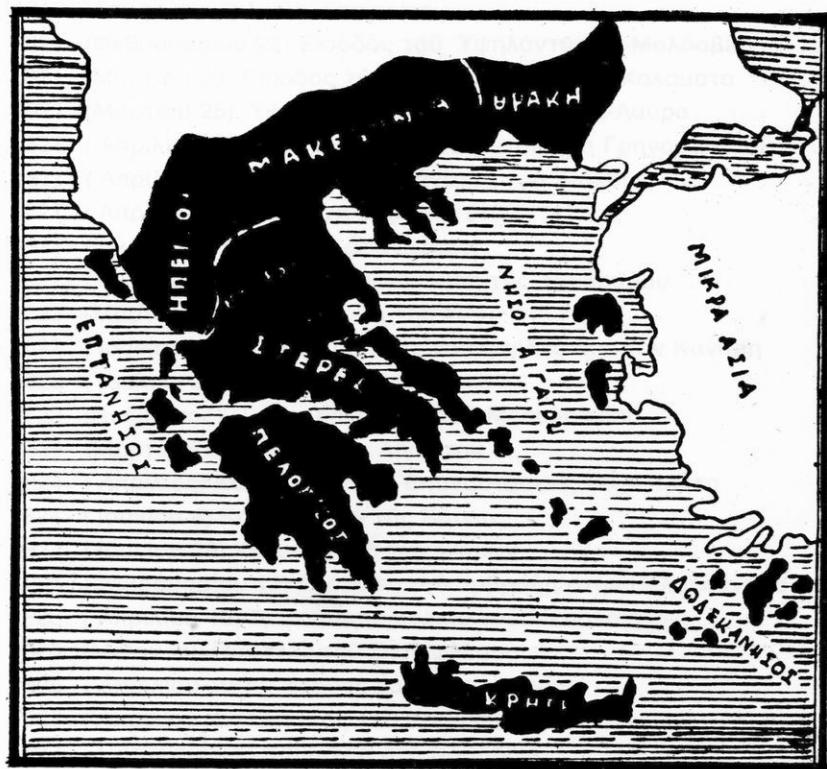
Ἡ ἐλληνικὴ ἀντίσταση στὴ γερμανικὴ εἰσβολὴ καθυστέρησε τὴν ἐπίθεση τῶν Γερμανῶν κατὰ τῆς Ρωσίας κι ἔδωσε καιρὸ στοὺς Ρώσους ν' ἀμυνθοῦν καὶ νὰ ἀποκρούσουν τὸν ἐχθρό. Μὲ τὴν εἰσοδὸ τῆς Ἀμερικῆς στὸν πόλεμο μὲ τὸ μέρος τῶν Ἀγγλων καὶ τῶν Ρώσων, οἱ Γερμανοὶ ἄρχισαν νὰ κάμπτονται καὶ τελικὰ νικήθηκαν ἀπὸ τοὺς Ρώσους στὸ ἀνατολικὸ μέτωπο καὶ ἀπὸ τοὺς συμμάχους σ' ὅλα τὰ ἄλλα μέτωπα τοῦ πολέμου.

Στὸν ἀγῶνα τῶν συμμάχων κατὰ τῶν Γερμανῶν σημαντικὴ βοήθεια πρόσφερε τὸ ἐλληνικὸ ναυτικὸ, καὶ οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις δόξασαν

καί πάλι τὰ ἑλληνικὰ ὄπλα στὶς μάχες τοῦ Ἑλ-Ἀλαμείν τῆς Ἀφρικῆς καὶ στὸ Ρίμινι τῆς Ἰταλίας.

Στὶς 12 Ὀκτωβρίου τοῦ 1944 ἡ ἑλληνικὴ σημαία ἀνυψώθηκε καὶ πάλι πάνω στὸν ἱερὸ βράχο τῆς Ἀκροπόλεως στὴν Ἀθήνα καὶ ἡ Ἑλλάδα ἀνάπνευσε καὶ πάλι τὸ ζωογόνο ἀέρα τῆς Ἑλευθερίας. Τὸ 1945 ὁ πόλεμος τελείωσε. Ἡ Ἑλλάδα πῆρε πάλι τὰ ἐδάφη της καὶ προσάρτησε καὶ τὴ Δωδεκάνησο ποὺ εἶχαν ὡς τότε οἱ Ἴταλοι.

Ὁ βασιλιάς Γεώργιος ὁ Β΄ ἐπανῆλθε στὸ θρόνο του, ἀλλὰ τὴν 1η Ἀπριλίου 1947 πέθανε στὰ ἀνάκτορα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ καρδιακὴ προσβολὴ καὶ τὸν διαδέχτηκε στὸν θρόνο ὁ ἀδελφός του Παῦλος ὁ Α΄.



Ἡ Ἑλλάδα τοῦ 1946

Ερωτήσεις. Πότε έγινε βασιλιάς ο Γεώργιος ο Β΄; Πότε ανακηρύχτηκε η δημοκρατία; Πότε επανήλθε στο θρόνο ο Γεώργιος ο Β΄; Πότε κηρύχτηκε ο δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος; Πώς εξαναγκάστηκε η Ελλάδα να μπη στον πόλεμο; Πότε άρχισε ο ελληνοϊταλικός πόλεμος; Πότε ο ελληνογερμανικός; Πότε τελείωσε ο πόλεμος; Ποια ήταν η συμβολή της Ελλάδας στη νίκη των συμμάχων;



ΠΙΝΑΚΑΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΩΝ

- 1453 (29 Μαΐου) Άλωση τής Κωνσταντινουπόλεως από τούς Τούρκους
- 1770 Έπαναστατικό κίνημα του Όρλώφ
- 1790 Έπαναστατικό κίνημα του Λάμπρου Κατσώνη
- 1798 Μαρτυρικός θάνατος του Ρήγα Φεραίου
- 1816 Ίδρυση τής Φιλικής Έταιρείας
- 1821 (Φεβρουαρίου 22) Εϊσοδος του Ύψηλάντη στη Μολδαβία
- 1821 (Μαρτίου 23) Εϊσοδος τών έπαναστατών στην Καλαμάτα
- 1821 (Μαρτίου 25) Ύψωση τής σημαίας στην Άγία-Λαύρα
- 1821 (Άπριλίου 10) Άπαγχονισμός του Πατριάρχη Γρηγορίου του Ε΄.
- 1821 (Άπριλίου 23) Μαρτυρικός θάνατος του Διάκου
- 1821 (Άπριλίου 13-14) Μάχη στο Βαλτέτσι
- 1821 (Ιουνίου 7) Μάχη στο Δραγατσάνι
- 1822 (Ιανουαρίου 1) Η Έθνοσυνέλευση τής Έπιδαύρου
- 1822 (Μαρτίου 30) Καταστροφή τής Χίου
- 1822 (Ιουνίου 6-7) Πυρπόληση τής ναυαρχίδας από τόν Κανάρη
- 1822 (Ιουλίου 26) Μάχη στα Δερβενάκια
- 1822 (Νοέμβριος) Πρώτη πολιορκία του Μεσολογγίου
- 1824 (Μάρτιος) Επέμβαση τής Αιγύπτου
- 1824 (Άπρίλιος) Καταστολή τής Έπαναστάσεως στην Κρήτη
- 1824 (Ιουνίου 4) Καταστροφή τής Κάσου
- 1824 (Ιουνίου 26) Καταστροφή τών Ψαρών
- 1825 (Φεβρουαρίου 12) Απόβαση του Ίμβραήμ στην Πελοπόννησο
- 1825 (Άπριλίου 15) Δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου
- 1825 (Μαΐου 20) Θάνατος του Παπαφλέσσα
- 1826 (Άπριλίου 10-11) Έξοδος του Μεσολογγίου
- 1827 (Άπριλίου 23) Θάνατος του Καραϊσκάκη
- 1827 (Όκτωβρίου 8) Ναυμαχία στο Ναβαρίνο
- 1828 (Ιανουαρίου 6) Κάθοδος του Καποδίστρια στην Ελλάδα
- 1829 (Σεπτεμβρίου 27) Θάνατος του Καποδίστρια

- 1833 (Ιανουαρίου 25) Κάθοδος του Όθωνα στην Ελλάδα
- 1834 (Δεκεμβρίου 1) Μεταφορά της πρωτεύουσας στην Αθήνα
- 1843 (Σεπτεμβρίου 3) Ο Όθωνας παραχωρεί Σύνταγμα
- 1863 Άφιξη του Γεωργίου του Α΄
- 1866 Κρητική επανάσταση
- 1897 Έλληνοτουρκικός πόλεμος
- 1909 Επανάσταση του Γουδι
- 1912 (Οκτωβρίου 5) Βαλκανοτουρκικός πόλεμος
- 1913 (Μαρτίου 5) Δολοφονία Γεωργίου Α΄
- 1913 (Ιουνίου 17) Έλληνοβουλγαρικός πόλεμος
- 1922 (Αύγουστος) Μικρασιατική καταστροφή
- 1940 (Οκτωβρίου 28) Έλληνοϊταλικός πόλεμος
- 1941 (Απριλίου 6) Έλληνογερμανικός πόλεμος
- 1944 (Οκτωβρίου 12) Απελευθέρωση της Ελλάδας
- 1947 Τόν Γεώργιο τόν Β΄ διαδέχτηκε ο Παύλος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (1453-1821)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

	Σελ.
1. Ἡ ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα.....	» 5
2. Ἡ κατάσταση τῆς Εὐρώπης κατὰ τὸν 15ο αἰῶνα	» 6
3. Πόλεμοι τῶν διαδόχων τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β΄ στὴν Εὐρώπη	» 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

1. Ἀποτελέσματα τῆς τουρκικῆς κατακτῆσεως	» 9
2. Δεινοπαθήματα τῶν ὑπόδουλων Ἑλλήνων	» 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

1. Ὀρησκευτικὰ καὶ πολιτικὰ προνόμια τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους	» 12
2. Κλέφτες καὶ ἀρματολοί	» 14
3. Δημοτικὰ τραγούδια	» 16
4. Σουλιῶτες, Μανιάτες, Σφακιανοὶ	» 17
5. Οἱ ἑλληνικὲς κοινότητες ἐπὶ τουρκοκρατίας	» 18
6. Φαναριῶτες	» 18
7. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ κατὰ τὴν τουρκοκρατία	» 19
8. Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας	» 20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄

1. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1770	» 24
2. Τὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ 1790. Λάμπρος Κατσώνης – Γεώργιος Ἀνδρίτσος	» 26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄

1. Πρῶτὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου	» 28
2. Δεύτερὴ ἐκστρατεία τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ κατὰ τοῦ Σουλίου. Τὸ Κούγκι καὶ τὸ Ζάλογγο	» 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

1. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση	»	33
2. Ὁ Ρήγας Φεραίος (1757-1798)	»	35
3. Φιλικὴ Ἐταιρεία (1814)	»	37

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

1. Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης	Σελ.	40
2. Ἡ ἀποτυχία τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος στὴ Μολδοβλαχία	»	42

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

1. Ἡ ὕψωση τῆς σημαίας τῆς ἐπαναστάσεως στὴ μονὴ τῆς Ἁγίας Λαύρας (25 Μαρτίου 1821)	»	45
2. Οἱ σφαγὲς τῶν Ἑλλήνων καὶ ὁ ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄ ἀπὸ τοὺς Τούρκους	»	47
3. Ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἡ πολιορκία τῆς Τριπόλεως	»	48
4. Οἱ μάχες στὸ Βαλτέτσι καὶ στὰ Δολιανὰ καὶ ἡ ἄλωση τῆς Τριπόλεως	»	51
5. Ἡ ἐπανάσταση στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἡ μάχη τῆς Ἀλαμάνας καὶ ὁ Ἀθανάσιος Διάκος	»	54
6. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσὸς καὶ τὸ χάνι τῆς Γραβιάς	»	57
7. Ἡ μάχη στὰ Βασιλικά	»	58
8. Ἡ ἐπανάσταση στὴν ὑπόλοιπη Ἑλλάδα	»	60
9. Ἡ ἀνατίναξη τῆς τουρκικῆς φρεγάτας στὴν Ἑρεσό	»	61
10. Ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευση τῶν Ἑλλήνων στὴν Ἐπίδαυρο	»	62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

1. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου (Μάρτιος 1822)	»	65
2. Ἡ πυρπόληση τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας στὴ Χίο ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Κανάρη	»	67
3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαυροκορδάτου στὴν Ἠπειρο καὶ ἡ μάχη στὸ Πέτα (2 Ἰουλίου 1822)	»	69
4. Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου	»	70
5. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη	»	71

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'

1. Ἡ μάχη στὸ Κεφαλόβρυσο καὶ ὁ θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη	»	75
2. Ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν Ἑλλήνων	»	77
3. Ὁ φιλελληνισμὸς στὴν Εὐρώπη καὶ ὁ Λόρδος Βύρων	»	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

1. Τουρκοαιγυπτιακὴ συμμαχία καὶ καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου	»	81
2. Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν	»	82
3. Ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης καὶ ἡ ναυμαχία τοῦ Γέροντα	»	83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'

1. Ἀπόβαση τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο	Σελ.	86
2. Δεύτερη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου (15 Ἀπριλίου 1825 - 11 Ἀπριλίου 1826)	»	89

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

1. Τρίτη πολιορκία καὶ πτώση τοῦ Μεσολογγίου	»	91
2. Ἐπιστροφὴ τοῦ Ἰμβραήμ στὴν Πελοπόννησο. Ἡ ἀντίσταση τῶν Μανιατῶν καὶ τοῦ Κολοκοτρώνη	»	93
3. Ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης καὶ οἱ μάχες τῆς Ἀράχοβας καὶ τοῦ Διστόμου	»	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

1. Ἡ μάχη στὸ Κερασίι, ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη καὶ ἡ πανωλεθρία τῶν Ἑλλήνων στὸ Φάληρο	»	97
2. Ἡ ἐπέμβαση τῶν Δυνάμεων	»	99

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

1. Ἰωάννης Καποδίστριας (1828-1831)	»	102
2. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα	»	105
3. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Α' (1863-1913)	»	108
4. Ἡ βασιλεία τοῦ Κωνσταντίνου	»	114
5. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου τοῦ Β'	»	120

- 1 Η μάχη στο Κεφαλάκι το 1825 και ο θάνατος του Μάρκου Μπότσαρη
- 2 Επικύρωση του Συντάγματος του 1826
- 3 Ο ελληνοαμερικανικός πόλεμος και ο λόφος Βουλβούλη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε

- 1 Τουρκοελληνική συμμαχία και καταστροφή της Κρήτης και της Κέρκυρας
- 2 Η καταστροφή της Βαλάρης
- 3 Ο Ανδρέας Μανωλάς και η νουβέλα του Γεωργίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ

- 1 Αποστολή του Γεωργίου Καραϊσκάκη στην Αγγλία 1825 - 11 Απριλίου 1826
- 2 Αποστολή του Μανώλη Καραϊσκάκη στην Αγγλία 1825 - 11 Απριλίου 1826

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ

- 1 Τονάρη και η μάχη του Μανωλά
- 2 Επικύρωση του Συντάγματος του 1826
- 3 Ο Μανώλης Καραϊσκάκης και ο πόλεμος της Αρκαδίας και του Αιτωλίου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η

- 1 Η μάχη στο Κεφαλάκι, ο θάνατος του Καραϊσκάκη και η νουβέλα
- 2 Επικύρωση του Συντάγματος του 1826
- 3 Η επανάσταση του 1826

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ

- 1 Λεωνής Καποδιστριας (1826-1831)
- 2 Η Βασιλεία του Γεωργίου Α' (1832-1837)
- 3 Η Βασιλεία του Γεωργίου Α' (1837-1838)
- 4 Η Βασιλεία του Κωνσταντίνου
- 5 Η Βασιλεία του Γεωργίου Β'

ΒΙΒΛΙΟΤΗΚΗ Π. ΠΑΣΠΑΛΗ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ Α. ΤΡΥΠΑΝΑ - ΚΑΡΕΛΙΔΟΥ Ο.Α.
ΤΡΑΠΕΖΑ Ν. (ΝΗ) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 17, 000 ΕΥΡΩΣ 121 10-4-77



024000019702

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' (VII) ΑΝΤΙΤΥΠΑ 175.000 ΣΥΜΒΑΣΙΣ 2581/30-4-75
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ : Α. ΓΚΟΥΜΑ - Α. ΚΑΡΕΝΤΖΟΥ Ο.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : Π. ΒΑΣΙΛΑΚΟΣ

